

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ Й ЖУРНАЛІСТИКИ
ІМЕНІ МИХАЙЛА СТЕЛЬМАХА

Філологічні студії:
збірник наукових праць студентів і магістрантів
факультету філології й журналістики
імені Михайла Стельмаха

Випуск 23

ВІННИЦЯ – 2025

УДК 80/82(06)

Ф 54

Філологічні студії: збірник наукових праць студентів і магістрантів факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського; гол. ред. О.А. Павлушенко, Вінниця: ДОКУМЕНТ ПРИНТ, 2025. Вип. 23. 172 с.

Рекомендовано до друку навчально-методичною комісією факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 5 від 9 квітня 2025)

Редакційна колегія:

Ольга Павлушенко., кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (головний редактор);

Алла Віннічук, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української літератури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;

Інна Гороф'янюк, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;

Ніна Кухар, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Рецензенти:

Людмила Прокопчук, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;

Валентина Тимкова, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної філології та перекладу Вінницького торговельно-економічного інституту Державного торговельно-економічного університету.

Засновник і видавець: Факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. **Рік заснування:** 1995

Адреса редакції: 21001, м. Вінниця, вул. Острозького, 32, факультет філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського e-mail: ffzh2018@gmail.com

ЗМІСТ

Передмова	5
РОЗДІЛ 1. МОВОЗНАВЧІ СТУДІЇ	
Софія Тарасова. Основні підходи до вивчення ономастики	8
Юрій Прокопенко. Листи як відображення доби: до питання мови епістолярію Степана Бандери (на матеріялі одного з листів з особового фонду Степана Бандери в архіві ОУН)	17
Олександр Ватага. Лексичні засоби експресивності мовлення персонажів в українському перекладі озвучення мультсеріалу «Розчарування»	24
Вікторія Царенко. Функції історично маркованої лексики у творі П. Загребельного «Євпраксія»	35
Лілія Гоменюк. Засоби ввічливості в українській та англійській мовах	40
Наталія Горбенко. Народна фразеологія періоду російсько-української війни	48
Поліна Дузенко. Символічне значення дороги в народних уявленнях слов'ян: від вірування – до слова	55
Марія Козлянська. Новітні псевдоніми (на основі позивних воїнів ЗСУ)	65
Анастасія Наумова. Основні теоретичні засади вивчення літературної ономастики	73
Ксенія Кушнір. Мотиви вибору особових імен в Чернівецькій області.	82
РОЗДІЛ 2. ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ СТУДІЇ	
Олена Борщевська. Роман «Князь Єремія Вишневецький» Івана Нечуя-Левицького крізь вимір жанру	91
Ольга Бабин. Феміністичні мотиви у прозі Ольги Кобилянської	98
Альона Підпалюк. Тема подорожей в епістолярії Михайла Коцюбинського	108
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА НАВЧАННЯ МОВИ Й ЛІТЕРАТУРИ	
Ольга Свищ. Вступні уроки української мови в 5-9 класах закладів загальної середньої освіти: оновлення змісту і методичних прийомів	115

Анастасія Єласва. Онлайнний інструментарій моніторингу досягнень здобувачів середньої освіти	125
Крістіна Максимішена. Інфографіка як інноваційний метод вивчення іменника	134
Юлія Подолян. Інноваційні методи вивчення будови слова здобувачами загальної середньої освіти з особливими освітніми потребами	143
Вікторія Гуменюк. Сучасні технології та методики вивчення іменних частин мови	154

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

167

ПЕРЕДМОВА

Наукова робота є важливим етапом у формуванні професійної компетентності кожного здобувача вищої освіти, оскільки сприяє розвитку критичного мислення, дослідницьких навичок та більш глибокому розумінню обраної галузі знань. Студентський збірник наукових праць з філології є відображенням інтелектуального потенціалу молодих дослідників, які прагнуть не лише оволодіти існуючими теоретичними знаннями, а й активно сприяти розвитку мовознавства, літературознавства та інших філологічних дисциплін. Такі роботи сприяють формуванню нових ідей і поглядів на вже відомі проблеми, надаючи юним науковцям можливість впливати на академічний процес.

Протягом 2024-2025 навчального року здобувачі вищої освіти факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха активно долучались до наукової діяльності. Про це свідчить кількість наукових конференцій, в котрих брали участь студенти-філологи:

- 1) XIII Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих учених із міжнародною участю «*Подільська регіональна лексикологія: стан та перспективи*» (Вінниця, 11 квітня 2025 р.).
- 2) XX Міжуніверситетської науково-практична конференція «Етнос. Мова. Культура» (Вінниця, 20 лютого 2025 р.).
- 3) V Міжнародна науково-практична студентсько-учнівська конференція «*Мовні виміри світу*» (Житомир, 24 квітня 2025 р.).
- 4) Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Актуальні проблеми лінгвістики та лінгводидактики» (Умань, 2 квітня 2025 р.).
- 5) XXIII Всеукраїнська наукова конференція молодих учених «Віват академія» (Львів, 11 квітня 2025 р.).
- 6) III Подільські філологічні читання (Хмельницький, 11 квітня 2025 р.).
- 7) Всеукраїнська студентська конференція «Славістичні студії в сучасному філологічно-дидактичному просторі» (Хмельницький, 22 травня 2025 р.).

- 8) Міжнародна наукова конференція для студентів «Interuniversitaria», XXI читання (Бельці, Молдова, 16 травня 2025 р.).
- 9) I Міжнародна науково-практична конференція «Наукові дослідження: поєднання теорії та практики» (Берлін, Німеччина, 14-16 жовтня 2024 р.).
- 10) 3rd International Scientific and Practical Conference «Global Trends in the Development of Information Technology and Science» (Швеція, 2-4 квітня 2025 р.).
- 11) The 8th International scientific and practical conference «Scientific research: modern challenges and future prospects» (Мюнхен, Німеччина, 17-19 березня 2025 р.).
- 12) II Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні соціокультурні трансформації: медіа, мова, комунікація» (Київ, 03 квітня 2025 р.).
- 13) VI Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Філологічні горизонти: науковий, лінгводидактичний, філософський, соціальний, національно-патріотичний вектори» (Вінниця, 17-18 жовтня 2024 р.).
- 14) IX Всеукраїнська наукова онлайн-конференція з міжнародною участю «Літературні контексти ХХ століття. Аркадій Любченко: експериментальна естетика й поезика творчості» (Вінниця, 24 жовтня 2024 р.).
- 15) II Міжнародна науково-практична конференція «Пріоритетні напрями філологічних, лінгводидактичних і соціальнокомунікаційних досліджень» (Івано-Франківськ, Херсон, 28-29 листопада 2024 р.).

Публікаційна активність студентів: під керівництвом викладачів кафедри української мови студенти-філологи опублікували 43 статті в збірниках «Філологічні студії», «Подільська регіональна лексикологія: стан та перспективи», «Методичний пошук учителя-словесника», «Журналістика й мистецтво слова», «Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика», «Acta Academiae Beregsasiensis, Philologica» (категорія Б), а також у зарубіжних – матеріалах конференцій.

О. Ватага (здобувач СВО магістра першого року навчання) здобув I місце у XV Міжнародному мовно-

літературному конкурсі учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка (науковий керівник – доц. І.А. Зелененька).

На Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт з української мови, літератури та методиками їх викладання здобувачка СВО магістра першого року навчання К. Максимішена здобула II місце (науковий керівник – доц. А.П. Віннічук), здобувач СВО магістра першого року навчання О. Ватага здобув III місце (науковий керівник – доц. О.А. Павлушенко), здобувачка СВО бакалавра другого року навчання Д. Калачик – III місце (науковий керівник – доц. І.А. Зелененька).

Участь молоді в наукових дослідженнях є особливо важливою, оскільки саме на цьому етапі формується вміння самостійно вирішувати складні проблеми, працювати з джерелами інформації та критично оцінювати вже існуючі дослідження. Студентські наукові роботи не тільки сприяють розвитку філологічної науки, а й відкривають нові горизонти для подальших досліджень. Цей збірник є результатом спільних зусиль здобувачів вищої освіти, які прагнуть вдосконалити свої знання та зробити вагомий внесок у майбутній розвиток мовознавчої науки. Важливість таких досліджень важко переоцінити, адже вони визначають інтелектуальний потенціал майбутніх науковців та культурних діячів.

**Тетяна Цепкало, заступник декана
факультету філології й журналістики
імені Михайла Стельмаха з наукової
роботи, кандидат філологічних наук,
доцент**

РОЗДІЛ 1

МОВОЗНАВЧІ СТУДІЇ

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ОНОМАСТИКИ

Софія Тарасова

Наук. керівник – Наталія Павликівська,
доктор філологічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського

Анотація. У статті досліджується ономастика як окремий напрям мовознавства, що вивчає власні назви, які відіграють важливу роль у мовній системі, забезпечуючи ідентифікацію, розмежування понять і культурну репрезентацію. Антропоніми, топоніми, етноніми та інші ономастичні одиниці відображають історичні, соціальні та мовні процеси, які формуються в ході міжкультурної комунікації. В умовах сучасного розвитку ономастичних досліджень актуальним є визначення основних підходів до аналізу онімів, серед яких структурно-семантичний і етнолінгвістичний. Особливу увагу приділено обґрунтуванню зазначених підходів і визначенню їхнього впливу на подальші дослідження ономастики.

Ключові слова: ономастика, структурно-семантичний підхід, етнолінгвістичний підхід, власні назви, культурний код, етнічна ідентичність.

Abstract. The article explores onomastics as a distinct branch of linguistics that studies proper names, which play a crucial role in the language system by ensuring identification, differentiation of concepts, and cultural representation. Anthroponyms, toponyms, ethnonyms, and other onomastic units reflect historical, social, and linguistic processes that emerge through intercultural communication. In the context of contemporary onomastic research, defining the main approaches to the analysis of onyms, particularly the structural-semantic and ethnolinguistic perspectives, is highly relevant. Special attention is given to the justification of these approaches and their impact on further onomastic studies.

Keywords: onomastics, structural-semantic approach, ethnolinguistic approach, proper names, cultural code, ethnic identity.

Постановка проблеми. Ономастика як галузь мовознавства охоплює дослідження власних назв, які є невіддільною частиною мовної системи, що виконує функції ідентифікації, диференціації та культурної репрезентації. Ономастичні одиниці, такі як антропоніми, топоніми, етніміми, відображають складні соціокультурні, історичні та мовні явища, що формуються у процесі комунікації та культурного розвитку етносу. На сучасному етапі розвитку ономастичних досліджень актуальним є визначення та аналіз основних підходів до вивчення онімів, зокрема структурно-семантичного та етнолінгвістичного, які дозволяють розкрити багатогранність і значущість власних назв у мовній і культурній системі. У зв'язку з цим постає питання обґрунтування цих підходів і їхнього впливу на дослідження ономастики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика ономастичних досліджень активно висвітлювалася у працях сучасних учених. У статті В.О. Грекова (2018) розглянуто роль ономастики у процесах перекладу, підкреслюючи функціональність онімів у міжкультурній комунікації. Я. І. Дзира у своїх дослідженнях акцентує увагу на основних теоретичних і методологічних аспектах ономастики як науки, розкриваючи багатовимірність її завдань і методів. М.Ю. Карпенко досліджує інтернет-ономастику, зокрема специфіку формування онімного простору в цифровому середовищі, що відображає нові культурні реалії. В.В. Котович акцентує увагу на лінгвокультурологічному аспекті дослідження ойконімів України, виявляючи зв'язок між топонімічними одиницями та культурними чинниками. М. Максимюк у своїх роботах розглядає проблеми термінології в українській літературній ономастиці, підкреслюючи роль чіткої термінологічної бази для досліджень. Усі ці роботи створюють міцний фундамент для подальших наукових розвідок, проте потребують систематизації в контексті аналізу підходів до вивчення ономастики.

Мета статті. Мета дослідження полягає у визначенні сутності та особливостей структурно-семантичного й етнолінгвістичного підходів до вивчення ономастики, обґрунтуванні їхньої значущості у виявленні культурних, історичних та мовних аспектів власних назв, а також у розкритті перспектив подальших досліджень у цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Структурно-семантичний підхід до аналізу ономастичних

одиниць є одним із фундаментальних підходів у сучасній ономастиці, який дозволяє глибоко й багатогранно дослідити природу власних назв. Цей підхід базується на тому, що власні назви не є простою сукупністю звуків або графічних символів, а являють собою комплексні мовні одиниці, які володіють як структурними, так і семантичними характеристиками. Власні назви, або оніми, відображають різноманітні культурні, соціальні та історичні процеси, тому їх вивчення через призму структури, семантики та внутрішньої форми дозволяє виявити глибинні механізми їх функціонування в мовній системі (Дзира).

У дослідженні ономастичних одиниць через структурно-семантичний підхід будуть використані декілька ключових аспектів, які забезпечують комплексний аналіз. Насамперед, це вивчення структурної організації онімів. Аналіз структури передбачає дослідження формальних характеристик власних назв, таких як морфологічна будова, синтаксичні моделі та їх взаємозв'язок із лексичною системою мови. Ономастичні одиниці розглядаються з погляду їх внутрішньої організації: чи є вони простими, похідними або складеними, якого типу модифікації зазнавали в процесі свого функціонування. Для аналізу цих характеристик будуть залучені методи структурного аналізу, які дозволять ідентифікувати основні моделі словотворення в ономастиці. Особливу увагу буде приділено вивченню етимології онімів, тобто аналізу їх походження, який дозволяє виявити зв'язки між окремими ономастичними одиницями та їх кореневими основами.

Семантичний аспект підходу передбачає детальний аналіз значення власних назв, їх мотиваційної бази та асоціативного поля. У рамках цього дослідження будуть розглядатися способи номінації та мотиви, які лежать в основі створення онімів. Це включає вивчення семантичних трансформацій, які виникають у процесі використання власних назв у різних мовних та соціокультурних контекстах. Аналіз семантики онімів буде здійснюватися шляхом зіставлення їх лексичних значень із референтами, тобто об'єктами або явищами, які вони позначають. Особлива увага буде приділена вивченню внутрішньої форми онімів, яка є важливим семантичним компонентом. Внутрішня форма власних назв дозволяє простежити, як мовні спільноти сприймають і концептуалізують світ навколо себе, відображаючи у власних назвах свої культурні та історичні особливості (Греков, 2018, с. 94).

У дослідженні будуть використані також елементи когнітивного підходу, який дозволить інтегрувати структурно-семантичний аналіз із вивченням когнітивних процесів, що відбуваються під час творення та використання онімів. Когнітивний компонент допоможе виявити, як мовна свідомість формує значення власних назв через інтерпретацію структурних і семантичних характеристик. Завдяки цьому стане можливим більш глибоке розуміння того, як власні назви інтегруються в мовну картину світу. Крім того, в рамках структурно-семантичного підходу передбачається вивчення мовних особливостей онімів, включаючи їх фонетичну, граматичну та стилістичну специфіку. Для цього будуть застосовані методи порівняльно-історичного та типологічного аналізу, що дозволить простежити еволюцію форм і значень власних

назв у різних мовах і діалектах. Особливий акцент буде зроблено на дослідженні міжмовних запозичень в ономастичній системі, які виникають у результаті контактів між різними мовними спільнотами. Це дозволить виявити вплив зовнішніх культурних і мовних факторів на формування ономастичної системи.

У дослідженні буде також враховано синхронний і діяхронний аспекти аналізу. Синхронний підхід дозволить розглянути структурно-семантичні характеристики онімів у їхньому сучасному стані, вивчаючи функціонування власних назв у межах певної мовної системи на конкретному етапі її розвитку. Діяхронний аналіз, зі свого боку, дозволить простежити історичні зміни, які відбувалися в структурі та семантиці онімів, і виявити закономірності їх розвитку в історичній перспективі.

Етнолінгвістичний підхід у вивченні ономастичних одиниць ґрунтується на концептуалізації власних назв як елементів культурного коду народу, що відображають його світогляд, історичну пам'ять, традиції та етнічну ідентичність. Цей підхід дозволяє досліджувати оніми не лише як мовні феномени, але й як складові етнокультурної спадщини, що інтегрують у собі багатовіковий досвід певної етнічної спільноти. У межах етнолінгвістичного аналізу буде здійснено вивчення власних назв через їхню функцію репрезентації етнічного світогляду та їхню роль у збереженні культурних смислів, які формуються й транслюються через мову (Карпенко, 2017, с. 82).

Етнолінгвістичний підхід передбачає детальне дослідження зв'язку ономастичних одиниць із традиційною культурою, релігією, міфологією та іншими аспектами духовного життя народу. У ході дослідження будуть

проаналізовані власні назви, які втілюють ключові елементи культурної ідентичності. Зокрема, увага буде зосереджена на вивченні топонімів, антропонімів, етніонімів та інших категорій онімів, які мають глибоке культурне підґрунтя. Це дослідження буде проводитися з використанням широкого спектра джерел, таких як історичні хроніки, літературні твори, народні легенди, пісні та обряди (Павликівська, 2022, с. 119). Завдяки цьому стане можливим відтворення культурно-історичного контексту, у якому формувалися й функціонували ці ономастичні одиниці. Особлива увага буде приділена аналізу семантики ономастичних одиниць з погляду їхньої символічної природи. Оними часто є носіями глибоких символічних значень, які відображають базові міфологічні уявлення та архетипи, характерні для певного народу. У рамках дослідження будуть виявлені основні символічні мотиви, що закладені в основі творення власних назв, а також буде простежено, як ці мотиви трансформувалися під впливом історичних, соціальних і культурних змін.

Етнолінгвістичний підхід також передбачає вивчення власних назв як механізмів передачі й закріплення історичної пам'яті. Оними є своєрідними маркерами історичних подій, визначних місць чи осіб, які залишили глибокий слід у житті етносу. У дослідженні будуть розглянуті ономастичні одиниці, які відображають ключові моменти етнічної історії, такі як міграції, війни, контакти з іншими народами чи етапи культурного розвитку. Це дозволить відтворити динаміку історичних процесів через призму ономастичної системи, виявляючи її взаємозв'язок із соціальною та культурною еволюцією (Павликівська, 2021, с. 222).

Важливим елементом дослідження буде вивчення ономастичних одиниць у контексті фольклору та народної творчості. Власні назви, які зустрічаються в міфах, казках, піснях та інших формах усної народної творчості, відображають традиційні уявлення про навколишній світ, взаємодію людини з природою, релігійні вірування та соціальні норми. Аналіз цих онімів дозволить реконструювати етнічну картину світу та зрозуміти, як народ сприймав і концептуалізував простір, час та основні життєві цінності. Додатковий аспект етнолінгвістичного підходу полягає у вивченні власних назв як інструментів соціальної ідентифікації. Власні назви часто виконують функцію позначення належності до певної етнічної групи, роду чи території, виступаючи водночас символами етнічної єдності. У ході дослідження будуть проаналізовані антропоніми, що відображають родові, кланові або етнічні зв'язки, а також топоніми, які маркують етнічну належність територій. Це дозволить встановити, як через власні назви конструється й підтримується етнічна ідентичність (Котович, 2017, с. 42).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Структурно-семантичний і етнолінгвістичний підходи до вивчення ономастики забезпечують комплексне розкриття функцій та значень власних назв у мовній і культурній системі. Структурно-семантичний підхід дозволяє виявити формальні та семантичні особливості онімів, їхню мотиваційну базу та асоціативне поле. Етнолінгвістичний підхід розкриває зв'язок власних назв із культурним кодом народу, історією, традиціями та етнічною ідентичністю. Результати досліджень свідчать про багатовимірність ономастичних

одиниць, які є невіддільною частиною етнокультурної спадщини.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у дослідженні онімного простору сучасного цифрового середовища, поглибленні аналізу міжетнічних мовних контактів і вивченні змін у структурі та семантиці власних назв під впливом глобалізації. Подальші дослідження також можуть бути спрямовані на створення інтегрованих методологій, які поєднують структурно-семантичний, етнолінгвістичний та когнітивний підходи до вивчення ономастичних одиниць. Це дозволить розкрити нові аспекти функціонування власних назв у контексті сучасних соціокультурних трансформацій.

Література

1. Греков В.О. Роль ономастики у навчанні та вдосконаленні навиків перекладу. *Молодий вчений*. Чорноморськ: 2018. № 9 (61). С. 94–100.
2. Дзира Я.І. Ономастика. URL: <https://bit.ly/3E0RLM1> (дата звернення: 10.01.2025).
1. Карпенко М. Ю. Онімний простір Інтернету. Одеса: КП ОГТ. 2017. 195 с.
3. Котович В. В. Теоретичні аспекти лінгвокультурологічного дослідження ойконімії України. *Проблеми гуманітарних наук. Зб. наук. праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: 2017. Вип. 40. С. 42–53.
4. Максимюк М. Питання термінології української літературної ономастики. *Актуальні питання суспільних наук та історії медицини*. 2015. № 1. С. 65–69. URL:

http://nbuv.gov.ua/UJRN/apcnim_2015_1_12 (дата звернення: 10.01.2025).

5.Павликівська Н. М. Ономастичний компонент у мовній освіті вчителя. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : збірник наукових праць / гол. ред..Є Б. Барань. Випуск 34. Вінниця : ТОВ» фірма Планер», 2022. С. 118-124.*

6.Павликівська Н. М. Антропоніми із спонукальним компонентом в онімному просторі українців. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : збірник наукових праць / гол. ред..Є Б. Барань. Випуск 32. Вінниця : ТОВ» фірма Планер»,2021. С. 221-227.*

ЛИСТИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ДОБИ: ДО ПИТАННЯ МОВИ ЕПІСТОЛЯРІЮ СТЕПАНА БАНДЕРИ (НА МАТЕРІЯЛІ ОДНОГО З ЛИСТІВ З ОСОБОВОГО ФОНДУ СТЕПАНА БАНДЕРИ В АРХІВІ ОУН)

Юрій Прокопенко
Наук. керівник – Людмила Коваль,
доктор філологічних наук, професор
Донецький національний університет
імені Василя Стуса

Анотація. Стаття присвячена проблемі виокремлення епістолярію як функціонального стилю. Автор здійнив

цілісний аналіз мови визначного політичного й громадського діяча-лідера, публіциста та літератора Степана Бандери на матеріалі його листа з особистого фонду. Доведено, що досліджуваний текст поєднує риси офіційно-ділового та «гоноративного» епістолярного стилю, що, своєю чергою, відповідає українській епістолярній традиції.

Ключові слова: епістолярний стиль, структурна організація, етикетні одиниці мови.

Abstract. The article is devoted to the problem of distinguishing epistolary as a functional style. The author carried out a holistic analysis of the language of the prominent political and public figure-leader, publicist and writer Stepan Bandera on the material of his letter from his personal collection. He proves that the studied text combines the features of the official-business and "honorary" epistolary style, which, in turn, corresponds to the Ukrainian epistolary tradition.

Keywords: epistolary style, structural organization, etiquette units of language.

Постановка проблеми. У системі функційних стилів сучасної української літературної мови епістолярний стиль вирізняється загальними стильовими ознаками, специфікою мовленнєвої реалізації, сферою поширення та функціонування. Характерно, що в наш час стрімких змін цей стильовий різновид набуває ширшого використання з метою зберегти й передати наступному поколінню відповідні настанови, якщо йдеться про професійний чи соціальний досвід, або ж поділитися своїм сокровенним,

зафіксувати емоційно-почуттєвий стан у випадку інтимного листування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Щоправда, не всі сучасні науковці, які працюють у рідній лінгвістиці, визнають автономний статус цього функційного стилю. Зокрема, його зовсім не виділяють І. Чередниченко, О. Пономарів (Пономарів, 2000, с. 17), О. Микитюк (Микитюк, 2023, с. 29). Дехто з дослідників (наприклад, О. Булах) вважає за доцільне вести мову про епістолярний жанр (а не про стиль), оскільки для стилю начебто не вистачає виразних диференційних ознак (Булах, 1982, с. 67). Серед мовознавців є й такі, що кваліфікують епістолярний стиль як додатковий, а не основний (Азарова, Радомська, 2024, с. 14). У нашій праці дотримуємося позиції П. Дудика, який вважає, що епістолярний стиль має достатньо специфічних стилетвірних особливостей для того, щоб його позиціонувати як окремий стиль мови й мовлення (Дудик, 2005, с. 97).

М. Струс акцентує на тому, що епістолярій як окремий функційний стиль помітно вирізняється з-поміж інших стилів української мови особливостями структурно-композиційного та мовноетикетного оформлення, що слугують найчастіше визначальним фактором вибору об'єкта мовознавчих наукових студій (Струс, 2017, с. 156). Дослідниця підкреслює, що «українська епістолярна традиція має давню історію, зокрема, й дружньо-товариську, яку гіпотетично можна вважати одним із найдавніших її різновидів. На відміну від листів офіційних, неофіційні (товариські, приватні) не мають усталеної структурної організації чи узвичаєного набору обов'язкових етикетних одиниць. Узвичаєний реєстр таких

одиниць представлений насамперед формулами привітання, звертання, вибачення, прохання, прощання, прихильності та почасті – дописок» (Струс, 2017, с. 157). «У приватних листах адресант зазвичай пише не тільки про події та факти, а й супроводжує їх власними роздумами, судженнями, оцінками, емоціями, експресією. У приватному листуванні, зокрема, часто висловлюють почуття та емоції до адресатів» (Коваль, 2021, 60).

У сучасній лінгвоукраїністиці актуальним аспектом дослідження епістолярного стилю є вивчення мови особистостей на матеріалі їхнього епістолярію. Це численні праці, присвячені мові Т. Шевченка (Т. Голі-Оглу), П. Могили (Н. Торчинська), В. Стуса (Н. Павлик, Е. Кравченко, А. Загнітко, Л. Коваль), М. Зерова (Н. Павлик), Д. Нитченка й Івана Багряного (Н. Павлик), Остапа Вишні (Н. Павлик), Лесі Українки (Л. Голоюх, Н. Тонкошкур), В. Симоненка (М. Струс), Є. Чикаленка (І. Старовойтенко) та інших дослідників.

Попри те, що вже було здійснено окремі точкові спроби дослідження мови Степана Бандери як політичної мовної особистості (праці В. Кривенка, О. Зубань, І. Менчак), вважаємо начасним цілісний аналіз мови цього визначного політичного й громадського діяча-лідера, публіциста та літератора на матеріалі його листів з особистого фонду. Цілком погоджуємося з І. Менчак, яка вважає, що «мовна діяльність представників української інтелігенції відображає картину світу як знання про нього, дає змогу висвітлити мислення автора, а також сповна засвідчити можливості мови. Саме в мовній діяльності наші видатні люди виявляли себе як окрема соціальна група

з власною субкультурою, сформованою в окреслених часі та просторі» (Менчак, 2019, с. 65).

Виклад основного матеріалу дослідження. Доробок С. Бандери становлять праці публіцистичного («Перспективи Української Революції») та епістолярного стилів, частина з яких відсканована та зберігається в Особовому фонді Степана Бандери (Ф.21). Його листи є у вільному доступі на сайті Архіву Організації Українських Націоналістів в Українській Інформаційній Службі в Лондоні (де вони перебували на зберіганні довгі роки і куди також передали архівну колекцію ОУН з Мюнхену) (oucis.info). На матеріалі одного з таких листів простежимо лінгвоперсоналогічну специфіку Степана Бандери (див. Рис. 1):

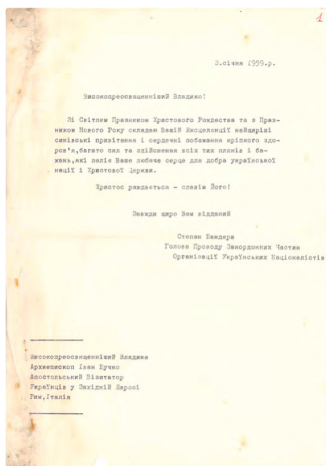

Рис. 1.

Це різдвяне привітання до Архиепископа Івана Бучка. Виразною лексико-стилістичною ознакою тексту цього

листа вважаємо використання гоноративів (*«Високопреосвященніший Владико!»*, *«Вашій Ексцеленції»*, *«найщиріші синівські привітання»*), що підкреслює ввічливий характер звернення та надзвичайно шанобливе ставлення автора до архієпископа.

У тексті також простежується формула традиційного українського різдвяного вітання (*«Христос раждається – славім Його!»*), яка вказує на конфесійне забарвлення листа та підсилює урочистий тон. Ужиток «харківського» правопису (*«плянів»*, *«здійснення всіх тих плянів і бажань, які леліє Ваше любяче серце»*) надає тексту високого стилістичного регістру, а синтаксичні конструкції з розгорнутими побажаннями й інфінітивними зворотами підкреслюють його офіційність.

Усе зазначене дає підстави стверджувати, що цей текст поєднує риси офіційно-ділового та «гоноративного» епістолярного стилю, що, своєю чергою, відповідає українській епістолярній традиції. Таким листам, за визначенням П. Дудика притаманні а) дата написання листа (зазвичай ліворуч, але в С. Бандери це було праворуч), б) звертання до адресата, в) правопис займенників і їхніх словоформ з великої літери, г) використання дійсного та наказового способів дієслова; ґ) за потреби – використання демінутивів і д) авторський синтаксис (Дудик, 2005, с. 98-99).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, дослідження мови епістолярію видатних особистостей є перспективним напрямом сучасних лінгвістичних студій, адже через листування можна простежити не лише мовні особливості автора, а й соціокультурні та історичні контексти відповідної доби.

Аналіз одного з листів із епістолярної спадщини Степана Бандери на матеріалі особового фонду ОУН підтверджує, що його листи є важливим джерелом для вивчення мовної картини світу української інтелігенції ХХ століття. Використання гоноративів, етикетних формул, синтаксичних особливостей та специфічного правопису свідчить про поєднання офіційно-ділового й публіцистичного компонент у його епістолярії.

Подальше вивчення епістолярного доробку Бандери сприятиме не лише глибшому розумінню його мовної особистості, а й висвітленню загальних тенденцій розвитку української мови у складних історичних умовах та заповненню «лакун» щодо вивчення творчості Степана Бандери з погляду лінгвістичних студій.

Література

1. Азарова Л. Є., Радомська Л. А. Українська мова за професійним спрямуванням у таблицях і схемах. Вид. 2-ге, доп. Вінниця: ВНТУ, 2024. 276 с.
2. Булах Н. О. Епістолярний стиль чи епістолярний жанр? *Мовознавство*. 1982. №1. С. 66-70.
3. Дудик П. С. Стилїстика української мови. Київ: Академія, 2005. 368 с.
4. Коваль Л. Особливості лексичної вербалізації емоційного стану суму в епістолярії Василя Стуса. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*. 2021. Вип. 33. С. 59-66.
5. Менчак І. Мовний портрет Степана Бандери. *Українська мова в просторі й часі. Матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної*

конференції (17–19 квітня 2019, Львів). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 168 с.

6. Микитюк О. Р. Сучасна українська мова: самобутність, система, норма. 7-ме вид., зі змін. та допов. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2023. 440 с.

7. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови. 3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 248 с.

8. Струс М. Мовний етикет дружньо-товариського листування Василя Симоненка. *Лінгвостилїстичні студії = Linguostylistic studies: наук. журн.* Луцьк, 2017. Вип. 7. С. 156-165.

Використані джерела

Рїздвяне привїтання С. Бандери до Архїєпископа Івана Бучка — Архїв ОУН. URL: <https://ounuis.info/personal-fonds-bandera-f21/2113/rizdviane-pryvitannia-sbandery-do-arkhyepyskopa-ivana-buchka.html>.

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ЕКСПРЕСІВНОСТІ МОВЛЕННЯ ПЕРСОНАЖІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ОЗВУЧЕННЯ МУЛЬТСЕРІАЛУ «РОЗЧАРУВАННЯ»

Олександр Ватага

Наук. керівник – Ольга Павлушенко,
кандидат філологічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний
унїверситет імені Михайла Коцюбинського

Анотація. У статті проаналізовано лексично-сміслові особливості українського кінотексту англomовного мультиплікаційного серіалу «Розчарування» від компанії «Нетфлікс». Виявлено засоби створення експресивності вислову, тропеїчних словосполук, що робить оригінальною стилістику тексту українськомовного перекладу.

Ключові слова: мультиплікаційний серіал, дублювання, переклад, експресивна лексика, каламбур, лайка, алюзія, евфемізм.

Abstract. The article analyzes the lexical and semantic features of the Ukrainian film text of the English-language animated series "Disappointment" from Netflix. The means of creating expressiveness of the expression, trope combinations, which makes the stylistics of the Ukrainian-language translation text original, are revealed.

Keywords: animated series, dubbing, translation, expressive vocabulary, pun, swear word, allusion, euphemism.

Постановка проблеми. Українське озвучення англomовних мультсеріалів приваблює глядачів різного віку яскравим українським лінгвокультурним колоритом. Автори перекладу мультиплікаційної стрічки «Розчарування» виробництва компанії «Нетфлікс» досягають цього використанням каламбурів, дотепних оказіоналізмів, евфемізмів, вживанням в діалогах емоційно забарвленої лексики (пейоративи, жаргонізми, сленгізми тощо), образних українських фразеологізмів, що зумовлено загальним настроєм картини, її сюжетом та атмосферою. Вважаємо, що українська версія цього анімаційного фільму становить самостійну культурну цінність, тому заслуговує

на дослідницьку увагу, у епіцентр якої насамперед потрапляють мовні засоби створення емоційної експресивності вислову.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лексичні засоби досягнення експресивності тексту плідно досліджували Н. Бойко, С. Єрмоленко, О. Тараненко, В. Чабаненко, А. Мойсієнко, Г. Вокальчук, Л. Кравець, С. Бирик, Н. Мех, С. Богдан, Г. Сюта, О. Тодор. Експресивний потенціал синтаксичних конструкцій аналізували І. Завальнюк, З. Денисенко, І. Паров'як. Мовні та позамовні аспекти локалізації мультсеріалу «Мій маленький поні» українською мовою дослідила О. Підгрушна.

Мета пропонованого дослідження – проаналізувати стилістичні особливості лінгвального ландшафту українського озвучення мультсеріалу «Розчарування» та виокремити ті засоби, що превалюють в українському перекладі його кінотексту. Автор не вперше звертається до мовного контенту українських версій анімаційних фільмів. У співавторстві з Ольгою Павлушенко опубліковані результати дослідження, в центрі уваги якого емотивні засоби експресивності вислову в українській версії англomовного мультиплікаційного серіалу «Рік та Морті» (Павлушенко, Ватага, 2024).

Виклад основного матеріалу дослідження. Першочергово нашу увагу, з огляду на важкість перекладу через семантичну специфіку, привертають каламбури. Поділяємо їх на дві категорії: а) гра значень, б) гра звучання.

Як гру значень кваліфікуємо вживання слів з контекстуально чи ситуативно зумовленими конотативними семами. До прикладу, уже в першій серії

перехожий, коли принцесу Бін проносять прив'язаною до палиці за кінцівки, запитує: *Зависаєте, принцесо?* (1С1С). Перед весіллям Бін її мачуха Уна (яка за расою дангмарійка, тобто істота на зразок амфібії) згадує: *У день весілля в мене теж були метелики у пузі. Не варто було стільки їсти* (1С1С). Принц Гізберт випадково нахромився головою на меч і сповіщає: *Здається, я ще живий. Хоча, проїхали* (1С1С), – після чого його череп зісковзує по лезу вниз. Коли Бін п'яною падає, то звертається до долівки: *О підлого, ти завжди підтримуєш, справжня подруга (...)* (6С1С). Дерек, якого Зог попросив виступити на застіллі, каже, що йому доручено *намастити тост* (замість сказати) (6С1С). Коли Ельфо покусали комарі, він вигукує: *Мені аж свербить від захвату!* (6С1С). Також він сумнівається, чи вдасться протягти в отвір огрядного брата Бін: *Ми вдвох ледве пролізли тим тунелем, а Дерек трохи рубенсівський* (стилю художника Рубенса характерні зображення великих форм у стрімкому русі). *Ну, він забагато рубаних котлет їв* (7С2С). Зог: *Штрикніть його хтось мечем – перевірте, чи живий. До речі про штрикання: треба весілля гуляти!* (2С1С). Мерц до свого коня: *Якби ж у тобі було більше кінських сил, Димок* (3С3С). На фразу Бін: *Я напевне піду, бо в мене там штучки з хлопцями* Одвал відповідає: *Так, піду напевне і я, бо в мене там хлопець зі штучкою* (3С3С). Таємне Товариство планує заколот проти короля і Сорсерію підсумовує: *Голі Бін і Уна – це коронний номер програми,* на що Одвал відповідає жартом-уточненням: *Я б навіть сказав антикоронний* (7С3С). Своєрідно використано прийменник *під* у фразеологізмі та у синтаксичному сполученні слів з просторовим значенням у фразі Зога *Твоя сестра трохи під градусом та ще й під столом* (6С1С). Під

час судового процесу, на якому Бін звинувачують у відьомстві, Меркімер зізнається: *Так, я б сказав, Бін безумовно зачаровує красою та заворожує шармом*, після чого Одвал підсумовує: **Чари і ворожба** (10С2С). Комічний ефект вислову часто досягається ситуативною заміною слів в усталених мовних формулах. Уна певний час перебувала під водою, поруч з рибами, а після повернення на суходіл висновкує: *На дні я зрозуміла, що життя – складна штука* (3С2С).

Для створення дотепних каламбурів озвучувачі мультсеріалу часто використовують гру звучань паронімів. Герої шукають діда, який вміє здійснювати мрії, натомість виявляється, що **мрій-майстер** виявився **мий-майстром**, оскільки він тільки пере одяг. Коли Бін говорить, що за вікном копець (копиця), а Люцик перепитує, чи капець, вона пояснює: *Та це якийсь капець. Я про солом'яного копця на святкове багаття* (6 С1С). Люцик, стоячи за барною стійкою: **Люцик-Налюцик до ваших послуг** (7С2С). Ельфо: *Подвійне дно у ванні – тут Бін варить самогон, подвійне дно в дивані – тут Бін робить дивангон*. Гендзель, коли запрошує у будинок, де вони з сестрою запікають і їдять людей: *Почувайтеся як у домні... тобто, як удома!* (5С1С). Прикладом каламбуру, побудованого на міжмовних звукових збігах, є діалог: Сам Бука: **Чао**; Бін: **Що?**; Сам Бука: *Кажу, йду почавкаю* (8С3С).

Мова серіалу рясніє okazіоналізмами, серед яких є як загальні, так і власні назви. Великий Джо розповідає про минулі часи: *Кремора була королівством небаченої кількості змій. І їхній квітучій змієкономіці заздрив тоді цілий світ* (8С1С). Коли дід Мацало тактильно дослідив Ельфо і заявив, що той не ельф, досліджений обурився: *Вимагаю перемацання справи* (9С1С), а через якийсь час

ставить риторичне запитання: *Може через це в мене низька ельфооцінка?* (9С1С). Бін: *Мені якось бридослизько... так кажуть?* (10С1С). Банті пояснює принцесі, що то за отвір у стіні її будинку: *А це не вікно – це сміттєдірка* (4С1С). Кат пропонує засіб від бризок крові при перегляді страти – *кровопончо*. (4С1С). Бін обдурює вікінга, видаючи покоївку Банті за себе, принцесу Тіабіні, і на емоціях зрощує два імені, утворюючи онім-оказіоналізм: *Це принцеса Тіабанті* (4С1С). Зоґ звертається до Бін з приводу пошуків еліксиру життя за допомогою магії: *Ти не хочеш чаротатка?* (2С1С). Розбійник пояснює Бін, чому їх не коректно називати грабіжниками: *Ми граболюди: це гендерно нейтральна клептократія* (3С1С). Даґмар: *Поклади на стіл ложелку!* (1С3С). Лоренцо, син якого був перетворений на свиню: *Ти смієш просити круглі штуки, вбивши одного сина і засвинивши іншого?!* (8С3С). Алва: *Я звертаюсь до тебе через човновізор* (5С3С).

Надають комічності українському перекладу трансформовані усталені мовні формули або ж фразеологізовані вирази. При роботі зі справою, що стосувалася життя та смерті, Сорсеріо замість типового вигуку хай тобі грець, каже: *Хай тобі мрець!* (9С1С). У мить, коли діда Мацала привели з в'язниці до Зоґа, він каже *Давно не мацались, Ваше Величносте* (9С1С). Ельфо закликає до втечі: *Руки в ноги!* (2С3С). Даґмар просить уваги звертанням *Леді та абихто!* (1С3С). Бін доповнює шаблонну характеристику антитезою: *Я навіть не знаю, тато живий-здоровий чи мертвий і похований* (1С3С). Бін: *Мені потрібен час побухати над цим* (4С3С).

Звісно, провідну роль у створенні комічного ефекту відіграє експресивна лексика. Мові цього анімаційного

серіалу характерна просторічна українська лексика, переважно пейоративної семантики. Люцик: *Зачиняємося! Пішли нафіг, наскуди* (6С2С); *Вибач, але у тебе типу соплі по всій мармизі* (9С1С); *А ще він назвав тебе тупою зубатою дегенераткою* (4С1С); *Оце ти трунів тут наскирдувала, я вражений* (10С1С); *От шматок ідіота!* (2С1С). Бін: *Заскакуйте, якщо ви не сциклі* (3С1С); *Знаєш, Уна, ти прибецана! Може б ти просто забралася?!* Зоґ: *Це трикляте весілля скасовано!* (1С1С); *Зніми ці селюцькі лахи і вберися нарешиті, як принцеса.* Банті: *Затямте: у хвойди – рум'яна, у леді – п'явки* (1С1С). Ельфо: *До сраки-гілляки мені ваш закон!* (1С1С). *Довбане брехло, він просто вкрав ці історії з книжки для тишків!* (5С2С); *Привіт, гімнюк!* (3С1С). Супервізо: *Не зачиняється: та дилда зламала!* (9С1С). Дагмар: *Ох Мартін, ну ти й кретин! Цілься!; Не тицяй в королівську цицьку; О незабутній штин гноївки і гнилої капусти* (10С1С). Клойд: *Не твоя справа, нишпорко!* (10С1С). Меркімер: *Мені з моїми шибайголовами дедалі важче чаркувати* (1С3С). Даррелл: *Витрішкувата мушля* (7С3С).

У емоційно напружених ситуаціях подеколи лунають жаргонізми. Зоґ звертається до Бін: *Твоя мати жорстко нас киданула. Ооо, шлюб – це така туфта* (4С2С). Джестер запитує: *Січеш?* (5С2С). В одному з епізодів Бін заперечує: *Ні: я прихопила бухло* (9С1С). В іншому пояснює: *Мені треба спершу з братвою перетерти* (3С1С). Саманта відповідає, як їй віддячити: *Баблом* (РЧ1С1С). Люцик запитує у Бін: *То як ми кокнемо твого жениха?* (2С1С). Ельфо: *Ти що, образився, бо тебе бортанули?* (9С2С). Бін: *Аякже, окрім твоїх стрьомних кротолюдів* (10С2С).

Комфортну атмосферу при перегляді забезпечує для молоді використання в українському озвучуванні сленгізмів. Шеллі дає зрозуміти серйозність ситуації реплікою *Облажасишся – і я тебе приб'ю* (6С2С). Коли на сцену театру виходить Меркімер, один з глядачів вигукує: *Що це за чувирло?* (8С2Сон). Принцесу Бін судить її брат-король, про якого вона каже: *Дарма я його пресувала ці чотирнадцять років* (9С2С). В іншому епізоді Дерек до Бін: *Ти зла безсердечна відьма, а не сестра, і я сам не хочу з тобою тусити* (7С2С). Бін: *Я не хочу чмирити Дерек, та він просто сам наривається* (7С2С). Люцик: *Це сигара, загорнута в бекон, жиробасику* (7С2С).

На відмінну від багатьох інших дубльованих мультиплікаційних серіалів, Розчарування в озвученні ПостмодернПродакшн не пропонує глядачеві нецензурної (обсценної) лексики. Натомість вводить у мовопростір картини як оригінальні, так і клішові евфемізми. Король ельфів Право запитує в дочки: *Кіссі, що тут, на єдинорога, відбувається?!* (1С1С). Ельфо: *Якого перця?!* (3С1С); *Якщо паста не спрацює – (...) мені гайки* (2С1С). Селянин, якого Бін спокушала, вигукує фразу: *Йосип драний, ти принцеса Тіабіні?!* (3С1С), а вигуки, що починаються з *Йосип* (*Йосип-босий!*; *Йосип на кобилі тощо*) є традиційними евфемізмами завдяки фонетичній відповідності першого складу більш грубій, нецензурній лайці. Один з дрогів відповідає на питання щодо фази місяця наразі: *Я гребу? Ми в печері* (1С2С).

Національний лінгвокультурний колорит, близький українському споживачеві, забезпечують аналізованому анімаційному серіалу численні фразеологізми. Великий Джо: *Поркі, годі бити байдики: обшукай короля* (8С1С).

Джестер: *А тепер дуля з маком* (1С1С). Ельфо: *Припни-но свого язика, жирний шахрай* (4С3С). Гвен про колишнього: *І щойно знайшов кулон вічності – зірвався з катушок* (8С1С). Зог: *Це що, типу камінь в мій город?* (10С1С).

У мовленні персонажів виокремлюємо й оксюмори. Сорсеріо: *Нічого не обіцяю, але так. Безперечно.* (2С1С). Красень Вайт-Бруді-Молодший: *Я на це не підписувався, коли на це підписувався* (5С2С). Бін: *Ми з Дагмар зовсім трішечки як дві краплі води* (РЧ2С3С). Супервізо: *Ми не расисти! Як може найвеличніша раса бути расистською?!* (9С1С). Вважаємо за доцільне взяти до уваги наявність цього літературно-поетичного тропу, оскільки він має стосунок до стилістики тексту, а в нашому випадку – стилістики мовного оформлення мультсеріалу.

Комічність висловам персонажів надає поєднання лексичних одиниць різних реєстрів – піднесеної та зниженої, пестливої і згрубілої. Зог звертається до доньки: *По-перше, кицю, заткнись* (2 серія 1С). Бін щодо брата: *Мені чогось міцного, щоб забути про цього лорда Пуголовка* (7С2С).

Спорадично трапляється і стилістичний прийом апосіопези: Зог лається: *Ууу, тряця твоїй... аааа!* (3С2С) або тавтології, наприклад, Одвал пояснює: *Наше королівство багате звичаями, а їхнє багате... ну, багатством* (2С1С). Уна, дає оцінку ситуації Бін: *Добре, що ти вже не мучишся коханням, а погано, що все погано* (7С3С). Цій же меті слугують алогізми. Бін: *Я тебе не чую: в мене молоток в руці* (5С3С); Татко: *Я хотів тобі розказати вже після смерті, щоб не довелося цього робити* (9С1С).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Українське озвучення аналізованого мультиплікаційного серіалу надзвичайно насичене стилістично маркованою лексикою, що, поза всяким сумнівом, привертає увагу глядача. Серед лексичних одиниць цієї групи – жаргонізми, сленгізми, просторічна лексика, зокрема, пейоративи. та якість адаптації популярної стрічки для вітчизняного глядача. Розмаїття видів гри слів (каламбурів) свідчить про креативність української команди дублювання. Створенню каламбурів, в основі яких лежить гра значень або гра звучання, слугують уміло підібрані пароніми, багатозначні слова, омоніми. Для посилення гумористичного ефекту автори української версії озвучування часто вдаються до дотепного оказіонального словотвору. Український лінгвокультурний колорит підтримують фразеологізми (іноді трансформовані), якими рясніє мовлення мультперсонажів, назви фактів національної історії чи реалій сучасної суспільної дійсності.

Вважаємо, що дослідження мовного контенту мультсеріалів перспективні, оскільки мова дублювання анімаційних фільмів, зокрема й для дорослих, – матеріал, практично неопрацьований вітчизняними мовознавцями, а він містить багато цікавих стилістичних, лексико-семантичних, фразеологічних, синтаксичних фактів.

Література

1. Завальнюк І. Синтаксичні засоби експресивізації мови українських газет сьогодення. *Актуальні проблеми синтаксису: сучасний стан і перспективи дослідження.*

матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 110-річчю від дня народження професора Ларіона Слинька (Чернівці, 16-17 червня 2022 р.) за ред. С.Т. Шабат-Савки. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 246 с.

2. Підгрушна О. Г. Мовні та позамовні аспекти локалізації мультсеріалів українською мовою (на прикладі англomовного мультсеріалу MY LITTLE PONY: FRIENDSHIP IS MAGIC). *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип. 25.. Том 2. С.108-115.
3. Павлушенко О., Ватага О. Емотивні засоби експресивності вислову в українській версії англomовного мультиплікаційного серіалу «Рік та Морті». *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*. 2024. Вип. 39. С.17-25. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2024-39-02>

Використані джерела

Розчарування – всі сезони дивитися онлайн українською. *Сайт СІМПСОНИ UA – на якому можна дивитися Сімпсони всі сезони українською мовою онлайн*. URL: <https://simpsonsua.tv/rozcharuvannya/> (дата звернення: 26.02.2025).

Умовні скорочення

Цифра С цифра С – цифра серія цифра сезон

ФУНКЦІ ІСТОРИЧНО МАРКОВАНОЇ ЛЕКСИКИ У ТВОРІ П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО «ЄВПРАКСІЯ»

Вікторія Царенко

Наук. керівник – Неля Митько,

старший викладач

Донецький національний університет

імені Василя Стуса

Анотація. Автор аналізує мову роману Павла Загребельного як інструмент створення колориту історичної доби XI–XII ст, виокремлює текстотвірні функції історизмів та архаїзмів, зокрема увиразнення історичної достовірності у відображенні суспільного ладу, побуту, культури Київської Русі.

Ключові слова: історизми, архаїзми, культурно-побутовий колорит епохи

Abstract. The author analyzes the language of Pavlo Zagrebelny's novel as a tool for creating the color of the historical era of the 11th–12th centuries, identifies the text-forming functions of historicisms and archaisms, in particular the expression of historical authenticity in reflecting the social system, everyday life, and culture of Kyivan Rus.

Keywords: historicisms, archaisms, cultural and everyday color of the era.

Постановка проблеми. Дослідження історично маркованої лексики є важливим як для лінгвістики, так і для літературознавства, оскільки вона відіграє ключову роль у відтворенні епохи, зокрема в художніх творах.

У романі Павла Загребельного «Євпраксія» мова постає не просто засобом оповіді, а інструментом глибшого

занурення читача в атмосферу межі XI–XII століть, адже зображується життя князівни Євпраксії Всеволодівни, онуки Ярослава Мудрого, її шлюб із імператором Священної Римської імперії Генріхом IV та складний шлях крізь політичні інтриги й випробування. Крім того, аналіз історизмів та архаїзмів допомагає краще зрозуміти розвиток української мови та її зв'язок із суспільними змінами. Як зауважує Н. О. Баранник, використання застарілої лексики в романах зумовлене необхідністю вибрати найбільш вирашаний у художньому розумінні варіант серед можливих номінацій, відтворити специфіку мовлення зображуваного часу. Висока архаїчна забарвленість, експресивність, властива йому часова приуроченість роблять твори цінним засобом художнього зображення дійсності (Баранник, 2019, с. 205).

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з основних функцій хронологічно маркованої лексики є відтворення культурно-побутового колориту епохи. Наприклад, історизми увиразнюють соціальну ієрархію Київської Русі, зокрема становище нижчих верств населення: *З волхвами неминуче змикалися холопи, смерди, вони йшли за тими бунтарями слухняно й розсваволено* (П. Загребельний. Євпраксія, с. 313) (Холоп ‘у Давній Русі – підневільна особа, близька за суспільним становищем до раба’ (Словник української мови, 1980, т. 11, с. 122); смерд ‘у стародавній Русі – селянин який входив у селянську общину і сплачував данину феодалові’ (Словник української мови, 1978, т. 9, с. 397)). Також у романі згадано владну верхівку європейських держав: *Він пише іспанським графам, що іспанська держава з давніх часів є власністю святого Петра і належить папському престолу*

(П. Загребельний. Євпраксія, с. 103) (Граф ‘у Західній Європі і дореволюційній Росії – дворянський титул (середній між князем і бароном), а також особа, що має цей титул’ (Словник української мови, 1971, т. 2, с. 161)); *Мала б ненавидіти всіх чоловіків після **маркграфа*** (П. Загребельний. Євпраксія, с. 172) (Маркграф ‘спадковий титул деяких німецьких князів’ (Словник української мови, 1973, т. 4, с. 628)); *Довірені люди **імператорові** роз’їздилися по всіх усядах, збирали з усієї безмежної держави найвродливіших дівчат, дбаючи, ясна річ, щоб були вони знатного роду, але щоразу роблячи винятки для особливо вродливих, звозили тих дівчат до Царєграда, ставили їх перед світлі очі всемогутнього **василевса**, і вже він обирав ту, голову якої мала прикрасити золота діадема **імператриці*** (П. Загребельний. Євпраксія, с. 13) (Імператор, імператриця ‘найвищий титул монарха, а також особа, що має цей титул’ (Словник української мови, 1973, т. 4, с. 20); (василевс, або басилей, ‘титул римського імператора, починаючи з Августа (27 до н.е. – 14 н.е.), згодом збережений у титулатурі імператорів Візантії’ (Смолій та ін., 2003, т. 1, с.198)). Також у «Євпраксії» використані лексеми, що позначають озброєння того часу: *Рудигер надягав лискучий **панцир*** (П. Загребельний. Євпраксія, с. 28) (Панцир ‘частина старовинного, звичайно металевого, бойового спорядження, яке захищало тулуб воїна від ударів холодної зброї’ (Словник української мови, 1975, т. 6, с. 53)); *Коли пробував вибрідати, воїни брали його на **рогатини**, як ведмеда, знов заганяли на глиб* (П. Загребельний. Євпраксія, с. 60) (Рогатина ‘холодна зброя у вигляді ножа, насадженого на довгий дерев’яний держак, якою користувалися піші війська у середні віки’

(Словник української мови, 1977, т. 8, с. 590)). Крім позначення соціальної ієрархії, історизми в романі відтворюють і побутові реалії минулого, зокрема назви старовинного одягу та тканин: *Сам невисокий, маслакуватий, а рамена аж розпихають **корзно*** (П. Загребельний. Євпраксія, с. 17) (Корзно ‘старовинний верхній одяг, схожий на плащ’); *Він стояв у довгій сорочці, у зношених **портах**, босий, простоволосий, був якийсь зовсім домашній* (П. Загребельний. Євпраксія, с. 77) (Порти ‘штани з полотна’ (Словник української мови, 1976, т. 7, с. 290)); *Вони знайшли папу в Каносі і принижено, босі, у **власяницях** просили прощення* (П. Загребельний. Євпраксія, с. 106) (Власяниця, або волосяниця, ‘грубий шорсткий одяг, виготовлений із волосу, вовни, який носили на голому тілі аскети’ (Словник української мови, 1970, т. 1, с. 732)); *Зодягалася в **паволоки*** (П. Загребельний. Євпраксія, с. 42) (Паволока ‘у стародавній Русі – коштовна привозна тканина’ (Словник української мови, 1975, т. 6, с. 8)).

Архаїзми в романі виконують важливу стилістичну та художню функцію, адже додають тексту піднесеного, урочистого звучання або ж критики, допомагають передати особливості мовлення персонажів і створюють ефект історичної достовірності: *Отож од неї чи й просто завдяки своїй допитливості природній **відав**, як влаштовувалися шлюби імператорів грецьких* (П. Загребельний. Євпраксія, с. 13); (Відати ‘знати, мати про що-небудь уявлення, відомості’ (Словник української мови, 1970, т. 1, с. 552)); *Відомо ж, устами **младенця глаголе** коли й не істина, то невинність світу **суцього*** (П. Загребельний. Євпраксія, с. 67) (Младенець ‘мала дитина, немовля’ (Словник української мови, 1973, т. 4, с. 764); глаголити ‘говорити’;

сущий ‘який існує’ (Словник української мови, 1978, т. 9, с. 875)); — *Вживаєте опрісноки, єже яві єсть жидівського служіння вірі і від многі ересі начаток і корінь прият* (П. Загребельний. Євпраксія, с. 68) (Єже яві єсть ‘що є’; жидівський ‘єврейський’; многі ‘численні’; начаток ‘початок’; прият ‘що прийнятий, отриманий’). Іноді автор свідомо насичує текст архаїзмами, що ускладнює його сприйняття, але водночас допомагає занурити читача в часи Русі.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, Павло Загребельний у романі «Євпраксія» використовує історично марковану лексику як потужний стилістичний засіб, що забезпечує художню переконливість та історичну достовірність зображення. Історизми, позначаючи конкретні предмети, явища та соціальні ролі минулого, допомагають відтворити культурно-побутовий колорит епохи. Архаїзми, надаючи тексту піднесеного звучання, служать для передачі особливостей мовлення персонажів та створення ефекту історичної достовірності. Поєднання архаїчних та сучасних форм свідчить про майстерність автора у стилізації тексту та виборі відповідних лексем.

Література

1. Баранник Н. О. Архаїзми в романах С. Складенка «Святослав», «Володимир». *Література та культура Полісся. Серія «Філологічні науки»*. 2019. Т. 96. № 13. С. 202–213.

URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/1365/1/20.pdf> (дата звернення: 13.02.2025).

2. Енциклопедія історії України / ред. В. А. Смолій. Київ : Наук. думка, 2003. Т. 1 : А–В. 688 с.
3. Словник української мови: в 11 томах. Київ : Наук. думка, 1970–1980 URL: <https://sum.in.ua/> (дата звернення: 13.02.2025).

Використані джерела

Загребельний П. Євпраксія. Харків : Фоліо, 2003. 351 с.

ЗАСОБИ ВВІЧЛИВОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Лілія Гоменюк

Наук. керівник – Ніна Кухар,

кандидат філологічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського

Анотація. У статті розглянуто лексичні засоби вираження ввічливості в українській та англійській мові, визначено схожості та відмінності у вербалізації категорій ввічливості у двох генетично неспоріднених мовах.

Ключові слова: ввічливість, етикет, українська мова, англійська мова, засоби вираження ввічливості.

Abstract. The article deals with the lexical means of expressing politeness in Ukrainian and English, identifies

similarities and differences in the verbalisation of politeness categories.

Keywords: politeness, etiquette, Ukrainian language, English language, means of expressing politeness.

Постановка проблеми. Ввічливість – особлива категорія, оскільки кожна лінгвокультура має специфічні особливості її вияву, які унеможливають однозначну дефініцію. Відповідно й вербалізація ввічливості виразно ідіоетнічна, що забезпечує кожному народові унікальність у її типових проявах. Такі відмінності можуть спричинити конфлікти в міжкультурній комунікації на ґрунті неправильного трактування ввічливості / неввічливості співбесідника.

Аналіз досліджень. Категорія ввічливості та різні способи й форми її реалізації неодноразово привертала увагу як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників: П. Браун, Е. Гофман, Е. Гуді, Дж. Гумперц, А. Кашер; Н. Бабич, А. Безноса, С. Богдан, А. Болотнікова, Л. Гнатюк та ін. Так, до граматичних аспектів вираження ввічливості зверталися у своїх наукових розвідках С. Богдан, Г. Кузь, О. Мельничук та ін., до питань мовного етикету як складника категорії ввічливості – Є. Демченко, Т. Терещенко, Я. Радевич-Винницький (Клак, 2023, с. 257).

У зарубіжному мовознавстві основним об'єктом дослідження цієї проблеми є мовна особистість, зокрема характеристика її «обличчя». Вперше цей термін запропонував американський соціолог, письменник і антрополог І. Гофман. «Обличчя» дослідник вважав позитивною соціальною цінністю, яку прагне отримати

кожен індивід, результатом суспільного уявлення про особу (Дзюбак, 2015, с. 111).

Увічливість – універсальний феномен, притаманний будь-якому соціумові: бути ввічливим означає спілкуватися, демонструючи співрозмовнику доречні в конкретній комунікативній ситуації повагу та доброзичливість, що значною мірою виявляється у виборі відповідних форм звертання (Величко, 2017, с. 358). На думку дослідників, комунікативні стратегії позитивної ввічливості зорієнтовані на солідарність з адресатом і реалізуються у відповідних засобах комунікативної поведінки. Негативна ввічливість – це стратегія, пов’язана зі свободою адресата, зокрема уникнення прохань унаслідок непрямих мовних актів, використання дещо пом’якшених модальних конструкцій, пасивних та безособових зворотів, вираження самоповаги, вибачення в незручних для адресата ситуаціях (Юніна, 2023, с. 125-126).

В українській мові «ввічливість» етимологічно пов’язано з виразом «у вічі» – той, хто дивиться у вічі, а прикметник ввічливий – той, хто дотримується правил пристойності, виявляє уважність, люб’язність, чемність до співрозмовника (Карпенко, 2023, с. 19). Вітчизняні лінгвісти категорію ввічливості розглядають в аспекті культури мови в парадигмі формул мовного етикету. Культура мови невидимо, але міцно переплітається з національно-культурною специфікою мовної поведінки. Себто це не лише правильність, точність, чистота, багатство, логічність, доречність, виразність мовлення та дотримання мовних норм, а ще й загальноприйнятий мовний етикет: типові формули вітання, прощання, побажання, запрошення тощо (Дзюбак, 2015, с. 111).

Мета нашої статті – на матеріалі фахових публікацій провести зіставний аналіз вербальних засобів увічливості в українській та англійській мовах.

Виклад основного матеріалу. Лексичний зріз сучасної англійської мови уміщує велику кількість мовних одиниць для реалізації ввічливих намірів у комунікативній поведінці. До них належать, наприклад, звертання для встановлення вербального контакту, а також окреслення статусу співрозмовника. Так, в англійській мові офіційне і водночас шанобливе звертання до особи передбачає використання *Mr.*, *Mrs.*, *Majesty*, що позначає статус або титул особи: *Mrs Johnson promised to give us a very difficult test in the next lesson* – *Mrs* вказує не лише на стать людини, а й на її статус, використовується для номінації заміжньої жінки; *Her late Majesty Queen Elizabeth II was very fond of the Corgi dog breed* – тут *Her late Majesty* вказує на титул особи, а саме на її покійну Величність Єлизавету II. В англійському мовленнєвому етикеті є правило: після звертання *Mr* і *Mrs* обов'язково потрібно вказувати прізвище, *Miss* із вказівкою прізвища використовується для звертання до незаміжньої жінки. У випадках, коли невідомий статус, титул людини, до якої звертаються, використовують слова *Madam* (пані) та *Sir* (пане). Аналогом цієї форми звертання в українській мові є *пан*, *пані*, рідше *добродій*, *добродійка*. Дослідниця категорії ввічливості в українській мові А. Болотнікова здійснила спробу довести займенниковий статус гоноративів пан, пані: 1) прийом синтаксичного поширення (гоноративні займенникові іменники пан, пані не можуть поєднуватися з вказівними займенниками той / та), пор.: *Може, пані бажає щось купити?* – *Може, та пані бажає щось купити?*;

2) прийом підстановки (синонімія прагматичної функції гоноративів): *Може, пані бажає щось купити?* – *Може, Ви бажаєте щось купити?* Тут гоноратив пані формально позначає третю особу, але має значення другої (Болотнікова, 2024, с. 39).

Увічлива манера спілкування англійців загальновідома, водночас пересічні мовці переходять у звертаннях від прізвища до імені дуже швидко, також керівник може звертатись до підлеглого на ім'я та очікувати того ж щодо себе. В українській спільноті подібні ситуації переважно виняткові, їх трактують як прояви невихованості, бо колеги традиційно надають перевагу звертанням на ім'я по батькові.

Також в англійській мові є декілька форм прохань-вибачень в контексті ситуації: *sorry* – спонтанне висловлення співчуття й жалю на адресу співрозмовника з приводу якоїсь неприємності; *excuse me* – формули вибачення за незручності, вчинені співрозмовнику; *forgive me* – звертання з вибаченням за більш серйозні вчинки по відношенню до співрозмовників. У той час, коли в Україні в переважній більшості є форми вибачення, що не залежать від контексту ситуації: *Перепрошую!* *Пробачте заради Бога!* *Вибачте на цьому слові!* *Даруйте!* *Пробачте, будь ласка!* *Прости Господи!* *Дозвольте мені вибачитися перед Вами!* *Даруйте мені, прошу!* (Фішилева, 2013, с. 172).

Дослідники виокремили в англійській мові групу абсолютних маркерів ввічливості: *please, sorry, apology, excuse, thank, welcome, congratulate*. У семантичній структурі цих лексем є постійно фіксовані семи ввічливості з певними модифікаціями, зумовленими інтенціями мовця та комунікативною ситуацією. Сюди ж зараховують

«компліментарні» прикметники зі значенням прийняття і високої оцінки співрозмовника та об'єктів, безпосередньо пов'язаних з ним: *amazing, good, loyal, magnificent, beautiful, desirable* тощо (Почепецька, 2017, с. 124-125).

Порівнюємо особливості використання вербальних засобів увічливості в англійській та українській мовах на прикладі типових комунікативних актів. Звертання до близьких родичів в англійській мові передбачає вживання зменшувально-пестливих найменувань, наприклад, до матері або батька: *mother, mummy, mom, father, daddy, dad*. В українській мові виокремлюють власне звертання, що передбачають негайну реакцію адресата: *мамо, бабусю, тато*. Використання у функції звертань слів *гей, ей, агов* кваліфікують як засоби вербалізації невічливості (образа, приниження, зневага). Звертання *агу* використовується для комунікації з немовлям: *Агу! Івасю, агу, не плач!* (Жайворонок, 2006, с. 9). Національною особливістю є поширене використання в українській мові слова *Бог* в етикетних формулах неофіційного звертання, вітання, побажання тощо: *о Боже!; Боже мій!; Боже мій милий!; Боже збав!; Крий Боже!* тощо (Жайворонок, 2006, с. 44).

Вибір форм вітання в англійській мові зумовлений характером комунікативних актів: в офіційних ситуаціях, під час зустрічей з незнайомими людьми, в діловому листуванні: *hello; it's nice to meet you; how do you do?*, спілкування між друзями, родичами, у неформальних контактах: *hey; what's up?; how are you?; yo*. В українській мові аналогічно використовують етикетні формули вітання: *доброго ранку, привіт, вітаю, здоровенькі були, добрий день вашій хаті*. У мовленні людей старшого віку трапляється особлива форма – віншування: *Здоровенькі будьмо та себе*

не гудьмо; скільки літ, скільки зим; добрий вечір добрим людям тощо (Жайворонок, 2006, с. 98), а також традиційні звороти, вживані в період християнських свят: *Христос народився – Славимо його! Христос Воскрес – Воістину Воскрес! Слава Ісу – Навіки слава! Слава Ісусу Христу – Навіки слава Богу!*

У комунікативних актах прохання, запрошення, обіцянки, компліменту універсальною є етикетна формула *please: Amy, please give me a pen.* В українській мові: *будь ласка, чи не могли б Ви..., дозвольте* тощо. Як було зауважено вище, у просторічному мовленні поширене використання слова *Бог*. Досить часто від мовців старшого покоління можна почути застереження, прохання не робити, не казати чого-небудь: *бійся (побійся, бійтесь, побійтесь) Бога* (Жайворонок, 2006, с. 44).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, в українській та англійській мовах увічливість традиційно пов'язана з повагою до співрозмовника і самоповагою. В англійській мові використовують номінації для підкреслення статусу особи, особливі форми прохань-вибачень. В українській мові є група ввічливих виразів без контекстуальної маркованості. Також простежується різниця у формах звертання, вітання, вибачення: в англійській мові поширене використання універсальних формул вітань, в українській мові збереглися релігійні вітання. У звертаннях англійців переважають форми імен, тоді як в українській традиції в офіційному спілкуванні нормативним є звертання на ім'я та по батькові. Відмінності у способах реалізації ввічливості відображають мовну картину світу та соціокультурні традиції кожного народу.

Література

1. Болотнікова А.П. Специфіка категорії ввічливості в лінгвістичному аспекті. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвуз. зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич. 2024. Вип. 76. Т. 3. С. 36 – 41.

2. Величко Н. Форми звертання та мовленнєвий етикет (на матеріалі німецької мови). *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. Кропивницький, 2017. Вип. 153. С. 356-361.

3. Дзюбак Н. Аспекти дослідження категорії ввічливості в сучасному мовознавстві. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. праць*. Київ. 2015. Вип. 12. С. 111-114.

4. Жайворонок В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.

5. Карпенко А. Ввічливість як соціолінгвістична категорія у мові й мовленні. *Людина в мовному просторі: історична спадщина, проблеми, перспективи розвитку: матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Бердянськ. 2023 р. С. 17-20.

6. Клак О. Категорія ввічливості та її лексичні репрезентанти (на матеріалі прикметників української мови). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 70. Т. 1. С. 256-262.

7. Почепецька Т. Лексичні засоби вираження ввічливості в англійській мові. *Сучасні дослідження з іноземної філології..* 2017. Вип. 15. С. 123-128.

8. Фішилева О. Особливості англійського мовного етикету та проблема перекладу форм українською мовою.

Наукові записи Міжнародного гуманітарного університету. Одеса. 2013. Вип.19.С.171–173.

9. Юніна О. Є., Хайруліна Н.Ф. Феномен «ввічливість» у сучасній лінгвістичній теорії. *Нова філологія збірник наукових праць*.. Запоріжжя. 2023. № 91. С. 123-128.

НАРОДНА ФРАЗЕОЛОГІЯ ПЕРІОДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Наталія Горбенко

Науковий керівник – Ольга Павлушенко ,

кандидат філологічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського

Анотація. У статті досліджено українську фразеологію, що сформувалася під час російсько-української війни. Проаналізовано новітні фразеологізми, які поширилися в соціальних мережах та живому мовленні, серед них крилаті вислови українських політиків, громадських діячів, військових, а також народні іронічні вирази про ворога. Фразеологічні одиниці систематизовано за семантичним принципом. На емпіричному матеріалі доведено, що фразеологія воєнного періоду відображає національний спротив українців, їхню колективну пам'ять й трансформації, які відбуваються в суспільній свідомості.

Ключові слова: фразеологізм, російсько-українська війна, національний спротив, семантична груп.

Abstract. The article examines Ukrainian phraseology, which was formed during the Russian-Ukrainian war. The latest phraseological units that have spread in social networks and live speech are analyzed, including catchphrases of Ukrainian politicians, public figures, military personnel, as well as folk ironic expressions about the enemy. Phraseological units are systematized according to the semantic principle. Empirical material proves that the phraseology of the war period reflects the national resistance of Ukrainians, their collective memory and transformations that occur in public consciousness.

Keywords: phraseological unit, Russian-Ukrainian war, national resistance, semantic group. Постановка проблеми.

Під впливом російського вторгнення в Україну, яке тривало ще від 2014 року і набуло своєї найбільшої ескалаційної сили у 2022 році, в мовленні українців почав формуватися новий пласт фразеології. Його творення нерозривно пов'язане зі спротивом народу, який активно реагує на події, які хвилюють усіх.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Науковим вивченням фразеології воєнного періоду займалися такі лінгвісти як Т. Івасишина, Ю. Вознюк, Л. Пашинська, Л. Гмиря, Ж. Краснобаєва-Чорна, В. Погорецький, О. Стишов, Т. Яковлева, О. Павлушенко, М. Яцьків та багато інших.

Мета дослідження. Дослідити новітні фразеологізовані мовні одиниці, які поширюють, зокрема, й соціальні мережі, та структурувати їх за семантичним принципом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аби вичленувати фразеологічну одиницю з живого

мовленнєвого потоку потрібно враховувати такі основні критерії: семантична цілісність компонентів, стійкість, мінімум - двокомпонентний склад, метафоричність; можливість набувати системних відношень; автоматичне вживання фразеологізму в мовленні; можливість заміни одним словом. (Денисюк, 2015, с. 55) Деякі мовознавці пропонують до цих ознак додати ще неперекладність іншими мовами, що є специфічною особливістю фразеологічних одиниць. (Соболевська, с.7)

Варто зауважити, що весь емпіричний матеріал було зібрано не лише з дописів у соціальних мережах, але й з живого усного мовлення. Досліджені фразеологічні одиниці було систематизовано й розподілено за семантичним принципом на відповідні групи.

Найчисельніші виокремимо у своїй статті:

1) вислови українських політиків, відомих громадських діячів, публічних осіб: *«команда "Сон"»*, *«Можна пісяти і спати/досипати»* – відбій нічної повітряної тривоги (телеграм-канал Ніколаєвський Ваньок); *«Доброго вечора, ми з України»* – формула заспокоєння населення (голова Миколаївської обласної військової адміністрації Віталій Кім); *«2-3 тижні»* – марна надія (колишній радник президента Олексій Арестович); *«Цей день настав»* – день відплати (Сергій Притула); *«Світає, край неба палає, арта в темнім гаю орків зустрічає»* – оспівування військової майстерності українських артилеристів (переосмислений уривок поеми «Сон» Тараса Шевченка); *«Геть з України, москаль некрасивий!»* – побажання ворогові повернутися назад додому (уривок пісні Jerry Neil, автором цих слів є Андрій Данилко);

2) вислови ворогів: *«нас там нет»* – цинічна, очевидна брехня (російський президент), *«операція йде за планом»* – поразка, евфемізм до цього слова (Шойгу), *«Київ за три дні»* – самохвальство, переоцінка власних можливостей, самовпевненість (російські журналісти), *«А я сечас вам покажу, откуда на Белорусь готовилось нападеніє»* – фальшива інформація/аргумент (білоруський президент О. Лукашенко);

3) вислови українців: *«а што случилось?»* – саркастична відповідь на реакцію росіян, які скаржаться, що війна прийшла до них; *«зайди в Балаклію, візьми Ізюм»* – переможне завершення військової операції; *«відправляти за російським кораблем»* – відмова підкоритися агресору (переосмислені слова військового з острова Зміїний); *«покласти насіння до кишені»* – побажати смерті ворогові (переосмисленні слів жительки Генічеська); *«так не хочеза уезжать із Крима»* – саркастичне вираження співчуття ворогу, який шкодують про втрату вкраденого (слова росіянки, яка виїжджала з Криму після обстрілів ЗСУ).

Ще одною великою й цікавою за своєю образністю є група фразеологізмів на позначення різних родів військ. *«Небесне військо/полк/сотня»* – ті, хто віддав власне життя за Україну. *«Тракторні війська»* – мирне населення, яке допомагає ЗСУ. *«Диванні війська»* – цивільні особи, які дають необ'єктивну оцінку військовим діям або ж діям військових. *«Тік-ток війська»* – загони Кадирова, *«батальйон Монако»* – всі багаті українці, які виїхали за кордон, тікаючи від виконання свого державного обов'язку. *«Київський привид»* – спочатку називала лише військового, який боронив небо над столицею України й став легендою.

Нині використовується на позначення всіх пілотів, що захищають український повітряний простір.

Знайшли своє відображення у новітній фразеології і назви різновидів зброї та засобів ураження ворога: *«бандерівський смузі»* – коктейль Молотова, *«банка з огірками»* – засіб боротьби з ворогом, *«летюча балалайка/банка»* або *«залишки сміття»* – іранські дрони. Синонімічним є *«іранський мопед»*. У цьому ж контексті згадуємо *«залізна пташка»*, *«добрі/нормальні дрони»*, вираз, які позначають саме українські БПЛА. *«Свята Джавеліна»* та *«Хаймарс животворящий»*. Цікава фразеологічна одиниця *«бойові гуси/комарі/кози/бджоли...»*. Використовується на позначення саркастичної назви фантастичних видів озброєння.

Особливої уваги заслуговує дослідження ставлення українського народу до смерті. Тут варто розмежувати ставлення до смерті своїх військових та до смерті росіян. *«Приїхати на щиті»* – повернутися мертвим. Зазвичай «На щиті» називають автомобіль, що привозить полеглих українських військових. Натомість *«вантаж 200»* – мертві російські військові. Синонімічними є фразеологічні одиниці *«приїхати в пакеті»*, *«піти/відправитися на концерт Кобзона»*. Тут же можемо розглянути групу фразеологізмів, які позначають знищення ворога. Наприклад, *«зробити гарні фото/зробити фото»* – ліквідація росіян за допомогою джавеліна, *«невдало покурити»* – знищення чогось в сусідній країні нищівним вибухом, *«лелеки прилетіли»* – знищення ворожих об'єктів українськими дронами. Поряд із цією групою ми виділяємо ще й ті фразеологізми, які трактуємо як способи

боротьби. Зокрема, *«їхня боротьба»* – боягузство, *«м'ясні штурми»* – невинуваті втрати, *«відкрити дружній вогонь»* – стріляти по своїх, *«вгризатися в землю»*, що означає «закріпитися, не відступати», *«із трьох танкістів – півлітрова баночка»* – ступінь знищення ворога, *«можете скористатися веслами»* – відмова надати допомогу росіянам.

Окрему семантичну групу представляють фразеологізовані назви людей. До неї входять такі фразеологізми як *«бункерний дід/криса»* – російський президент, *«харошіє рускіє»* – це перевертні, росіяни, які приховують свої справжні наміри, варто зауважити, що зазначена фразеологічна одиниця має ще одне конотативне значення. *«Харошіє рускіє»* - мертві росіяни. *«Зелені чоловічки»* - російські солдати, які боягузливо приховують свою належність до країни-загарбниці. *«Російськомовні українці»* - українці, яких не існує, ті колаборанти, які чекають приходу ворога. *«Конотопські відьми»* - образ українських жінок, що зичать ворогу смерті.

Є ще такі фразеологізми, які не ввійшли в жодну вищезазначену семантичну групу, але є, на нашу думку, дуже цікавими та колоритними. Наприклад, *«мама, я вдів шапку»*, яка пов'язана з фото колишнього прем'єра-міністра Великої Британії Бориса Джонсона. Ця фразеологічна одиниця є своєрідною формулою заспокоєння для близьких. Ще один фразеологізм, який встановлює міцний зв'язок минулого з сьогоденням і з надією дивиться в майбутнє *«Київ Москову охрестив, Київ Москову і відспіває»*, що тлумачиться як віра в українську перемогу.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, дослідження народної фразеології періоду російсько-української війни підтвердило, що мова є не лише засобом комунікації, а й потужним інструментом відображення суспільних настроїв, національного спротиву та історичних трансформацій у колективній свідомості носіїв мови. У відповідь на виклики воєнного часу українська лексика збагатилася численними фразеологічними одиницями, що виконують роль маркерів суспільних настроїв, засобів підтримки бойового духу та саркастичного осмислення подій. Варто зауважити, що фразеологія цього періоду не лише відображає сучасний етап боротьби України, а й формує унікальний культурно-історичний феномен, який залишиться в мовній спадщині для майбутніх поколінь.

Література

1. Денисюк В. Фразотвірна концепція О. О. Потебні і проблеми фразотворення. *Мовознавство*. 2015. № 6. С. 52–65.
2. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий центр «Академія», 2001. 368 с.
3. Краснобаєва-Чорна Ж. Сучасна фразеологія: класифікаційні параметри фразеологічних одиниць. Словник фразеологічних термінів. *Лінгвокомп'ютерні дослідження : зб. наук. праць / Укл. : А. Загнітко (відп. ред.), Ж. Краснобаєва-Чорна (заст. відп. ред.) та ін.* Донецьк : ДонНУ, 2013. Вип. 6. С.160-168.

4. Павлушенко О. А. Сленгові неологізми в українському комунікативному полі періоду російсько-української війни. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. 2023. Вип. 37. С. 25–35.

5. Соболевська О. Українські фраземи й особливості їх творення. URL: <https://pedcollege.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/09/Ukrains-ki-frazemy-y-osoblyvosti-ikh-tvorennia.pdf> (дата звернення: 15.10.2024).

СИМВОЛІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ДОРОГИ В НАРОДНИХ УЯВЛЕННЯХ СЛОВ'ЯН: ВІД ВІРУВАННЯ – ДО СЛОВА

Поліна Дузенко

Науковий керівник – Інна Гороф'янюк,
кандидат філологічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського

Анотація: У статті комплексно проаналізовано світоглядні уявлення слов'янських народів, сконцентрованих навколо багатовимірної символіки дороги. Досліджено взаємодію міфологічних і релігійних чинників у традиційному осмисленні структури світу та ролі людини в ньому. Ключове місце у нашій науковій розвідці відведено дорозі як важливому семіотичному

концепту, що репрезентує динаміку соціокультурних трансформацій. Окрему увагу приділено аналізу табу на слово-запитання «Куди?», його міфолінгвістичним витокам, які сягають глибинних архаїчних уявлень, а також виявлено специфіку функціонування вищезгаданої заборони у фольклорних традиціях і сучасних мовних практиках.

Ключові слова: народний світогляд, концепт «дорога», символізм, вірування, мовно-концептуальна картина світу.

Abstract: The article comprehensively analyzes the worldview ideas of the Slavic peoples, concentrated around the multidimensional symbolism of the road. The interaction of mythological and religious factors in the traditional understanding of the structure of the world and the role of man in it has been studied. A key place in our scientific research is given to the road as an important semiotic concept representing the dynamics of socio-cultural transformations. Special attention is paid to the analysis of the taboo on the word-question «Where?», its mytholinguistic origins, which go back to deep archaic ideas, and also revealed the specifics of the functioning of the above-mentioned ban in folklore traditions and modern language practices.

Keywords: folk worldview, the concept of «road», symbolism, beliefs, linguistic and conceptual picture of the world.

Постановка проблеми. Дороги завжди були важливим символом у багатьох культурах і віруваннях. Вони не лише поєднували віддалені землі та народи, але й

служували метафорою життєвих шляхів, наповнених випробуваннями, прагненнями та зростаннями. Оскільки наша культура сприймає мову не лише як інструмент спілкування, а як спосіб передачі колективного досвіду, ми можемо глибше зрозуміти настанови та попередження закладені в словах. Проблема полягає у тому, що, попри численні фрагментарні дослідження, цілісний аналіз символіки дороги у світоглядних уявленнях слов'янських народів досі не був здійснений. Отож ми наважились не лише реконструювати деякі забуті вірування, а й внесли лепту в розширення розуміння символіки дороги як універсального архетипу в слов'янській традиції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження символіки дороги в народній культурі є предметом наукового інтересу протягом тривалого часу. У формуванні наукового підґрунтя для вивчення семантики дороги важливу роль відігравали праці П. П. Чубинського, О. О. Потебні та Д. К. Зеленина, які досліджували дорогу як елемент фольклорного світогляду та етнолінгвістичних уявлень слов'ян. Сучасні наукові розвідки, зокрема дослідження В. В. Жайворонка, Т. В. Радзівєвської, І. В. Мілевої, Д. Ю. Троцан, А. Москальчук, Н. А. Кобилко, значно розширюють розуміння цього концепту, зосереджуючись на його когнітивних, ритуально-семантичних та соціокультурних вимірах.

Мета дослідження полягає у всебічному аналізі символічного значення дороги у світоглядних уявленнях слов'янських народів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Світоглядні уявлення, притаманні народній культурі, формують цілісну систему поглядів, яка охоплює розуміння

матеріального і духовного світу, його структури, витоків і ролі людини у цьому контексті. У його основі лежать елементи міфології та релігії, які, незважаючи на свою очевидну зовнішню суперечливість, гармонійно співіснують і доповнюються магічними компонентами. Отож народний світогляд – це не лише засіб пояснення навколишнього світу, але й життєва система орієнтирів, котрі допомагають людині взаємодіяти з реальністю та упорядкувати її через культурно й духовно зумовлені символи та уявлення. Одним із ключових символів у цій системі уявлень є дорога. У нашому сьогоденні поняття «дорога» здебільшого розглядається як елемент інфраструктури, функціональний шлях для переміщення з одного пункту до іншого. Проте в народній культурі дорога уособлює перехідні моменти в житті, які можуть бути як фізичними, так і метафізичними. В. В. Жайворонок надає дорозі широке визначення: «це смуга землі з краю в край, по якій їздять і ходять; перебування в русі, подорожування; пригоди», також вчений зазначає, що «дорога символізує всяку справу; це прожите життя, а її кінець – це смерть; за Біблією, дорогу уособлює Ісус Христос, бо лише через нього люди приходять до Бога-Отця» (Жайворонок, 2006, с. 196).

Дорога – це частина простору, доступна для певного досвіду людини. У неї є початок – вихідна точка і мета – до якої вона веде, що відрізняє її від неорганізованого простору, тобто від дикої природи. Слов'янські легенди, які розповідають про появу доріг, зазвичай належать до періоду після створення світу, коли первісний хаос перетворювався на впорядкований світ. Згідно з польськими та білоруськими повір'ями «за велінням Бога у прокладанні доріг брали участь усі звірі, за винятком крота, який не

підкорився Божій волі» (Лобач, 2011, с. 34). Вважається, що кріт, неспроможний перепозвти дорогу і якщо він це зробить, то неодмінно загине. В українській культурі існують численні повір'я пов'язані з іншими тваринами, що зустрічаються на дорозі. Наприклад, П. П. Чубинський у Літинському повіті на Поділлі записав вірування людей про зайця: «заєць створений чортом. Якщо заєць перебіжить комусь дорогу, то з тим станеться якесь нещастя. Побачивши зайця, що перебігає дорогу, треба миттєво викинути з воза сіно. Стверджують, що в такому разі заєць відразу ж повернеться назад» (Чубинський, 1995, с. 61). Підтвердження цьому повір'ю знаходимо на Західному Поліссі, у поліщуків: «невдача здебільшого чекала мисливця, дорогу якому перебіг заєць – “бо без хвоста”. Щоб не брало нещастя, потрібно було викинути щось із кишені» (Дмитренко, 2006, с. 5). Тобто мисливці, аби уникнути можливого лиха, здійснювали своєрідний ритуал – викидали щось на дорогу, ніби відкуповуючись від потенційної небезпеки. На противагу «куцохвостому», тварини з довгими хвостами, такі як вовк, лисиця чи собака, навпаки, вважалися провісниками добра. Натомість коти, особливо чорні, займають іншу символічну позицію. Якщо чорний кіт перейде дорогу, це вважається поганим знаком, який може віщувати невдачу або нещастя. На Таращі П. П. Чубинський записав, що «не годиться ідучи кудись брати з собою кота» (Чубинський, 1995, с. 60). Заєць або кіт, що раптово вибіг на дорогу, дійсно може налякати коня чи вола, спричинивши небезпеку для мандрівників. Ці народні вірування, попри їх міфологічний характер, відображають глибинний зв'язок людини з природою та спроби зрозуміти і пояснити навколишній світ. Отож практичний досвід

людей підкріплюється міфологічними уявленнями, створюючи цілісну систему прикмет та вірувань.

Архетип дороги є одним із найдавніших символів у культурі людства. В українських народних віруваннях такі місця, як ліси, водоймища, скелі, болота, гори, печери та перехрестя доріг, завжди вважалися небезпечними. Це пояснюється християнським дуалізмом, котрий прийшов на наші терени з болгарськими богомилами, які вчили людей, що все у світі, окрім душі, створено Сатанаїлом. Дорога асоціювалася з місцем, де людина могла зустрітися з нечистою силою – перелесниками, чортами, Блудом або близьким за значенням дохристиянським богом Переплутом, відьмами, які перетворюються на колесо або клубок сіна та інших покійників. Лише істоти з надприродними здібностями могли витримати «заклики дороги», «виклики долі». Ритуальні функції дороги та її міфосемантика найчастіше виявляються при перетині доріг, на перехрестях, межах села, розвилках та мостах. На дорогу викидають різні ритуальні предмети, де «нечисті» предмети затоптують ногами мандрівників, розчленовуючи різних шкідників на безліч частин. Не менш важливою є присутність демонів-хвороб на дорогах, особливо чуми, холери, які просять подорожніх підвезти їх в село. Якщо людина погодиться допомогти, то залишиться на дорозі назавжди. Особливий статус в наших селах мали «люди доріг»: чумаки, музиканти та інші старці. Селяни вірили, що ці люди володіли незвичайними здібностями й пов'язували з ними низку міфологічних історій, в яких описували зустрічі з «лихими». Вірили, що новонароджена дитина є незахищеною (нехрещеною), саме тому її не можна було перевозити через річку або

перехрестя (Колодюк, 2006, с. 72). Нехрещених дітей та самогубців також було заведено ховати на узбіччях доріг. Крім того, з дорогою пов'язували численні заборони, зокрема для породіль. Жінкам у післяпологовий період заборонялося виходити на дорогу, оскільки існувало повір'я, що якщо породілля опиниться на дорозі під час перегону худоби, то у корів може зникнути молоко (Гороф'янюк, 2023, с. 55). У кожного з нас на підсвідомому рівні присутній страх перед подорожжю. Цей страх пов'язаний як із невідомістю, яку приносять дороги, так і з можливими небезпеками, що чекають нас за межами дому. У слов'янських народних віруваннях і донині зберігається прикмета «присісти на доріжку»: «щоб усе добре в хаті сідало, щоб дорога була щасливою і ще судилося зустрітись» (Жайворонок, 2006, с. 230).

У багатьох слов'янських культурах існує давня заборона розпитувати людину про її подальші плани/дії, зокрема, ставити питання «Куди?». Це табу ґрунтується на вірі в те, що озвучування своїх планів може привернути невдачу. Така заборона може бути пов'язана ще з анімістичними уявленнями певних народів та віруваннями в силу слова. Адже в численних народних традиціях, слово, умовно вважається могутнім інструментом, здатним впливати на нашу реальність.

Науковці встановили, що заборона на запитання «Куди?» може бути пов'язана зі співзвучністю цього слова зі словом «куд». У роботах Д. К. Зеленіна етнограф пов'язує цю мовну заборону зі словами «куд» і похідними від нього: «кудь» – кудесництво, чаклунство та «куд» – злий дух, біс (Зеленін, 1928, с. 79). І. Я. Франко подаючи приклад гуцульської примівки від відьми, що відібрала корові

молоко писав: *«Гадати і ветити-бедити. Знахарки, чінатарки, опириці, видійниці, майфійвниці пеками запекаю, а кудиками закудикаю»*. «Кудики» автор пов'язує з окликом: «а куди, котрим пастухи завертають скотину, щоб не туди йшла» (Франко, 1898, с. 63). О. О. Потебня припускав, що заборона може бути пов'язана зі схожістю «куди?» з «кудити» – «*übel reden von einem calumniator* (погано говорити про наклепника) – сербською «гудити» (дражнити)» або «кудити» – лаяти, скаржитись, придиратися, пліткувати (Слободан Реметић, 1905, с. 144). Слово «кудити» колись, імовірно означало зурочити (Потебня, 1905, с. 460). Таке лінгвістичне табу зустрічається не лише в мовах східнослов'янських народів, але й у сербській. Сербі говорять, що не варто запитувати: «куда ћеш» (куди йдеш), «куда си пошао» або «куда си наумно», а замість цього казати: «ако Бог да?» (Божа воля?). Проте, якщо людина забуде про цю заборону і запитає «куди?», їй можуть відповісти: «Идем у Кудильево, да те скудим» (укр. *Їду в Кудильєво сумувати*) (Карацић, 1849, с. 59). О. Терещенко вважав, що багато хто боїться запитувати куди, тому що вбачають у цьому слові зв'язок з нечистою силою. Той, кого запитують при від'їзді, відкладає свою поїздку до ранку, а той, хто йде, повертається назад, пробурчавши з досадою.

В українців і до сьогодні існує велика кількість слів та різних каламбурних фраз, які містять корінь «куд». Ці слова широко використовуються в розмовній мові, ймовірно, це пов'язано з прагненням мовця не тільки відвернути або нейтралізувати негативний вплив слова, але й «відігнати лихо» своєю відповіддю, напр.: *«На кудикіну гору»* (м. Вінниця, Вінницький р-н, Вінницька обл.; с.

Горщик, Коростенський р-н, Житомирська обл.), *«За кудикіне поле»* (м. Ізюм, Ізюмський р-н, Харківська обл.), *«За кудикину гору Богу молитись»* (с. Хащувате, Голованівський р-н, Кіровоградська обл.), *«За кудикину гору крейду шукати»* (смт Бабаї, Харківський р-н, Харківська обл.), *«На кудикину гору гусей пасти»* (м. Київ, Київська обл.), *«За кудикину гору торгувати помідорами»* (м. Київ, Київська обл.), *«За кудикині гори по зелені помідори»* (с. Коломійці, Синельниківський р-н, Дніпропетровська обл.; м. Кременчук, Кременчуцький р-н, Полтавська обл.), *«До Кудикала в гості»* (м. Умань, Уманський р-н, Черкаська обл.), *«Куда відганяти»* (с-ще Саврань, Подільський р-н, Одеська обл.). Характерно, що у відповідях – сталих висловах – маємо вказівку не лише на локацію, а й на мету подорожі.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, народні уявлення про світ і його структуру є складним та різноманітним комплексом вірувань та знань, які формують основу традиційного світогляду. Цей світогляд може здаватися наївним в його простоті, проте він відображає глибоке культурне коріння, яке залишається актуальним навіть у нашому сьогоденні. Дорога як один із ключових символів у системі народних уявлень, виконує не лише функцію фізичної інфраструктури, але й має сакральне значення. І, хоча цей символ трансформується в сучасній культурі, його магічний вплив продовжує підсвідомо залишатися важливим для розуміння складності людського існування.

Література

1. Гороф'янюк І. В. Традиційний родильний текст подолян: персональний та акціональний коди обрядового тексту //

Мовна картина світу українців в її індивідуальному, регіональному та загальнонаціональному виявах: колективна монографія / гол. ред. Н. М. Павликівська. Вінниця : ФОП Добрянська О. Г., ТОВ «ДРУК-ПЛЮС», 2023. С.50–73.

2. Дмитренко А. Мисливські табу, повір'я і прикмети (за матеріалами Західного Полісся) // Етнічна історія народів Європи. 2006. Вип. 21. С. 20–28.
3. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
4. Зеленин Д. К. Табу слов у народов восточной Европы и Северной Азии. Б. м. : Б. и., 1928. С. 1–151.
5. Карацић В. С. Српске народне пословице и друге различне као оне у обичај узете ријечи / издао их Вук Стеф. Карацић. У Бечу : У штампарији Јерменскога манастира, 1849. 450 с.
6. Колодюк І. В. Народна медицина у традиційній культурі українців Центрального Полісся (остання чверть ХХ – початок ХХІ ст): монографія. Київ : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2006. 147 с.
7. Лобач У. А. Полацкі этнаграфічны зборнік / уклад., прадм. і паказ. У. А. Лобача. Вып. 2: Народная проза беларусаў Падзвіння. У 2 ч. Ч. 1. Наваполацк : ПДУ, 2011. 292 с.
8. Потєбня А. А. Из записок по теории словесности: поэзия и проза, тропы и фигуры, мышление поэтическое и мифическое, приложения. Паровая тип. и литография М. Зильберберг, 1905.
9. СРПСКИ дијалектолошки зборник – Recueil de dialectologie serbe / главни уредник Слободан Реметић.

- 1905, књ. 1. Београд : Српска академија наука и уметности : Институт за српски језик САНУ, 1905.
10. Франко І. Я. Гуцульські примівки // Етнографічний збірник / під ред. д-ра Івана Франка. Львів : з друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка, 1898. Т. 5. С. 40–72.
11. Чубинський П. П. Мудрість віків: українське народознавство у творчій спадщині Павла Чубинського : у 2 кн. / упоряд. С. К. Гаркавий, Ю. О. Іванченко. Київ : Мистецтво, 1995. 224 с.

НОВІТНІ ПСЕВДОНІМИ (НА ОСНОВІ ПОЗИВНИХ ВОЇНІВ ЗСУ)

Марія Козлянська

Наук. керівник – Наталія Павликівська,
доктор філологічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний
Університет імені Михайла Коцюбинського

Анотація. У статті йдеться про військові псевдоніми, зокрема воїнів Збройних Сил України (ЗСУ). Здійснено лексико-семантичний аналіз досліджуваного псевдонімікону. З'ясовано мотиви формування позивних, вплив обставин на їх виникнення, основні функції та роль у військовому середовищі.

Ключові слова: ономастика, онім, антропонім, псевдонім, позивний.

Abstract: The article explores military pseudonyms, particularly those used by servicemen of the Armed Forces of Ukraine (AFU). Researchers employed lexical-semantic analysis to examine the studied pseudonymic system. The findings identify the motives behind the formation of call signs, the influence of circumstances on their emergence, as well as their primary functions and role within the military environment.

Keywords: onomastics, onym, anthroponym, alias, call sign.

Постановка проблеми. Посідаючи важливе місце в галузі антропонімії, псевдоніми виконують важливі функції, пов'язані з самовираженням та символічним образом особистості. На думку Н. М. Павликівської: «псевдонім (від гр. ψευδώνυμος) – різновид антропоніма, приbrane (вигадане) особове йменування, що використовують представники окремих груп суспільства (письменники, публіцисти, композитори, актори, художники, співаки, громадсько-політичні діячі, злочинні елементи) водночас зі своїм справжнім іменем та прізвищем або замість них з метою конспірації через причини особистісного, політичного та юридичного характеру» (Павликівська, 2010, с.17).

Псевдонімія має глибоке історичне коріння та виконує значущу роль у різних сферах життя, від мистецтва та літератури до політики й особистого життя. Історично псевдоніми допомагали приховати справжнє ім'я або ж дозволяли митцям і діячам реалізувати індивідуальні прагнення. Псевдоніми мають широку функціональність: вони служать як засіб захисту особистості, так і способом самовираження, що робить їх багатозначним феноменом у

галузі антропоніміки. Таким чином, псевдоніми стають інструментом, що дозволяє вільно виражати індивідуальність і захищати особисті та професійні інтереси в межах різних соціальних сфер.

У процесі вивчення поняття «псевдонім» стикаємося з його з різновидом «позивний». «Псевдонім» та «позивний» мають спільну функцію — приховати справжнє ім'я носія. «Позивний» наразі використовується у військовій галузі. Суспільно-політичні події впливають на використання позивних. На жаль, російсько-українська війна усе ще триває, і кількість позивних розширюється далі. Це досить вагомий сегмент у сучасному українському антропоніміконі, і він, безумовно, вартий подальших ґрунтовних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як мовне явище псевдоніми досліджували лінгвісти: П. Чучка, В. Німчук, Н. Павликівська, М. Торчинський та інші.

Великий пласт псевдонімії належить учасникам національно-визвольних змагань 1929-1950 років – ОУН-УПА, тому було створено «Словник псевдонімів ОУН-УПА» (2007 р.) Щодо військових псевдонімів (на матеріалі позивних воїнів ЗСУ), актуальними є дослідження Л. Підкуймухи, Н. Шульської, Л. Кравченко, Г. Яворської та інших ономастів.

Зважаючи на суспільно-політичні події, значно зростає інтерес до військових псевдонімів. Створено вебсайт «Книга полеглих за Україну», що займається обліком та упорядкування даних про загиблих військовослужбовців. Маємо змогу класифікувати мотиви вибору та обставини виникнення позивного, за допомогою інформації, яку публікують рідні загиблих військових.

Мета запропонованої статті полягає у вивченні військової псевдонімії на основі позивних воїнів ЗСУ, розкритті її сутності, причин виникнення, основних функцій, обставин формування, ролі у військовому середовищі та класифікації позивних.

Виклад основного матеріалу. В українському війську позивні воїнів ЗСУ набули особливого значення, стали частиною національної свідомості та патріотичної пам'яті. Особливо в умовах сучасної російсько-української війни, коли Україна боронить територіальну цілісність і незалежність, явище військових псевдонімів (позивних) розширилося. Позивний – це різновид псевдоніма, що використовується у військовій галузі. Присвоєння позивного – це традиція, що сягає часів козацтва. У Запорізькій Січі, що була форпостом українського воїнства, кожен козак мав прізвисько, що походило від його зовнішності, особливостей характеру, бойових заслуг. Такі імена дозволяли швидко орієнтуватися в бойових умовах. Згодом, система військових псевдонімів адаптувалася до нових умов, але звичай надавати воїнам позивні зберігся.

У сучасній Україні позивні набули особливого значення після початку російсько-української війни у 2014 році. Більшість захисників нашої країни, від рядових військовослужбовців до вищого командного складу, мають ці вторинні імена. Маємо розуміти факт, що військова сфера характеризується високим рівнем секретної інформації, доступ до якої обмежений і суворо контролюється.

Після початку російського вторгнення в Україну, багато добровольців були змушені приховувати свою участь у бойових діях, задля бажання забезпечити рідних від можливих репресій з боку окупантів. Маскування та

позивні стали необхідністю для захисту особистої інформації.

Існує практика, коли позивний закріплений за конкретною посадою. Цей вид позивних називається **посадовим**. Така система забезпечує стабільність комунікації в процесі ротації кадрів.

Вступ жінок до Збройних Сил України вважають зрушенням традиційного військового середовища. Позивні для жінок-військовослужбовців виконують ті ж функції, що й для чоловіків: захист інформації, ефективність комунікації, згуртованість. Залучення жінок до ЗСУ удосконалює систему позивних як інструмента комунікації.

Позивні виконують кілька ключових функцій, що робить їх незмінним елементом у військовій справі:

- 1) забезпечення та швидкої комунікації (під час виконання бойових завдань використання позивних дозволяє уникнути довгих іменних звертань, що важливо під час негайної потреби до дій);
- 2) захист особистої інформації (військові уникають ідентифікації ворогом (місце перебування, позиції або рід занять), що знижує ризик переслідувань. Позивні – це умовний шар безпеки, оскільки відомі лише обмеженому колу осіб);
- 3) ідентичність воїна у військовому середовищі (позивний дозволяє встановити унікальну особистість бійця, відокремлюючи його в колективі, але й одночасно роблячи частиною спільноти);
- 4) оперативно-координаційну функцію (позивні приховують не лише особисті дані, але й сприяють ефективній роботі військових структур);

- 5) соціально-психологічну функцію – створення кооперативного духу та згуртованості (позивні стають частиною системи, де кожен військовий набуває символічної ролі, формуючи «нову родину» - батальйон або підрозділ. Це впливає на мотивацію, взаєморозуміння та довіру воїнів);
- 6) вшанування пам'яті героїв та видатних воїнів минулого (позивні, обрані на честь таких осіб, зберігають живими історії їхньої служби. Вони нагадують військовим про витоки патріотизму і тяглість традиції).

У контексті сьогодення позивний є не лише формальною позначкою та виконує практичні завдання, а є унікальним кодом воїна, адже відображає прагнення, цінності та символи. Саме тому вони заслуговують на більшу увагу не лише ономастів, а й психологів, соціологів, істориків.

Позивні, як мовні одиниці, є не лише результатом індивідуального вибору, а й відображенням контексту, у якому були створені. Основними чинниками, що впливають на присвоєння позивного, є необхідність безпеки, особисті риси військовослужбовця, а також культурні й соціальні обставини, в яких він перебуває. Обставини, що впливають на їх формування, можна класифікувати за такими основними критеріями.

Позивні за професією в цивільному житті. До служби усі військові мали роботу або рід занять. *Фізрук* (працював учителем фізкультури), *Шахта* (був шахтарем), *Світлячок* (працював керівником електростанції), *Юрист* (воїн-студент).

Позивні за військовою професією. Вони дотичні до тих посад, які займають військові зараз або займали колись. *Горобець* (зв'язківець – птах швидко переміщується в просторі, як і зв'язок), *Прокурор* (до служби в спецпідрозділі обіймав посаду, що пов'язана з адміністративним провадженням), *Док* (медичний працівник та військовий, який мають відповідний науковий ступінь), *Press* (пресекретар прикордонного загону, військовослужбовець, який висвітлює події війни, а також здійснює комунікацію зі ЗМІ).

Позивні за місцем народження/проживання. *Маріо* (воїн з міста Маріуполь), *Херсон* (житель міста Херсон), *Донбас* (військовий проживав на Донеччині).

Позивні сформовані за міфологією. Палітра цих псевдо дуже яскрава та різноманітна, можна зустріти міфи різних країн та епох. *Відьма* (образ жінки-чаклунки зустрічається в багатьох міфологіях світу – позивний дали захисниці побратими за чорне довге волосся та неабиякі здібності до зцілення).

Позивні за зовнішніми особливостями – формуються на основі фізичних характеристик. *Дед* (військовий був наймолодшим у бригаді), *Борода* (військовий мав бороду).

Позивні за рисами характеру. *Акула* (військовий отримав позивний за спритність), *Батарейка* (військовий був енергійним, витривалим), *Броня* (військовий отримав позивний за здатність виконувати найважчі завдання).

Позивні за улюбленою справою, хобі. *Да Вінчі* (воїн отримав цей позивний, адже гарно малював), *Каратист* (військовий присвятив все життя бойовому мистецтву), *Моцарт* (поціновувач класичної музики, особливо творчості австрійського композитора Вольфганга

Моцарта), *Бродяга* (воїн-мандрівник, отримав позивний, адже любив подорожувати), *Кіря* (бійцю вигадали позивний, тому що він захоплюється культурою запорізьких козаків, а найулюбленіша книга – «Чорна рада», в якій має кумира Кирила Тура – курінного отамана).

Позивні, як особливий вид іменування, можуть передаватися з покоління в покоління. Позивний *Легенда* мав Климів Іван Степанович – міністр в уряді Степана Бандери. Військовий зазначає, що його дід, учасник ОУН, був з того ж села, що й Климів Іван. Тому обрав позивний *Легенда*, що підкреслює безперервність боротьби за свободу України.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Узагальнюючи аналіз виникнення позивних, можна стверджувати, що вони утворюють систему, що демонструє глибину людської творчості та здатність адаптуватися до обставин війни.

Позивні військових, як елемент ідентифікації та комунікації, мають широку варіативність. Класифікація позивних дозволяє виокремити ключові категорії, які відображають природу та обставини їхнього виникнення.

Література

1. Павликівська Н. М. Словник псевдонімів ОУН–УПА. Вінниця : О. Власюк, 2007. 440 с.
2. Павликівська Н. М. Українські псевдоніми ХХ століття: автореф. дис. д-ра філол. наук: 10.02.01. Київ, 2010. 36 с.

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОНОМАСТИКИ

Анастасія Наумова

Наук. керівник – Наталія Павликівська,
доктор філологічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського

Анотація. У статті розглядається літературна ономастика як окрема галузь мовознавства, що вивчає функціонування власних назв у художніх текстах. Досліджено семантичні, стилістичні та комунікативні аспекти літературних онімів, які не лише виконують номінативну функцію, а й беруть участь у створенні художнього світу твору, відображенні авторського задуму та національно-культурної ідентичності. Особливу увагу приділено взаємодії онімів із традиціями мовної картини світу, що дозволяє глибше зрозуміти стилістичні особливості письменника та історичний контекст твору. Окреслено основні напрями сучасних досліджень у сфері літературної ономастики, зокрема типологію онімів у художньому дискурсі, їхню символіку та методологічні підходи до аналізу власних назв у літературі.

Ключові слова: літературна ономастика, художній текст, антропоніми, топоніми, номінація, літературний дискурс.

Abstract. The article examines literary onomastics as a distinct field of linguistics that studies the functioning of proper names in literary texts. The semantic, stylistic, and

communicative aspects of literary onyms are explored, emphasizing their role beyond mere nomination in shaping the artistic world of a literary work, reflecting the author's intent, and conveying national and cultural identity. Special attention is given to the interaction of onyms with linguistic worldviews and traditions, providing deeper insight into the stylistic features of the writer and the historical context of the text. The article outlines key directions in contemporary literary onomastics research, including the typology of onyms in literary discourse, their symbolic significance, and methodological approaches to analyzing proper names in literature.

Keywords: literary onomastics, literary text, anthroponyms, toponyms, nomination, literary discourse.

Постановка проблеми. Літературна ономастика як спеціалізована галузь мовознавства досліджує функціонування власних назв у художніх текстах, розкриваючи їхні смислові, стилістичні та семантичні особливості. Оними в літературі виконують не лише номінативну функцію, а й беруть участь у створенні образної системи, вираженні авторського задуму, а також формуванні художньої картини світу. Важливим є аналіз літературних онімів у контексті їхньої взаємодії з мовною та культурною традицією, що дозволяє виявити особливості авторського стилю, національної ідентичності та історичних конотацій. На сучасному етапі досліджень актуальним постає визначення основних засад вивчення літературної ономастики, зокрема її теоретико-методологічних принципів, типології онімів у художніх текстах та їхніх функцій у літературному дискурсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика ономастичних досліджень активно висвітлювалася у працях сучасних учених. М. Максимюк (2015) розглядає питання термінології української літературної ономастики, наголошуючи на необхідності чіткої термінологічної бази. Н. Павликівська (2002) досліджує ономастичний простір, сукупність власних назв, у творах відомого українського письменника Павла Загребельного. О. Сколозdra (2017) розглядає літературно-художню ономастику як предмет вивчення в школі та вищих навчальних закладах, що дозволяє визначити її місце у навчальному процесі. А.А. Хрепулов (2016) досліджує топонімічну стратифікацію художнього твору, розглядаючи взаємозв'язок між географічними назвами та художнім простором. Однак попри наявність ґрунтовних досліджень, потребує подальшого осмислення питання методології вивчення літературних онімів, їхньої структурної класифікації та функцій у різних жанрах.

Мета статті. Метою дослідження є визначення основних засад вивчення літературної ономастики, обґрунтування її теоретичних підходів та методів, аналіз літературних онімів у структурно-семантичному, функціональному та культурному аспектах, а також розкриття перспектив подальших досліджень у цій галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ономастика як наукова дисципліна є невід'ємною складовою мовознавства, що займається вивченням власних назв, їхнього походження, структури, функцій та особливостей використання у різних контекстах, зокрема й у художніх текстах. Літературна ономастика зосереджує увагу на аналізі власних назв у художній літературі,

з'ясовуючи їхню роль у формуванні образної системи, відображенні авторської концепції та реалізації художніх ідей. Використання власних назв у літературному творі виконує не лише номінативну, а й семантичну, символічну, стилістичну та композиційну функції, що сприяє більш глибокому розкриттю змісту твору, характерів персонажів та їхніх відносин, а також соціокультурного контексту, у якому розгортається дія (Максимюк, 2015, с. 65).

Власні назви є засобом творення художньої реальності, вони сприяють створенню певного емоційного та смислового навантаження, формуванню індивідуальних характеристик персонажів, їхньої психологічної глибини, розкривають авторський задум і додають тексту особливої виразності. Ономастичні одиниці у літературному творі можуть бути як реальними, тобто такими, що існують в дійсності, так і вигаданими, що є плодом творчої фантазії автора. Обидві категорії виконують свою художню функцію, оскільки здатні не лише вказувати на об'єкти, а й надавати їм символічного значення. Географічні назви, зокрема топоніми, слугують засобом створення просторового континууму твору, визначають його локалізацію та вказують на культурний і соціальний контекст, у якому розгортається сюжет. Ойконіми (назви населених пунктів) відображають історичні, етнографічні та соціальні особливості конкретного середовища, що сприяє глибшому розумінню художнього світу, створеного автором.

Імена персонажів відіграють особливу роль у літературному творі, оскільки вони можуть вказувати на характер героя, його соціальну приналежність, професію, моральні цінності або навіть на його долю. Ономастичний

компонент імені в літературі тісно пов'язаний із символікою, алегорією та прихованими смисловими відтінками, що виявляються під час аналізу твору.

Автори свідомо добирають імена своїм персонажам, надаючи їм певного символічного навантаження, або ж використовують загальновідомі імена, наділяючи їх новими значеннями в межах конкретного тексту. Імена можуть бути семантично прозорими, коли вони вказують на певні риси характеру або особливості персонажа, або ж можуть мати прихований підтекст, який розкривається через контекстні зв'язки у творі. Особливо значущими є випадки використання алегоричних імен, які відображають глибшу концептуальну суть персонажа та виконують роль своєрідного ключа до розуміння його функцій у творі (Павликівська, 2022, с. 118).

Географічні назви у художньому творі можуть виконувати функцію локалізації подій, однак їхня роль не обмежується лише цим. Вони також можуть нести додаткове символічне навантаження, яке розкриває певні аспекти змісту твору або надає йому глибшої ідейної насиченості. Топоніми можуть бути реальними або вигаданими, і в обох випадках вони є засобом художнього осмислення простору. Реальні географічні назви допомагають закріпити події твору у певному історичному та культурному контексті, тоді як вигадані топоніми можуть відображати певні риси авторського світу або служити метафорою для соціальних чи психологічних реалій.

Літературна ономастика як міждисциплінарна галузь досліджень поєднує методи мовознавства, літературознавства, семіотики, історії, культурології та психології, оскільки власні назви в художньому тексті

мають багаторівневу структуру та виконують широкий спектр функцій. Аналіз власних назв у літературних творах передбачає застосування комплексного підходу, що включає лінгвістичні, семантичні та історико-культурні методи дослідження. Ці методи дозволяють виявити не лише номінативний аспект власних назв, а й їхню стилістичну, символічну, структурну та комунікативну роль у творі. Кожен із підходів, що використовується в літературній ономастиці, має свою специфіку, яка дозволяє глибше зрозуміти авторський задум та особливості формування художнього світу через ономастичні елементи.

Лінгвістичний метод дослідження літературної ономастики ґрунтується на аналізі мовної природи власних назв у тексті, їхніх структурних особливостей, словотворчих моделей, морфологічної будови та синтаксичних зв'язків. У межах цього підходу розглядаються фонетичні варіації імен, граматичні особливості використання антропонімів, топонімів, етнонімів, міфонімів та інших ономастичних одиниць у художньому тексті. Лінгвістичний аналіз дозволяє простежити взаємодію власних назв із загальною системою мови, виявити закономірності їхнього функціонування у текстовому просторі та визначити специфічні риси ономастичного стилю автора. Крім того, враховується етимологія власних назв, оскільки вона допомагає розкрити первинне значення імен, їхні семантичні трансформації та зв'язок із культурними традиціями мовного середовища. Лінгвістичний підхід передбачає також аналіз ономастичної номінації, тобто механізмів створення нових власних назв у художньому тексті, що може відбуватися шляхом

запозичення, словотворення, трансформації або гри слів (Сколоздра, 2017, с. 355).

Семантичний підхід до дослідження літературної ономастики зосереджується на виявленні змістового навантаження власних назв, їхньої символічної функції, конотативного значення та прихованих асоціацій, що виникають у текстовому контексті. Власні назви в художньому тексті можуть мати пряму номінативну функцію, коли вони використовуються для ідентифікації персонажів або географічних об'єктів, а також опосередковану, коли вони набувають додаткових значень, метафоричного або алегоричного сенсу. Аналіз семантичних особливостей власних назв у літературному творі дозволяє виявити глибинні смислові шари тексту, розкрити авторське бачення персонажів і простору, відстежити взаємозв'язки між різними ономастичними одиницями. Семантичний аналіз враховує полісемантичність власних назв, тобто можливість їхнього різного тлумачення залежно від контексту, стилістичної подачі та культурно-історичних реалій (Лабінська, 2016).

Історико-культурний підхід до вивчення літературної ономастики орієнтований на дослідження культурної, соціальної та історичної природи власних назв у тексті. Власні назви часто мають глибоке коріння у традиціях, етнічних реаліях, історичних подіях, релігійних уявленнях, і тому їхній аналіз передбачає звернення до культурного контексту, у якому вони функціонують. Дослідження топонімів, антропонімів, міфонімів та етніонімів у художньому творі з урахуванням їхнього історичного підґрунтя дозволяє встановити зв'язок між текстом та реальною дійсністю, простежити культурні коди, що

закладені в іменах та назвах, виявити соціальні й політичні аспекти, відображені в ономастичній системі твору. Історико-культурний аналіз враховує особливості епохи, у якій був створений текст, літературні традиції, до яких він належить, а також вплив зовнішніх чинників на вибір власних назв у художньому творі. У межах цього підходу розглядаються також питання ономастичної традиції у літературі, тобто особливості використання власних назв у різні історичні періоди, їхні трансформації, інтерпретації та культурна спадкоємність.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Лінгвістичний, семантичний та історико-культурний підходи до аналізу літературної ономастики забезпечують глибше розуміння функцій власних назв у художньому тексті. Лінгвістичний метод дозволяє виявити структурні особливості онімів та їхню взаємодію з мовною системою. Семантичний аналіз розкриває значеннєве навантаження власних назв, їхню символічну та асоціативну роль у формуванні художнього образу. Історико-культурний підхід простежує соціальні, історичні й етнокультурні чинники, що впливають на ономастичний простір твору. Комплексне поєднання цих методів дає змогу виявити стилістичні та смислові закономірності функціонування власних назв у тексті.

Ономастика в літературі виконує не лише номінативну, а й змістову функцію, допомагаючи розкривати характери персонажів, сюжетні лінії та ідейне навантаження твору. Імена персонажів можуть відображати їхні риси, соціальний статус чи навіть сюжетну долю. Топоніми створюють просторовий континуум і поглиблюють зв'язок тексту з культурно-історичним

контекстом. Власні назви часто мають символічне значення, допомагаючи розкривати ключові ідеї та формувати додаткові підтексти в творі.

Перспективи досліджень полягають у розширенні методологічного інструментарію, зокрема у застосуванні когнітивного аналізу для вивчення взаємозв'язку онімів із мисленнєвими процесами. Актуальним є дослідження функціонування власних назв у цифрових текстах та медіапросторі, а також аналіз їхньої адаптації в умовах міжкультурної взаємодії. Інтеграція структурно-семантичного, когнітивного та історико-культурного підходів дозволить комплексно дослідити роль ономастики у художньому тексті та її взаємодію з іншими елементами літературної поетики.

Література

1. Максимюк М. Питання термінології української літературної ономастики. Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. 2015. № 1. С. 65–69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apcnim_2015_1_12 (дата звернення: 10.01.2025).
2. Павликівська Н. М. Ономастичний компонент у мовній освіті вчителя. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : збірник наукових праць* / гол. ред. Є. Б. Барань. Вінниця : ТОВ «фірма Планер», 2022. Вип. 34. С. 118-124.
3. Павликівська Н. М. Ономастичний простір творів П. Загребельного. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського : Збірник наук. праць. Серія :*

- Філологія*. Вінниця: Вид-во ВДПУ, 2002. Випуск № 4. С. 21–24.
4. Сколоздра О. Літературно-художня ономастика як предмет вивчення в школі. *Вісник Львівського університету. Серія: Філологія*. Львів. 2017. Вип. 50. С. 355-360.
 5. Сколоздра О. Літературно-художня ономастика як предмет дослідження у вищій школі (українською). *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2005. Вип. 46, ч. 2. С. 355-357.
 6. Становлення і розвиток літературної ономастики URL: <https://oin.in.ua/stanovlennya-i-rozvytok-literaturnoyi-onomastyky/> (дата звернення: 20.01.2025).
 7. Хрептулов А.А. Топонімічна стратифікація художнього твору. VII Всеукраїнська ономастична конференція. Дніпро. 2016. С. 167-168.

МОТИВИ ВИБОРУ ОСОБОВИХ ІМЕН В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ.

Ксенія Кушнір
Наук.керівник – Наталія Павликівська,
доктор філологічних наук, професор
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського

Анотація. У статті розглядаються основні мотиви, що впливають на вибір особових імен у Чернівецькій області. Статтю присвячено лінгвістичній інтерпретації одного з основних класів антропонімів – особових імен, що

функціонують у розмовному середовищі українців Чернівецької області. У статті зосереджено увагу на рідковживаних чоловічих іменах, аналізуються причини їх непопулярності. Результати дослідження дають можливість прогнозувати майбутню динаміку реального вжитку імен.

Ключові слова. Ономастика, антропоніміка, мотив найменування, майбутня динаміка особових імен.

Annotation. The article examines the main motives affecting the choice of personal names in the Chernivtsi region. The article is devoted to the linguistic interpretation of one of the main classes of anthroponyms - personal names that function in the colloquial environment of Ukrainians of the Chernivtsi region. The article focuses on rarely used male names and analyzes the reasons for their unpopularity. The results of the study make it possible to predict the future dynamics of the real use of names.

Keywords. Onomastics, anthroponymy, naming motive, future dynamics of personal names.

Постановка проблеми. Л.О. Белей справедливо визнає сучасну антропоніміку як «чітко структуровану галузь ономастичних студій з добре пробованим цілим комплексом методів дослідження, що дозволяє виявляти закономірності становлення та функціонування відповідних онімичних систем» (Белей, 1997, с. 3). Статистична структура сучасного іменника дозволила дійти висновку, що основна його риса – функціональна завантаженість, компактність, яка виявляється у зменшенні загальної кількості імен протягом останнього часу;

«істотно звузилося коло рідкісних(одиничних) антропонімів» (Петрова,1990, с. 93).

Мета статті: проаналізувати мотиви вибору особових імен за різними факторами вибору та особливо цікавою і цінною виступає проблема мотиву вибору імен, вивчення якої допоможе виявити різноманітні екстралінгвальні фактори, від яких залежить склад іменника і зміни в ньому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Активно та плідно вивчається клас особових імен, зокрема такими мовознавцями, як С.П. Бевзенко, П.П. Чучка, М.Л. Худаш, Л.Л. Гумецька, В.О. Горпинич, І.Д. Сухомлин, Р.Й. Кестра, М.О. Демчук, Г.П. Півторак, Л.Т. Масенко, Л.В. Кракалія, Л.О. Белей та інші.

Ономастика – наука, розділ мовознавства про власні імена об'єктів, зокрема: антропоніми (імена, прізвища, прізвиська, псевдоніми), топоніми, гідроніми, зооніми, фітоніми, космоніми, астроніми, хрононіми та ін. Ономастика вивчає закономірності виникнення, розвитку, зміни, функціонування, поширення і структури власних імен у мові і мовленні, в літературній і діалектній сферах.

Антропонім – власна назва: ім'я особове, ім'я по батькові, прізвище, прізвисько, псевдонім. Ім'я особове, ім'я по батькові, прізвище являють собою офіційні найменування людини і відповідно є антропонімами первинної номінації (Павликівська, 2021, с.221-227).

Дослідженнями особливостей походження, функціонування та варіювання особових імен у мові на різних хронологічних зрізах займається антропоніміка. Ця галузь мовознавства привертає увагу багатьох лінгвістів, які перетворили її на золоту копальню. Щороку з'являються

нові праці, у яких висвітлено безліч давніх та маловідомих фактів із життя людських наймень, механізми їх утворення та побутування як на рівні історичному, так і на сучасному (Карпенко, 2007, с.339-401).

Виклад основного матеріалу дослідження. Ім'я відіграє велику роль в житті людини, вибирають його ретельно та мотивовано, аби серед надзвичайно різноманітних та по-своєму цікавих вибрати те, яке буде до вподоби носієві. Є, звісно, у наш час чимало імен нетрадиційних, які можна вважати продуктом індивідуальної творчості батьків. У різні часи пріоритетними були різні імена. Часто важко встановити мотивацію іменування через хронологічну віддаленість та нестачу інформації. Ім'я – це те, що супроводжує людину все її життя та залишається з нею після смерті. Власне ім'я розглядається як мовне явище через призму лінгвістичного та історичного розвитку. Ім'я – це знак, на основі якого індивідуалізується та ідентифікується особа.

У кожного народу імена пов'язані з культурою, побутом, традиціями. Надання імені новонародженому залежить від багатьох чинників: мовних, соціальних, психологічних. Та особливо цікавою і цінною виступає проблема мотиву вибору імен, вивчення якої допоможе виявити різноманітні екстралінгвальні фактори, від яких залежить склад іменника і зміни в ньому. Актуальність дослідження мотивів вибору імен українців підтверджується також і тим, що до вказаної проблематики активно звертаються ономасти, досліджуючи вказаний об'єкт на антропонімійному матеріалі різних регіонів України. Мотиви найменування людей різні, вони пов'язані з естетичними, релігійними, політичними уподобаннями.

Ім'я новонародженого повністю залежить від волі батьків. Вони, керуючись часто релігійністю, дають дитині ім'я на честь святого, в день якого вона народилась. Тому інколи при виборі імені батьки враховують зовнішні чи внутрішні властивості самої дитини.

Загальноновизнано, що відношення між конкретною особою та її власним ім'ям не дане від природи, а є довільним, ба навіть великою мірою випадковим (Чучка,1970 с.38).

Здебільшого вибір імені новонародженому залежить від тих чи тих мотивів.

Мотиви найменування бувають різні:

- а) побожність чи забобонність батьків;
- б) родинні традиції ;
- в) визначні чи авторитетні особи;
- г) вплив часу.

Перший мотив це побожність або забобонність батьків. Так, дуже часто прийнято називати дітей тим іменем, честь якого відзначала церква в день її народження, або ж за декілька днів до чи ж після її народження. Найчастіше це імена, відзначення яких є великим святом. У Чернівецькій області це *Василь* (31), *Іван* (23), *Петро* (4), *Павло* (2), *Марія* (47), *Михайло* (12), *Віра*,(3), *Надія* (6), *Любов* (9), *Миколай* (16), *Софія* (1), *Володимир* (25), *Анна* (3).

Ще один мотив це родинні традиції – це другий визначальний фактор, що впливав і далі впливає на вибір імен. Найчастіше спостерігається найменування хлопця іменем батька (331), рідше іменем діда (105), а дівчину іменем бабусі (94). Вплив часу. Не рідко батьки не можуть назвати конкретного мотиву, якими вони керувалися при

виборі імені для своєї дитини. У таких випадках здебільшого кажуть, що це ім'я просто приємне, милозвучне, за що власне, й дають його всі своїм дітям. Цей мотив надання імені є найбільш поширений у Чернівецькій області.

За даними головного управління статистики в Чернівецькій області найпопулярнішими іменами є *Максим і Софія*. Найпоширенішими старовинними іменами залишаються *Танасій, Орест, Нестор, Захарій*, з жіночих – *Параска, Юстина, Марфа і Соломія*, такі імена є актуальними у Вижницькому, Заставнівському, Кіцманському та Путильському районах. Щодо екзотичних імен, то нині вони дуже популярні в Герцаївському, Глибоцькому, Новоселецькому районах. *Браян, Ренвік, Віанор, Вазген, Акбар, Сінді, Айсун, Васюта, Жеоржия* та ще багато імен.

Ще одним мотивом є називання дітей на честь визначних або авторитетних осіб. Найчастіше цей звичай виражається в тому, що батьки називають дитину іменем свого доброго приятеля, хорошого знайомого, близького друга дитинства. Буває й таке, що самого носія імені батьки особисто й не знають, але обирають його ім'я за його славу, за його авторитет, а то й і з розрахунком на певну вигоду. Цей мотив найменування також властивий у Чернівецькій області.

Іншими суттєвими мотивами вибору власного імені дитини є традиція і мода. Традиція може бути різною. Це і національна, територіальна, і сімейна, заснована на особливостях кожної сім'ї, кожної родини. Такий мотив вибору власного імені дитини, як мода на нові чи давні імена, зазвичай, відбувається під впливом внутрішніх

мовних тенденцій та зовнішніх соціально-естетичних факторів. Тому й з'являються імена на честь політичних переконань та уподобань батьків; їхнього бажання назвати дитину сучасним, престижним іменем та водночас увіковічнити пісні та співаків, кінофільми і їх героїв, літературні твори та їх персонажів, міфічні істоти, спортивні клуби й спортсменів тощо.

У будь-якому випадку батькам при обранні імені дитини потрібно відповідально ставитись до цього та пам'ятати, що ім'я - це своєрідний оберіг, супутник життя людини, за допомогою якого здійснюється індивідуалізація особи, це носій національних традицій та неповторності особистості.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Вибір імені для новонародженого є юридично вільним і залежить від волі найменувачів, тобто батьків. Вони керуються цілком конкретними підставами, обираючи те, а не те ім'я для своєї дитини. Мотиви вибору особових імен Чернівецької області різноманітні. Одні батьки називають дітей виходячи з милозвучності імен. Інші надають перевагу певним іменам, тому що їх носять люди добропорядні, мудрі. Нерідко вибирають імена улюблених літературних героїв (*Річард, Роланд*), видатних історичних осіб (*Христофор*) чи відомих кіноакторів (*Сільвестр, Стівен*). А інколи називають дитину без усякого конкретного мотиву. Отже, проаналізований матеріал дає можливість говорити про те, що на вибір особових імен найбільше впливає релігійний фактор. Приблизно 25% при виборі імені керувалися церковним календарем. Від 15% до 20% дотримувалися родинних традицій, надаючи дитині батькове ім'я. Відсоток

прихильників модних тенденцій змінюється з кожним десятиріччям, як, зрештою, і мода на імена. Вказані мотиви є характерними для Чернівецької області.

Література

1. Белей Л.О. Українська літературно-художня антропонімія кінця XVIII – початку XX ст. Ужгород.1997. 48 с.
- 2.Власні особові імена в усному мовленні. Усне побутове літературне мовлення. Зб. наук. праць, ред. колег.: М. А. Жовтобрюх відп. ред. та ін. Академія наук української РСР, Ін-т мовознавства імені О. О. Потебні. Київ: Наукова думка, 1970. С.68–81.
3. Дзира О. І. До історії вивчення української антропоніміки. *Науковий вісник: зб.наук. пр./ Відп. ред. Вашкевич В. М.* Київ.: ВІР УАН, 2013. Вип. 5 (72). С.1-20.
- 4.Дзятківська Н. П, Скрипник Л. Г. Власні імена людей. Київ: Наукова думка, 2005. 334 с.
5. Карпенко О. Ю. Засади когнітивної ономастики. *Науковий вісник Чернівецького ун-ту. Слов'янська філологія зб. наук. пр. наук. ред. Бунчук Б. І.* Чернівці: Рута, 2007. Вип. 356359. С. 399-401.
6. Карпенко Ю. О. Динаміка українських особових імен.*Науковий вісник Чернівецького ун-ту. Слов'янська філологія зб. наук. пр.наук. ред. Бунчук Б.І* Чернівці: Рута, 2007. Вип. 356. С. 285-289.
7. Павликівська Н. М. Антропоніми із спонукальним компонентом в онімному просторі українців. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство) : збірник наукових праць / гол.*

ред.. Є Б. Барань. Вінниця : ТОВ «фірма Планер», 2021. Вип. 32. С. 221-227.

8.Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття. Вступ та імена: конспект лекцій. Ужгород: Видавництво Ужгородського державного університету, 1970. 104 с.

РОЗДІЛ 2

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ СТУДІЇ

РОМАН «КНЯЗЬ ЄРЕМІЯ ВИШНЕВЕЦЬКИЙ» ІВАНА НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО КРІЗЬ ВИМІР ЖАНРУ

Олена Борщевська

Наук. керівник – Алла Віннічук,

кандидат філологічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

Анотація. У статті простежено особливості роману «Князь Єремія Вишневецький» Івана Нечуя-Левицького крізь вимір жанру; розглянуло твір із позиції вальтерскоттівської манери письма. Подано історію «двох правд» – історичної та художньої; охарактеризовано історичні постаті.

Ключові слова: Іван Нечуй-Левицький, історичний роман, історична та художня правда, художній вимисел та домисел.

Abstract. The article traces the peculiarities of the novel «Prince Jeremiah of Vyshnevetskyi» by Ivan Nechuy-Levytskyi through the genre dimension; examines the work from the perspective of Walters Scott's writing style. The history of «two truths» – historical and fictional, is presented; historical figures are characterised.

Keywords: Ivan Nechuy-Levytsky, historical novel, historical and artistic truth, fiction and speculation.

Постановка проблеми. Художня спадщина Івана Нечуя-Левицького прикметна не лише відображенням реальних подій другої половини ХІХ століття, а й зверненням до національної минувшини. У романі «Князь Єремія Вишневецький» (1896–1897) автор відтворює події ХVІІ століття – боротьба українського народу проти панування над ними польської шляхти. На думку А. Віннічук, «Письменник продемонстрував тут категоричне несприйняття традиційних уявлень польських і московських авторів про українську історію. У художній формі митець переконливо обґрунтував ідею самостійного розвитку української нації» (Віннічук, 2023, с. 49).

За жанровими ознаками твір перебуває на межі між повістю (*авторське визначення – повість – Б.О.*) і романом. На думку сучасних літературознавців, цей твір споріднює з жанром повісті фактичний та психологічний рух сюжету, хронікальний принцип побудови, описи душевних станів, а кваліфікацію роману можна надати, зважаючи на великий обсяг твору та широчінь зображуваного. Ми ж у своєму дослідженні будемо дотримуватися думки, що «Князь Єремія Вишневецький» – роман.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання становлення, розвитку та особливостей історичного роману досліджували С. Андрусів (Андрусів, 1987), А. Віннічук (Віннічук, 2023), А. Гуляк (Гуляк, 1997) та ін. Висновки щодо жанрових особливостей роману «Князь Єремія Вишневецький» І. Нечуя-Левицького вміщено в розвідках А. Калінчук (Калінчук, 2013), О. Поди (Пода) та ін.

Метою статті є аналіз специфіки жанрового різновиду роману та його приналежність до творів вальтерскоттівського типу. Для реалізації поставленої мети, варто виконати **наступні завдання**: виокремити риси, характерні для твору про минувшину, простежити історію «двох правд», охарактеризувати історичних персонажів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Наприкінці XIX століття, коли було написано роман «Князь Єремія Вишневецький», національна література не мала великої кількості прозових україномовних історичних творів. На той час лише з'явилися роман Пантелеймона Куліша «Чорна рада» (1857), романтична повість Олекси Стороженка «Марко Проклятий» (1879), повість Михайла Старицького «Облога Буші» (1894-1895).

На думку науковців, І. Нечуй-Левицький творчо використав модель історичного роману Вальтера Скотта, що дало змогу вдало відтворити дійсність XVII ст., показати вплив історії та суспільства на людину. Нами було виокремлено такі основні елементи зазначеної моделі:

✓ в основу твору покладено достовірну, правдиву подію, що відбулася не раніше як 80-90 років тому;

✓ поєднано історичну правду з художнім вимислом та домислом;

✓ наявність у творі двох центральних сюжетних ліній: історичної та любовної;

✓ образна система твору – це історичні та вигадані персонажі, як є представниками різних соціальних верств (української й польської шляхти, духовенства, козацтва, селянства, міщанства);

✓ історичні конфлікти поєднано із соціальними, національними, моральними тощо.

Зупинимось детальніше на цих аспектах.

Для належного висвітлення доби автор опрацював літописи козацькі (Самійла Величка, Григорія Грабянки, Самовидця), польські (С. Твардовського) та історичні джерела (праці Миколи Костомарова, Пантелеймона Куліша) і сучасних йому українських істориків.

Із літературних творів, очевидно, І. Нечуй-Левицький був знайомий із романом польського письменника Г. Сенкевича «Огнем і мечем» (Варшава, 1884), але висвітлення причин і характеру народного повстання в Україні, як і особи князя Єремії Вишневецького, зовсім протилежні (Нечуй-Левицький, 2008, с. 495].

Роман «Князь Єремія Вишневецький» хронологічно описує 30-40-ві роки XVII століття, тобто часи останніх козацьких повстань, що передували виступу Богдана Хмельницького (1637–1638), десятиліття так званого «золотого спокою» в історії польської шляхти (1638–1648 рр.) і, нарешті, – перший переможний етап визвольної війни українського народу під проводом Б. Хмельницького (1648–1649).

В основу роману покладено події національної історії, коли Річ Посполита, поширюючи соціальний, національний та релігійний гніт на східних територіях, передусім в Україні, викликала там рішучий опір народних мас. Повстання Северина Наливайка, Якова Остряниці віщували наближення всенародної Визвольної війни 1648 р. Численні магнати прагнули вогнем і мечем закріпити своє панування, а Україна XVI-XVII століть була об'єктом стратегічних інтересів різних держав, своєрідним містком між Сходом і Заходом. Проте І. Нечуя-Левицького вабили не стільки історичні проблеми, скільки створення образу людини, яку

він іменував «одступником», «перевертнем» – саме такі робочі назви мав цей роман.

Головний герой роману, князь Єремія Вишневецький – постать історична (нар. 1612 р. – помер 1651 р.), нащадок древнього роду князів Вишневецьких, син князя Михайла Вишневецького і княгині Раїни, дочки молдавського господаря Ієремії Могили, двоюрідної сестри славнозвісного митрополита Петра Могили, один із найбагатших українських магнатів, власник величезних маєтностей на Волині та Лівобережній Україні.

Автор зображує поступове входження внука знаменитого Байди-Вишневецького у великосвітське коло і його війну з козацькими повстанцями, що сприймається ним як можливість утвердити себе на важливих ролях у Польській державі. Широке тло роману дає можливість уявити собі настрої різних соціальних верств Польщі та України.

Політика колонізації українського населення вела до знищення православної віри і нав'язування католицизму насильницькими методами: *«Завзятий фанатик, польський король Сигізмунд III постановив силою завести по всій Україні унію. Єзуїти розсипались по всій Україні й силували духовенство й народ до унії»* (Нечуй-Левицький, 1991, с. 23]. Такі дії, звичайно ж, викликали гнів та обурення українського населення. Завбачливий польський король на випадок якихось конфліктів використовував військо, яке *«стояло по селах, станціях і обдирало селян, обдирало народ, як хотіло»* (Нечуй-Левицький, 1991, с. 23). Отже, сила, яка повинна була підтримувати мир, сприяла ще більшому гніту, і, як наслідок, – зростанню спротиву серед більшості українського населення.

Знаковим є те, що повстання Богдана Хмельницького, яке переросло у всенародну Визвольну війну, було підтримане українцями, які служили у різних магнатів, зокрема у Єремії Вишневецького: *«Усі жовніри схизматики оце повтікали»* (Нечуй-Левицький, 1991, с. 153). Передчуття Єремії справдилися пізніше: *«Він догадався, що втікачі доконечне попристають до панщанних селян і піднімуть повстання»* (Нечуй-Левицький, 1991, с. 153). Селяни теж не залишилися осторонь визвольної боротьби: *«Єремійні панщанні хлопці в Лубнах пристали до загонів, пішли в повстання й рознесли по цеглині і Єремійн палац, і католицький монастир, і військовій казарми»* (Нечуй-Левицький, 1991, с. 158).

Повсталий народ хотів справедливості і звільнення від ненависної панщини. Про боротьбу заради вищої мети свідчить те, що *«повстанці попалили палаци й оселі польських панів і знищили до останку усе їх добро»* (Нечуй-Левицький, 1991, с. 158). Люди не спокусились на майно своїх катів, а з ненавистю нищили його, щоб і сліду не залишилося.

Більшість дійових осіб та подій у повісті історичні, якщо не фактично, то номінально, за винятком любовної лінії твору: кохання Єремії до простої козачки – удови Тодозі. На думку А. Віннічук, співмірність вимислу й домислу сприяє тому, що читач «проникає в суть інтерпретованого, ... має змогу воскресити характерні художні деталі» (Віннічук, 2023, с. 53).

Серед історичних персонажів – ушавлені ватажки народного повстання Максим Кривоніс, Вовгура, а в епізодах битви над Пилявкою змальований як безпосередньо діюча особа гетьман Богдан Хмельницький,

який керує битвою, надихає та запалює героїзмом своє військо.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, роман князь «Єремія Вишневецький» І. Нечуя Левицького – яскравий приклад вальтерскоттівського типу. Розуміння соціальної і психологічної природи зрадництва, показ побуту, звичаїв, моралі XVII ст. дозволило автору створити цікавий твір, який дав йому поштовх для подальшого опрацювання історичних сюжетів. Історичний роман І. Нечуя-Левицького «Князь Єремія Вишневецький» – це важливий етап розвитку української історичної романістики. Історична думка письменника спиралась на загальнонаціональні, загальнонародні інтереси як у минулому, так і в перспективі політичного і соціального розвитку на майбутнє. Саме тому твір не втратив своєї злободенності і висвітлює проблеми глибоко актуальні й для сучасної України.

Література

1. Андрусів С. Мости між часами (Про типологію історичної прози). Українська мова і література в школі. 1987. № 8. С. 14–20.
2. Багрій Р., Білик І., Шаріпова Л. Опис моделі історичного роману В. Скотта. Книга «Шлях сера Вальтера Скотта на Україну». Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000013970>.
3. Віннічук А. Український історичний роман: шляхи становлення та розвитку. *Українська література: історичний досвід і перспективи*. 2023. № 1, С. 44–47.

4. Гуляк А. Становлення українського історичного роману. Київ : ТОВ «Міжнародна фінансова агенція», 1997. 293 с.
5. Калінчук А. Історичний роман «Князь Єремія Вишневецький» Івана Нечуя-Левицького: поетологічні аспекти. Дивослово : Українська мова й література в навчальних закладах : Науково-методичний журнал МОН України. 2013. № 9. С. 36–40.
6. Нечуй-Левицький І. Князь Єремія Вишневецький. Гетьман Іван Виговський: Історичні романи. Упоряд., авт. післям. та приміт. Р. С. Міщук. Київ : Дніпро, 1991. 511 с.
7. Нечуй-Левицький І. С. Вибрані твори: У 3 т. Т. 2. Київ : Сакцент Плюс, 2008. 492–495.
8. Пода О. Історичний роман І. С. Нечуя-Левицького «Князь Єремія Вишневецький»: роздуми над рукописом. Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/172738/07-Poda.pdf?sequence=1> (дата звернення: 28.02.2025).

ФЕМІНІСТИЧНІ МОТИВИ У ПРОЗІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Ольга Бабин

**Наук. керівник – Вікторія Ткаченко,
кандидат філологічних наук, доцент**

**Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського**

Анотація. У статті досліджені феміністичні мотиви в прозі Ольги Кобилянської як важливий аспект її творчої спадщини. Проаналізовані повісті «Людина» та «Царівна», у яких порушуються питання гендерної рівності, права жінки на власний вибір і подолання соціальних стереотипів. Автор звертає увагу на психологічну глибину образів героїнь, висвітлює значення творчості О. Кобилянської для формування української феміністичної літератури та її актуальність у сучасному дискурсі.

Ключові слова: Ольга Кобилянська, фемінізм, емансипація, жіноча проза.

Annotation. The article explores feminist motifs in the prose of Olha Kobylianska as a significant aspect of her creative legacy. It analyzes the novellas «A Human Being» and «The Princess», which address issues of gender equality, women's right to personal choice, and the overcoming of social stereotypes. Special attention is given to the psychological depth of the female characters. The study highlights the significance of Kobylianska's works in shaping Ukrainian feminist literature and their relevance in contemporary discourse.

Keywords: Olga Kobylyanska, feminism, emancipation, women's prose

Постановка проблеми. Ольга Кобилянська – одна з перших українських письменниць, яка послідовно висвітлювала питання фемінізму у своїй творчості. Радикальні та революційні для свого часу погляди Ольги Кобилянської та Лесі Українки не лише випереджали епоху, а й відіграли важливу роль у поширенні феміністичних ідей,

сприяючи формуванню феміністичних позицій як в Україні, так і в Європі.

Варто зазначити, що в літературознавстві неодноразово зазначалося, що О. Кобилянська стала виразницею модерного феміністичного дискурсу в українській літературі. Т. Гундорова пише про революційну діяльність О. Кобилянської та називає її творчість «відправним пунктом українського модернізму» (Гундорова, 2002, с. 21-25). Н. Троша та С. Циханська вважають, що «утвердження феміністичної проблематики відрізнялося різним прагненням переосмислення художнього змалювання та ролі жіночих персонажів у письменстві» (Троша, Циханська, 2017, с. 154).

Актуальність обраної теми зумовлена потребою поглибленого аналізу феміністичних мотивів у прозі О. Кобилянської, а також визначення специфіки її підходу до проблеми жіночої суб'єктності.

Проблема дослідження полягає в тому, щоб з'ясувати, як реалізується феміністичний дискурс, художньо моделює образ «нової жінки», які риси традиційної гендерної ролі вона заперечує або трансформує, а також які суспільні ідеали утверджує у творах. Це вимагає комплексного підходу, що включає аналіз художніх текстів, контексту, світоглядних засад письменниці та її особистої позиції щодо питання жіночої емансипації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для нашого дослідження мають важливе значення концепції провідних представників феміністичних і гендерних студій, зокрема В. Агеевої, С. де Бовуар, Г. Брандт, О. Вороніної, Т. Гундорової, І. Жеребкіної, Н. Зборовської, С. Павличко. Ці дослідниці одностайні в думці щодо високої естетичної

цінності жіночої літератури та погоджуються, що її мистецька самобутність заслуговує на широке визнання. Гендерна проблематика у творчості Ольги Кобилянської стала предметом досліджень М. Денисенко, Л. Жижченко, Я. Мельничука, В. Ткаченко.

У статті В. Ткаченко «Еволюція жіночого характеру в прозі Ганни Барвінок та Ольги Кобилянської» (на прикладі оповідання Ганни Барвінок «Праправнучка баби Борця» та новели Ольги Кобилянської «Некультурна») проведено порівняльний аналіз цих творів. Основну увагу приділено «образній картині світу, ментальній силі та активності жіночого духу, що проявляється у здатності до спротиву й протистояння у складному просторі міжособистісних стосунків» (Ткаченко, 2024, с. 46).

Мета статті – проаналізувати феміністичні мотиви у прозових творах Ольги Кобилянської, визначити особливості їх художнього втілення та ідейного наповнення, а також дослідити вплив її творчості на формування феміністичного дискурсу в українській літературі.

Зі зміною історичних і культурних епох зазвичай трансформуються й усталені уявлення про роль жінки. Вони відбуваються як у культурному просторі загалом, так і в літературі зокрема. Сучасність вирізняється прагненням переосмислити минулий досвід і віднайти нові цінності та орієнтири. Український літературний процес ХІХ–ХХ століть, відображаючи зародження та активний розвиток жіночої емансипації, утверджував ідею про необхідність кардинального перегляду суспільних уявлень щодо жінок і їхнього соціального статусу. У центрі творчості письменниць був образ жінки як особистості, а також

глибина морально-етичних і психологічних конфліктів між нею та суспільством. Л. Томчук виокремлює мотиви, притаманні «жіночій» прозі, зокрема: «мотив природи, мотив жіночого тіла, мотив сімейного побуту, а також мотив кохання та любовних переживань» (Томчук, 2011, с. 12).

У літературі кінця XIX – початку XX століття простежується тенденція до зображення сімейних стосунків, в яких героїня опиняється перед принциповим конфліктом із родиною. Нерідко вона залишається сам на сам зі своїми переживаннями, не знаходячи підтримки в сімейному колі. Подібні стосунки відображені в новелах і повістях Ольги Кобилянської, зокрема в образах Наталки («Царівна») та Олени («Людина»). Центральні героїні зазвичай вирізняються силою духу, почуттям гідності, прагненням самостійно визначати життєву долю. З утвердженням феміністичного руху головними персонажами «жіночої» прози все частіше стають освічені жінки, які прагнуть стати рівноправними членами суспільства. С. Павличко вважає, що О. Кобилянська зобразила появу на історичній арені «нових жінок». «У реальному житті це були жінки європейської освіти й радикальних поглядів, у літературі – жіночі характери, позбавлені романтичної імпресіональності, властивої жіночим образам у чоловічій народницькій літературі» (Павличко, 1999, с. 71). Це жінки, здатні протистояти усталеним суспільним уявленням. Таким чином, центральним мотивом першої повісті О. Кобилянської «Царівна» є «протиставлення чоловічої слабкості та жіночої сили. Це момент, коли жінки виявляють моральну, інтелектуальну, емоційну та розумову стійкість» (Жаркова, 2022).

Перші літературні спроби О. Кобилянської були німецькомовними. Проте вона створює оповідання «Вона вийшла заміж» і надсилає його до щорічника 1887 року під назвою «Перший вінок», але твір не беруть до друку. Прагнучи адаптувати сюжет і мову до українського читача, письменниця ґрунтовно переробляє оповідання українською мовою, трансформуючи його у повість «Людина», яку згодом надсилає до журналу «Зоря». У повісті О. Кобилянська порушує питання соціального становища жінки, впливу суспільних стереотипів на її роль у сім'ї та громадському житті, а також художньо інтерпретує прагнення жінки до покращення власної долі.

Твір має виразні автобіографічні риси. О. Кобилянська відтворює ситуацію, в якій панували стереотипи щодо ролі чоловіка та жінки. Народження хлопчика вважалося запорукою процвітання родини, адже лише чоловік мав право на освіту, престижне становище та особливі сподівання з боку сім'ї. Натомість дівчинка, навіть обдарована інтелектуально, розглядалася передусім як майбутня мати та берегиня домашнього затишку, покликана забезпечувати комфорт чоловіка й залишатися покірною.

Подібна ситуація склалася і в родині самої авторки. Її батько не зважав на інтелектуальні прагнення доньки, її мистецький талант, активну громадянську позицію та власні мрії. Попри здібності до літератури та музикування, зокрема гри на фортепіано, її захоплення не сприймалися всерйоз. У повісті читаємо: *«Пан Ляуфлер був жонатий і мав чотири доньки й одного сина. Остатнього любив він несказанно, ба навіть обожав. «Се буде гординя мого життя, світило цілої родини, се чоловік будучини» – мовляв*

він часто до своєї жінки й добрих знайомих» (О. Кобилянська. Людина, с. 39).

Мати, спостерігаючи за донькою, жахається її незалежних поглядів, які здаються суспільству неприйнятними. *«Ах, що вона сього дожити мусила, що її донька розвивала нежіночі, хоробливі, безбожні погляди та говорила про якусь рівноправність між людиною і жінкою!!!»* (О. Кобилянська. Людина, с. 42).

Матір Олени повністю поділяє погляди більшості знайомих, які обурюються самою ідеєю жіночої самостійності у виборі життєвого шляху. Вона не розуміє, *«...хто буде готувати їжу, прати, шити, якщо жінки будуть ходити до уряду»* (О. Кобилянська. Людина, с. 43).

Єдиним, хто повністю розуміє та підтримує Олену, є Стефан Лієвич – лікар, який повернувся зі Швейцарії. Його хвилює, що: *«тут жінки остались ще так позаду за другими народами...Загарбавшись між свої чотири стіни, не завдають вони собі навіть настільки праці, щоб децю путнього прочитати, щоб хоч тимчасом сею дорогою очиститись з престарілих, дурних пересудів. А про якусь основну освіту...нема вже й бесіди»* (О. Кобилянська. Людина, с. 44).

Цілком природно, що між молодими людьми зароджуються почуття, засновані не стільки на фізичному потязі, як на спільних поглядах на життя.

Олена тривалий час відстоює свою незалежність від усталених уявлень про жіночу роль. Вона відмовляється від вигідного шлюбу з паном К., не піддається на вмовляння старої вчительки Маргарети та доктора пожертвувати собою заради нещасних родичів. Дівчина прагне залишатися вільною та чесною перед тими, кого не кохає.

Однак лист від старшої хворої сестри із проханням продати орендовані поля, а також загальне зубожіння родини змушують Олену замислюватися про те, що *«як би оберести родину від грозячої абсолютної бідності»* (О. Кобилянська. Людина, с. 78).

Олена вирішує вийти заміж. Погоджуючись на шлюб із Фельсом, вона приносить себе у жертву. На її вибір впливають такі чинники, як те, що наречений *«все ж таки має доходи, а головна річ: він добрий чоловік»* (О. Кобилянська. Людина, с. 85).

Важливим, на нашу думку, є фінальний епізод повісті, де Олена, прочитавши останній лист від Стефана, повною мірою усвідомлює трагічність свого рішення щодо шлюбу. Письменниця майстерно передає її складний внутрішній стан: *«Її очі спинились тривожно на дверях...він зараз увійде. Ісусе Христе!!... Всі нерви напружені. Якесь незнане доти, упряме, дике чувство обгорнуло її – одне лише чувство. Вона ненавидить... Вбивала б, проклинала б, затоптувала б, як ту гадюку... Чи – його? – Адже вона винувата!! Сама, саміська вона... І чим вона оправдається? Що вона людина? Що вона людина?...»* (О. Кобилянська. Людина, с. 99).

Фінал твору засвідчує відкритість та невирішеність порушених авторкою проблем. Внутрішній конфлікт героїні залишається нерозв'язаним, її життєві переконання не зазнали змін. Зовнішня покірність не означає справжнього примирення Олени з обставинами – вона свідомо прирікає себе на душевні страждання заради рідних.

На думку С. Павличко, повісті О. Кобилянської «Людина» та «Царівна» ознаменували початок нового етапу в розвитку української прози: *«Це була проза з життя*

середнього класу, крім того, психологічна проза, в якій внутрішній сюжет відігравав більшу роль за зовнішній, нарешті, це була проза, що ілюструвала й обстоювала певні нові ідеї, зокрема, ідеї емансипації й фемінізму» (Гундорова, 2002, с. 71).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, у своїх творах О. Кобилянська створила образи сильних, інтелектуально розвинених жінок, які прагнуть самостійності та реалізації власних здібностей, що стало новаторським явищем для української літератури кінця ХІХ – початку ХХ століття. Письменниця майстерно передає внутрішні конфлікти героїнь, їхні сумніви, духовні пошуки та страждання, що сприяє розкриттю феміністичних ідей у художній формі. У творах простежується тісний зв'язок між природними образами та внутрішнім світом героїнь, що підкреслює їхню гармонію або, навпаки, дисонанс із реальністю. Подальші наукові розвідки можуть бути спрямовані на дослідження жанрових особливостей жіночої прози О. Кобилянської та її впливу на розвиток модернізму в українській літературі.

Література

1. Гундорова Т. *Femina melancholica* : Стаття і культура в гендерній утопії Ольги Кобилянської. Київ: Критика, 2002. 272 с.

2. Дика С. Ю., Ткаченко В. І. Інтелектуалізм творчості Ольги Кобилянської. *The 4th International scientific and practical conference «Innovative development of science, technology and education» (January 18-20, 2024)* Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2024. С. 488–493.

3. Жаркова Р. Кобилянська від А до Я : коли кожна літера має значення. URL: [http](http://)

<https://povaha.org.ua/kobylyanska-vid-a-do-ya-koly-kozhna-litera-maye-znachennya/> (дата звернення: 24.01.2025).

4. Кобилянська О. Слова зворушеного серця : Щоденники. Автобіографії. Листи. Статті та спогади. Київ : Дніпро, 1982. 359 с.

5. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. Київ : Основа, 1999. 356 с.

6. Ткаченко В. Еволюція жіночого характеру в прозі Ганни Барвінок та Ольги Кобилянської (на матеріалі оповідання Ганни Барвінок «Праправнучка баби Борця» та новели Ольги Кобилянської «Некультурна»). *Українська література : історичний досвід і перспективи*. 2024. №3. С. 46–56.

7. Томчук Л. Феномен жіночого письменства в українській літературі кінця ХІХ та початку ХХ століть : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра філол. наук : 10.01.01, 10.01.06. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ. 2011. 40 с.

8. Троша Н., Циханська С. Особливості вивчення образу української жінки в сучасній жіночій прозі. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 4 (309). 2017. С. 152–158. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vlup_2017_4_23.pdf (дата звернення: 21.01.2025).

Використані джерела

Кобилянська О. Ю. Аристократка : оповідання, повісті. Київ : Основи, 2001. 699 с.

ТЕМА ПОДОРОЖЕЙ В ЕПІСТОЛЯРІЇ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

Альона Підпалюк

Наук. керівник – Вікторія Ткаченко,

кандидат філологічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського

Анотація: У статті досліджено епістолярну спадщину Михайла Коцюбинського та коло його адресатів. Розкрита тема подорожей письменника, що описана у листах та її втілення у художніх творах.

Ключові слова: епістолярій, адресат, хронотоп, Михайло Коцюбинський, митець.

Abstract: The article examines the epistolary heritage of Mykhailo Kotsyubynskyi and the circle of his addressees. The topic of the writer's travels is revealed, described in letters and its embodiment in artistic works.

Keywords: epistolary, addressee, chronotope, Mykhailo Kotsyubynskyi, artist.

Постановка проблеми. Михайло Коцюбинський – митець, творчість якого стилістично багатогранна. Літературна спадщина письменника реалізована в поезіях, оповіданнях, казках, новелах, повістях. Проте найкраще характер творчості письменника прослідковується в епістолярному жанрі. Усі твори письменника вміщено в семитомному виданні, де листи складають майже половину. Цей особливий жанр охоплює широке коло комунікантів. Кожен лист має особливу тематику та характерну палітру

образів, за допомогою яких можемо відчутти специфіку письменницького стилю.

Аналіз останніх досліджень. Епістолярну спадщину у різні періоди досліджували М. Коцюбинська, В. Кузьменко, Г. Мазоха, В. Пустовіт, В. Ткаченко та ін.

Мета. Епістолярну спадщину можна вважати синтетичним жанром, що поєднує в собі риси документально-мемуарного стилю із художнім. Саме в листах письменник фіксує всі свої враження та емоції, котрі в подальшому стають основою для майбутнього твору. Збережені описи, думки та почуття допомагають письменнику створювати найкращі образи. Вивчення листів як першооснови новел Михайла Коцюбинського сприяє детальнішому аналізу творчості, визначає основні мотиви та походження образів, що зумовлює актуальність дослідження.

Виклад основного матеріалу. Царина приватної кореспонденції завжди була одним із важливих чинників духовного самовираження нації, адже дає можливість у деталях вивчити багатство духовного світу митця, його світогляд, еволюцію думки. Тому листи відносять до «найінтимніших людських документів» (Кузьменко, 1999, с. 57).

Лист як документ біографічного характеру демонструє спосіб мислення, оцінку культурних та історичних подій, є одним із важливих чинників духовного самовираження, часто виступає не лише матеріалом для характеристики автора, а як «самостійне явище» (Мазоха, 2004, с. 105).

Явище межове – на зіткненні різних аспектів і «жанрів» людської поведінки, різних рівнів самоусвідомлення людини. Від здійснення суто життєвських «приземлених» комунікативних функцій – до самоцінних

виявів духу. Пронизливо одверта сповідь; скрупульозний щоденник; філософсько-естетичний трактат; спонтанні мистецькі одкровення; неоціненні спостереження щодо психології творчості; начерк майбутнього художнього твору; неприхована «гаряча» характеристика звичаїв і персонажів певного середовища; хроніка доби, сповнена теплих цюхвилинних деталей, що, не зафіксовані сьогодні, вже завтра підуть у непам'ять; автопортрети і портрети людей – від ситуативних мініатюр до монументальних полотен; «гра» розуму і сплески чуття, не призначені для широкої публіки, так би мовити, в одному примірнику – і тим цінніші... І все це – листи (Коцюбинська, 2009, с. 11).

«Європеєць української літератури» – саме так описують Коцюбинського не лише за його творчий стиль та інтелігентну зовнішність. У своїй невтомній праці, письменник знаходив час для подорожей Європою, що покращувало не лише фізичний стан, а й поповнювало творчий запас сюжетів митця.

Епістолярій М. Коцюбинського містить топографічний хронотоп або географічний. На відміну від художнього твору, де топографічний хронотоп не завжди відображає реальну дійсність, часто наявні вигадані місця, вулиці, то в листах географічний хронотоп відповідає дійсності, що є однією з тих цінностей, що допомагають встановити й простежити місця перебування автора (Пустовіт, 2016, с. 141).

Детальний маршрут подорожі Європою Коцюбинський описує у листі до І. Франка 28 травня 1905 року: *«Був я в Берліні у лікаря... Отже, побував я у Дрездені, Відні, Венеції, Флоренції, а тепер з Рима їду до Неаполя, а*

звідти на південь Франції, в Швейцарію і через Відень поверну до Львова» (Коцюбинський, листи 1905-1909).

В. Ткаченко зазначає, що для епістолярію Михайла Коцюбинського характерна домінанта, де він ділиться враженнями від побаченого та почутого, висловлює своє розуміння літературного процесу (Ткаченко, 2023, с. 32). Тому, читаючи листи, виникає ілюзія панорамності, яку з найменшими подробицями спостерігаємо, емоційно переживаючи разом з автором ситуації, котрі він використовує у прозових творах, які дослідники називають екзотичною прозою.

Перебуваючи на відпочинку, основною письменницькою працею для Коцюбинського стають листи. Попри постійну зміну місця проживання, йому вдавалося підтримувати зв'язок перш за все із дружиною, якій у листах описував стан здоров'я, побачені місця, маршрут подорожей, спілкування з іншими письменниками. Так у листі від 23 травня 1905 року з Флоренції він пише: *«Дорога моя Вірунечко, сьогодні, на один день, я заїхав до Флоренції, а завтра вранці їду до Рима. На жаль, цілий день дощ, що дуже перешкоджує мені. Встиг обдивитися тільки головний музей і трохи город та й тікаю, бо боюсь, що він мене захопить надовго. Тут кілька музеїв, скрізь чудовий мрамур, бронза, образи... Я здоров, хоч втомлений і голова болить»* (Коцюбинський, листи 1905-1909). У короткому листі Коцюбинський зображував детальну панораму міста, акцентуючи увагу на погоді, визначних пам'ятках, місцевих традиціях.

У такій же манері пізніше Коцюбинський буде створювати образ міста у новелі «Хвала життю»: *«Була весна, море було спокійне і синє, небо – так само, сонце*

обливало помаранчеві сади по горбах. Тонкий залізний стовп ліхтаря неприродно нахилився над ними, немов придивлявся зверху скляними очима. З одного боку м'яко хлюпало море, з другого висіли потріскані стіни палаців, без вікон й дахів, з дверима, що до половини завалені грузом» (Коцюбинський, Т. 3).

Окрім дружини постійними адресатами періоду подорожей були письменники та друзі: І. Франко, В. Боровик, В. Гнатюк, В. Чернявський. Характерною рисою названих листів є обов'язкове зазначення місця перебування. Бачимо це у листі до М. Чернявського 24 травня 1905 року: *«Привіт з Рима Вам, дорогий друже...»*, до В. Гнатюка 28 травня 1905 року: *«Завтра їду до Неаполя... а звідти до Ніцци, відтак до Мілана, в Швейцарію, Мюнхен, Відень»* та до В. Боровика 2 червня 1905 року: *«Нещодавно писав до Вас, дорогий брате й друже, з Рима, а тепер пишу з Неаполя»* (Коцюбинський, листи 1905-1909).

Оглядаючи визначні місця інших країн, письменник завжди цікавився справами рідного краю, читав новини із преси, яку надсилала йому дружина: *«Що з пошти? Чому не висилаєш «Ради»?»*. (Коцюбинський, листи 1910-1913).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Погіршення стану здоров'я спонукало Михайла Коцюбинського до тривалих подорожей Європою та різними куточками України. Завдяки цим мандрівкам письменник зміг побачити чимало мальовничих куточків світу. В цей період він не може повноцінно займатися творчістю, тому більше уваги приділяє комунікації за допомогою листів. Всі свої враження та думки від побаченого, він детально занотує у листи особистого то

офіційно-ділового характеру. Згодом закарбовані в пам'яті моменти, втілюються в художній формі у новелах та оповіданнях. Активні мандрівки для митця стали не лише засобом покращення фізичного стану, а й помітно збагатили творчу спадщину.

Творам, написаним на основі спогадів від мандрівок, властиве використання розлогіх описів природи, архітектури та моря. Сам автор позиціонує себе відсторонено, як споглядач усього, що відбувається, який наче провідник намагається сконцентрувати увагу читача на подорожах.

Такий письменницький стиль є доказом неординарності та різноплановості письменника, здатного до різного виду творчості та його широкого світогляду.

Література

1. Коцюбинська М. Листи і люди. Роздуми про епістолярну творчість. Київ : Дух і літера, 2009. 584 с.
2. Кузьменко В. Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20-50-х років ХХ ст. Слово і час. 1999. №2. С. 57–60.
3. Мазоха Г. Письменницький епістолярій як теоретико-літературна проблема. *Київська старовина*. 2004. №1. С. 105–110.
4. Пустовіт В. Специфіка хронотопу в епістолярії М. Коцюбинського. Наукові записки серія : філологічні науки. 2016. № 148. С. 139–144.
5. Ткаченко В. Михайло Коцюбинський і Ганна Барвінок крізь призму епістолярного діалогу. Літературознавчі студії. Збірник наукових статей. Пам'яті

Михайла Коцюбинського. Вип. 17. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2023. С. 30–38.

Використані джерела

1. Коцюбинський М. Зібрання творів : У 7 т. Київ, 1974. Т. 3. Листи (1905-1909).

2. Коцюбинський М. Зібрання творів : У 7 т. Київ, 1975. Т. 6. Листи (1905-1909).

3. Коцюбинський М. Зібрання творів : У 7 т. Київ, 1975. Т. 7. Листи (1905-1909).

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ МОВИ Й ЛІТЕРАТУРИ

ВСТУПНІ УРОКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В 5-9 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ І МЕТОДИЧНИХ ПРИЙОМІВ

Ольга Свищ

Наук. керівник – Ніна Кухар,

кандидат філологічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний

університет імені Михайла Коцюбинського

Анотація. У статті схарактеризовано особливості проведення вступних уроків української мови, визначено способи використання підручників, медіатекстів та матеріалів науково-популярних видань на заняттях загальнолінгвістичної тематики.

Ключові слова: мова, мовознавство, мовна освіта, вступні уроки загальнолінгвістичної тематики.

Abstract. The article describes the features of conducting introductory Ukrainian language lessons, identifies ways to use textbooks, media texts, and materials from popular science publications in general linguistics classes.

Keywords: language, linguistics, language education, introductory lessons on general linguistic topics.

Постановка проблеми. Завдання сучасної мовної освіти – розвиток національно-мовної особистості, людини, яка володіє сукупністю лінгвістичних знань та вмінь, здатна творчо використовувати їх у різних видах мовленнєвої діяльності. Формування мовної компетентності, ефективної комунікативної поведінки, мовної самосвідомості і стійкості, чуття рідної мови відбувається в закладі загальної середньої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначена у модельних програмах мовна змістова лінія уроків передбачає засвоєння здобувачами освіти знань про систему і структуру мови, її значення і функційне навантаження, суспільний характер мови і сучасні мовні проблеми. Укладачі нових програми з української мови внесли значущі зміни в змістовий компонент дисципліни «Українська мова» для надання знанням функційності, а процесу їх засвоєння – умотивованості. Оновлення підходів до викладання основ теорії мовознавства в закладах загальної середньої освіти також передбачено в межах реформи Нової української школи (НУШ). «Основою шкільного курсу української мови в загальноосвітній школі є мовознавство – система знань про мову, її функції, структуру, основні одиниці та правила використання їх у мовленнєвій діяльності. Система мови як діалектична єдність взаємопов'язаних і взаємозумовлених елементів має розгалужену структуру, оскільки складається з часткових систем, які називаються рівнями, або ярусами» (Цоуфал, 2012, с. 315-316). Основою методичної системи навчання мови в закладі загальної середньої освіти є такі базові поняття лінгвістики: система мови, структура мови, мовні одиниці (звуки, морфемі, лексеми, одиниці граматичного

зрізу, фразеологізми), теорія мовних рівнів, підсистеми мовної системи, відношення між мовними одиницями.

Метою нашої наукової розвідки є аналіз особливостей проведення вступних уроків української мови, зокрема використання підручників, медiateкстів, матеріалів науково-популярних видань на заняттях загальнолінгвістичної тематики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні підходи до мовної освіти зорієнтовані на інтеграцію теорії і практики, тому теоретичні основи мовознавства педагог повинен використовувати як інструмент для розвитку критичного мислення здобувачів середньої освіти, їхніх аналітичних здібностей та вміння застосовувати лінгвістичні знання в різних комунікативних ситуаціях. «Ефективна методика викладання української мови може створюватися й удосконалюватися лише за умови постійного й усебічного врахування досягнень науки про мову. Шкільна програма з української мови містить вступні теми, які вимагають від учителя глибокої теоретичної підготовки: питання про роль мови в житті суспільства, про мову як історично змінне явище, про місце української мови серед інших мов світу» (Малюга, 2008, с. 108).

Оновлення змісту вступних уроків загальнолінгвістичної тематики: «Українська мова в житті українців» (5 клас), «Краса і багатство української мови» (6 клас), «Мовні обов'язки українців» (7 клас), «Мова – маркер безпеки державних кордонів» (8 клас), «Українська мова і виклики сьогодення» (9 клас) – зумовлено значенням української мови як навчального предмета в закладі середньої освіти, розширенням її функцій в умовах інформаційного суспільства, глобалізаційних процесів та

викликів, зміцненню позицій державної мови як скарбниці культурних надбань народу і людства загалом, зокрема в умовах війни (Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» Модельна навчальна програма «Українська мова. 7-9 класи»). О. М. Горошкіна наголошує: «Зміни на рівні змісту навчання української мови передбачають постійне оновлення його задля забезпечення відповідності викликам сьогодення та відображення результатів сучасних лінгвістичних досліджень. Водночас зауважимо, що процес оновлення змісту потребує пильної уваги до методичного адаптування його згідно з вимогами загальнодидактичного принципу доступності» (Горошкіна, 2019, с. 57-58).

На вступних уроках загальнолінгвістичної тематики педагог має органічно поєднати основні підходи до навчання української мови: системно-лінгвістичний (передбачає розгляд мовної системи як складного структурного утворення), комунікативно-діяльнісний (застосування прийомів активного слухання, розуміння комунікативних намірів співрозмовника; обговорення теоретичних проблем, висловлення власної думки здобувачів середньої освіти), соціокультурний (доповнення основ лінгвістичної теорії відомостями з лінгвокультурології, міжкультурної комунікації, історії України, української літератури). Для розвитку пізнавальної діяльності, формування критичного мислення здобувачів середньої освіти застосовують також дослідницький підхід – від спостереження за мовними одиницями (п'ятий-шостий класи) до аргументування, узагальнення, зіставлення (переважно сьомий-дев'ятий класи).

Перший урок у п'ятому класі присвячено темі «Українська мова в житті українців». Завдання учителя – пояснити здобувачам середньої освіти значення мови в житті кожної людини та суспільства загалом, сприяти усвідомленню функцій мови та державотворчого статусу української мови. Розвивальна мета цього заняття – формування комунікативної компетентності учнів, зокрема на основі спостереження за вербальними та невербальними засобами спілкування; виховна – розвиток громадянської позиції щодо мовного питання, почуття любові до рідної мови. Використання підручників на уроках української мови координує роботу педагога і здобувачів освіти, забезпечує доступний і стислий виклад теоретичного матеріалу, чітке формулювання правил, якісний ілюстративний матеріал, що є особливо важливим в умовах змішаної форми освітнього процесу. На сайті Міністерства освіти і науки України розміщено електронні версії підручників з української мови для закладів середньої освіти, зокрема підручники для 5 класу «Українська мова», автори – С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичова, О. П. Глазова, О. В. Заболотний., В. В. Заболотний, О. М. Авраменко. Наприклад, у підручнику О. М. Авраменка (2022 року) перший параграф присвячено значущості мови в житті людини, автор акцентує на тому, що мова є не лише засобом комунікації, а й важливою складовою ідентичності, культурного надбання та історичної пам'яті народу. П'ятикласники дізнаються про те, як мова допомагає народам зберігати власні традиції, об'єднувати покоління та будувати міжкультурний діалог. Окрім того, в цьому параграфі пояснюється різниця між мовою і мовленням. Такий коментар не лише забезпечує реалізацію мовної лінії

уроку, але й стимулює пізнавальну діяльність здобувачів середньої освіти (міркування про те, як вони самі використовують мову в різних життєвих ситуаціях). Важливо, що теоретичний блок підручника доповнено інтерактивними завданнями, як-от: обговорення висловів про мову, вправами на розрізнення понять «мова» і «мовлення».

На першому уроці в 6 класі – «Краса і багатство української мови» –після актуалізації відомостей про функції мови в суспільному житті, мовні одиниці вивчення нового матеріалу (лексичні багатства української мови, її неповторна мелодика, засоби милозвучності, унікальна фразеологічна система) доцільно провести у формі вступної бесіди вчителя, опрацювання матеріалів підручника, віртуальної екскурсії «Словники української мови». Результатом такого заняття має стати розуміння учнями значення української мови як національної цінності, формування у них мотивації до вивчення рідної мови, розвиток комунікативної компетентності, зокрема вміння висловлювати думки про мову і її значення.

Пізнавальна діяльність учнів сьомого класу на вступному уроці полягає в усвідомленні ключових понять теми «Мовні обов'язки українців», формулюванні запитань і підготовці відповідей на них (*Що таке обов'язок? Які є види обов'язків? Суть мовних обов'язків. Навіщо потрібні мовні обов'язки? Що визначає ставлення до державної мови?*), пошуку інформації на підтвердження значення мовних обов'язків громадян, зіставленні та узагальненні різних думок. Для роботи на уроці варто використати матеріал підручників і сучасних медіатекстів для визначення теми, ідеї, проблематики. Відповідей на

запитання за змістом прочитаного необхідно перейти до переказу, акцентуючи на значущих деталях, та коментарів інформації з кількох джерел щодо обов'язків носіїв мови, важливості піклування про рідну мову.

Вступний урок загальнолінгвістичної тематики у восьмому класі «Мова – маркер безпеки державних кордонів» особливо важливий в умовах війни, його орієнтовний зміст: *Мовне й етнічне самоусвідомлення українців. Мовна й духовна самостійність як найголовніша ознака гідності (Д. Павличко)*. Методисти рекомендують використати на занятті сучасні тексти соціокультурної тематики для читання і сприймання висловлювань, аналізу тексту, його трансформування, переказування з дотриманням лексичного розмаїття, доповненням тексту синонімами, образними засобами, усталеними виразами тощо. Учитель може доповнити матеріали підручника фрагментами науково-популярних джерел «Українська мова у ХХ сторіччі. Історія лінгвоциду» за редакцією Л. Масенко, «Мова-меч. Як говорила радянська імперія» Є. Кузнецової, «Українська мова. Подорож із Бад-Емса до Страсбурга» О. Демської. Пізнавальну діяльність здобувачів середньої освіти варто зорієнтувати на дослідження способів мовної самоідентифікації, добір прикладів, що свідчать про національну мову як основу світогляду, спосіб самовираження, розгляд можливостей мови в пізнанні світу.

Зміст вступного уроку в дев'ятому класі – «Українська мова і виклики сьогодення» – орієнтовно окреслюють наступні питання: *Суть поняття «виклик». Ставлення до мови в українському суспільстві. Практика мовокористування українців. Запозичення інішомовних*

елементів. Бар'єри розвитку мови. Розгляд цієї актуальної соціолінгвістичної теми потребує коментарів педагога щодо екстра та інтралінгвальних чинників мовного розвитку. Варто також врахувати, що «Сучасний науковий дискурс характеризується багатоаспектністю в дослідженні мовної системи, лінгвісти активно послуговуються поняттям «наукові парадигми», виокремлюючи порівняльно-історичну, структуралістську, комунікативно-функціональну, когнітивну, синергетичну. Крім того, розвиток інформаційного суспільства активізував формування нових мовознавчих галузей. У вітчизняному мовознавстві домінувальною залишається порівняльно-історична парадигма (лінгвокомпаративістика), що ґрунтується на результатах фундаментальних досліджень слов'янських мов Ю. Шевельова, Л. Булаховського, О. Мельничука, М. Кочергана, Г. Півторака, О. Ткаченка, В. Лучика» (Кухар, 2024, с. 132). Пізнавальну діяльність здобувачів середньої освіти доцільно зосередити на коментуванні сучасної мовної ситуації в Україні: масовий перехід до використання державної мови, прояви порушень мовного законодавства, досвід інших країн щодо очищення мови, бар'єри розвитку мовної системи, зокрема проблеми запозичень.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, проаналізувавши зміст уроків загальнолінгвістичної тематики в 5-9 класах закладу загальної середньої освіти, констатуємо суттєве оновлення інформаційного обсягу занять та підходів до вивчення основ теорії мовознавства. У програмах зацентровано на розумінні мови як багатогранного явища, що охоплює спілкування, культуру та національну

ідентичність мовця, розвитку критичного мислення здобувачів середньої освіти, формуванні їхніх аналітичних навичок. Перспективи подальших досліджень убачаємо у визначенні ефективності застосування інноваційних методів роботи на уроках загальнолінгвістичної тематики.

Література

1. Богуш А. М. Формування мовної особистості на різних вікових етапах: Монографія. Одеса, 2008. 272 с.
2. Голуб Н. Б. Підходи до навчання української мови в основній школі URL: <http://lib.iitta.gov.ua/9509/1/Голуб%203.pdf>
3. Горошкіна О. М. Зміст і структура сучасного шкільного підручника української мови в компетентнісному вимірі української освіти. Проблеми сучасного підручника. 2019. Вип. 22. С. 57-65.
4. Караман С. М. Методика української мови в гімназії: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти. Київ, 2000. 186 с.
5. Костів О., Сколоздра-Шепітко О. Методика викладання української мови: Навчально-методичний посібник. Для студентів українського відділення філологічного факультету. Львів, 2018. 202 с.
6. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник. 3-тє вид., виправл. і доповн. Київ, 2010. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk795964.pdf>
7. Кухар Н. І. Оновлення змісту навчальної дисципліни «Загальне мовознавство» в контексті формування фахових компетентностей здобувачів філологічної освіти. *Філологічні студії та перекладознавчий дискурс (м. Івано-Франківськ, 14 березня 2024 року)*. Івано-

- Франківськ: Редакційно-видавничий відділ ЗВО «Університет Короля Данила», 2024. С.132-135.
8. Малюга Н. М. Уроки загальнолінгвістичної тематики в 6-7 класах: посилення інформаційної складової. *Філологічні студії. Науковий вісник КДПУ : зб. наук. праць* / ред. Ж. В. Колоїз, А. В. Козлов, Л. В. Кондрашова та ін. Кривий Ріг, 2008. Вип. 2. С. 108-114. URL: <http://elibrary.kdpu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10558>
 9. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н. Б., Горошкіна О.М.) URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>
 10. Модельна навчальна програма «Українська мова. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Голуб Н. Б., Горошкіна О. М.) URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Movno_literat.osv.hal/Ukrayinska.mova.7-9%20klas.Holub.ta.in.26.07.2023.pdf
 11. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: модульний курс : Посібник для студентів пед. університетів та інститутів / Кол. авторів за ред. М. І. Пентлюк. Київ, 2011. 366 с.
 12. Цоуфал Л. С. Лінгвістичні засади навчання морфології в загальноосвітній школі. *Філологічні студії. Науковий вісник КНУ: зб. наук. праць*. Кривий Ріг, 2012. Вип. 7, ч. 2. С. 312-322.

ОНЛАЙНОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ МОНІТОРИНГУ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анастасія Єлаєва

Наук. керівник – Людмила Прокопчук,

кандидат філологічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

Анотація. У статті йдеться про особливості реалізації технологій електронного навчання в освітньому процесі. Проаналізовано онлайнві ресурси перевірки рівня навчальних досягнень здобувачів освіти із синтаксису простого речення, визначено їхні функціональні можливості.

Ключові слова: тест, тестові завдання, тестовий контроль освітніх досягнень здобувачів освіти, інформаційно-комунікаційні технології, онлайнві ресурси моніторингу освітніх досягнень учнів.

Abstract. The article deals with the peculiarities of implementing e-learning technologies in the educational process. Online resources for checking the level of educational achievements of students in the syntax of a simple sentence are analyzed, and their functional capabilities are determined.

Keywords: test, test tasks, test control of educational achievements of students, information and communication

technologies, online resources for monitoring students' educational achievements.

Постановка проблеми. Реформування в освітній галузі є відповіддю на виклики сьогодення, що зумовлені, з одного боку, глобалізаційними процесами, а з іншого – стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. Зміна акцентів в освітньому просторі України, втілення в життя концепції «Нова українська школа» передбачає спрямованість навчання на розвиток особистісного потенціалу кожного здобувача освіти, його творчих задатків, формування здатності вчитися впродовж усього життя, що, зі свого боку, спричиняється і до оновлення підходів до вимірювання навчальних досягнень учнів. Ефективним засобом діагностики знань здобувачів освіти залишаються тести, доцільність використання яких підтверджена не лише практикою, але й часом застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо застосування тестових технологій в освітньому процесі перебувають в колі наукових зацікавлень багатьох вітчизняних науковців, про що свідчить численна кількість праць, де розглянуто теоретичні засади визначення навчальних досягнень учнів (О. Горошкіна, О. Дем'яненко, Н. Дика, С. Караман, О. Караман, Г. Корицька, Ю. Ковальчук, М. Пентилюк, В. Сидоренко, В. Шкавро та ін.); психолого-педагогічні аспекти перевірки рівня знань (І. Булах, І. Василиків, І. Космідайло, С. Крупко, Ю. Набок-Бабенко, Н. Олефіренко, Т. Резнік та ін.); вимоги до розроблення тестових завдань для використання на онлайн-ресурсах (І. Булах, Т. Гнаткович,

М. Єремєєвич, М. Мруга, Т. Турка та ін.); специфіка застосування тестових технологій під час навчання української мови в закладах загальної середньої освіти (Н. Голокоз, Л. Кухар, О. Ляшенко, Л. Матвійчук, С. Мірошник, В. Новосьолова, С. Омельчук, Л. Плетньова, О. Савтира, В. Сергієнко, С. Яворська та ін.). Проте немає наукових розвідок, присвячених проблемі застосування тестових технологій у навчанні синтаксису простого речення в Новій українській школі. До того ж питання використання тестових завдань стосуються не лише контролю якості засвоєння навчального матеріалу, але й організації самоконтролю. Усе це зумовлює актуальність цієї наукової розвідки, **мета** якої – окреслити онлайн-інструментарій моніторингу освітніх досягнень здобувачів освіти із синтаксису простого речення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічний тест є одним із важливих інструментів оцінювання результатів навчання. Усеохопна інформатизація й комп'ютеризація спричиняють активне застосування онлайн-ресурсів під час контролю освітніх досягнень учнів. Проаналізуємо найчастіше використовувані онлайн-ресурси для перевірки рівня навчальних досягнень здобувачів освіти.

Серед онлайн-ресурсів оцінювання досягнень учнів варто назвати освітньо-ігрову платформу *Learning.Apps.org*. – безкоштовний онлайн-сервіс, за допомогою якого можна розробляти не лише матеріали для презентацій чи виконання тренувальних вправ, але й тестові завдання. Програма передбачає понад 20 шаблонів для створення тестів, кожен з яких має розширений функціонал. До того ж розроблені завдання можна використовувати як

для формування синтаксичної компетентності учнів, так і для того щоб перевірити рівень знань чи ж закріпити виучуваний матеріал.

Учитель має змогу використовувати наявні на платформі ігри, створювати власні; якщо треба, коригувати сформований матеріал. Серед завдань цікавими, переконаними, для учнів будуть такі вправи як «Класифікація», «Заповнити пропуск», «Таблиця відповідностей», «Знайти пару», «Просте упорядкування», «Вільна текстова відповідь» та ін.

До прикладу, курс «Завдання з української мови для 8 класу» (learning.ua/mova/vosmyi-klas/) містить 297 вправ за змістом 25 тем, серед яких такі теми із синтаксису, як «Словосполучення», «Речення (просте, складне), «Двоскладне просте речення», «Підмет і присудок», «Непоширене й поширене речення», «Означення, додаток, обставина», «Порівняльний зворот», «Односкладне просте речення», «Повне та неповне речення», «Однорідні члени речення», «Відокремлені члени речення», «Звертання, вставні слова».

Цінним, уважаємо, наявність тестів для вдосконалення культури мовлення, про що свідчить тема «Граматичні помилки в реченнях». Запропоновані завдання, на нашу думку, учні можуть використати і для самостійного опрацювання навчального матеріалу: система тестових завдань слугує надійним помічником у визначенні векторів самостійного опрацювання теоретичного матеріалу, дає змогу звернути увагу на проблемні місця у виучуваній темі.

Ігрові завдання у тестовій формі стануть у пригоді і для вдосконалення самоконтролю учнів, тому що на сайті є багато цікавих завдань, що дають змогу перевірити рівень

сформованих умінь і навичок визначати, до прикладу, тип речення, розмежовуючи такі синтаксичні побудови з огляду на ті чи ті їхні класифікаційні ознаки; відмежування однорідних означень від неоднорідних, удосконалення вмінь розставляти розділові знаки та ін. Подаємо деякі завдання, що запропоновано для виконання учням 8 класу.

Розташуй терміни навпроти прикладів

Узагальнено-особове	Люблю дивитись на нічне небо в зірках.
Неозначено-особове	Беремо борошно, два яйця і склянку цукру.
Означено-особове	Вчора мені навіть потисли руку і привіталися.

Рис 1.1 – Тест за темою «Однокладне просте речення»

Підбери слова так, щоб утворилося речення з пропущеним присудком

Існує багато легенд, з яких народжуються історії про виникнення кави.

— — — — —

Цікава
просто
Ефіопію
про
Знаємо
розповідає

Рис 1.2 – Тест за темою «Однорідні члени речення»

Ефективною щодо визначення рівня навчальних досягнень здобувачів освіти дослідники називають освітню платформу «Classtime». Серед її переваг визначають «швидке отримання результатів, автономне виконання завдань, оперативність, об'єктивність, індивідуальне виконання і можливість командної співпраці, наявність різних типів завдань» (Набок-Бабенко, , с. 122). Функція «антисписування» унеможлиблює порушення принципів академічної доброчесності. «Classtime» має велику базу тестових завдань, що компонують бібліотеку цього освітнього сервісу. До прикладу, щоб перевірити знання з теми «Головні члени речення», учням запропоновано розв'язати таке тестове завдання:

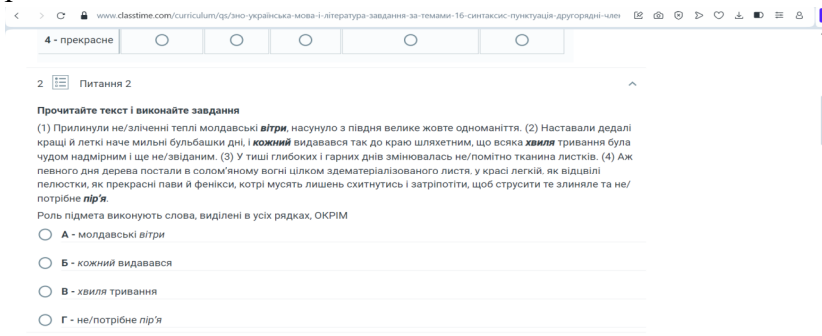

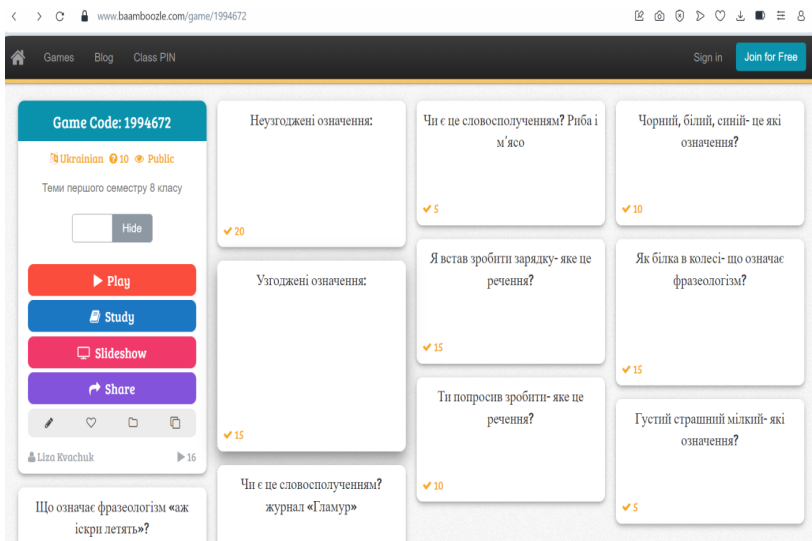
Рис 1.3 – Приклад тестового завдання з теми «Головні члени речення»

Ще одним позитивом цієї платформи є можливість спільного з іншими вчителями проведення тестового контролю, а також обміну завданнями.

Досить зручною для використання в освітньому процесі під час вивчення синтаксису простого речення є

онлайнний багатофункціональний сервіс «Google Forms», однією з особливостей якого є можливість додавати зображення як відповідь. До того ж застосування цього онлайнного інструменту освітнього процесу дає змогу проводити моніторинг досягнень учнів. Цей сервіс дуже зручний, оскільки учням можна запропонувати для виконання тестові завдання не лише закритого, але й відкритого типу (що передбачає як лаконічну, так і розгорнуту відповідь). Розгалужена система завдань, як-от: вибрати одну правильну відповідь; вибрати кілька правильних відповідей з-поміж поданих варіантів відповідей; послідовно розташувати запропоновані варіанти; увідповіднити те, що подано в першій і другій колонках, тощо – забезпечує об'єктивність, а також ефективність моніторингу досягнень учнів. До того ж автоматичне опрацювання відповідей уможливило створення діаграм, що унаочнюють результати проведеного тестування.

Для розвитку самоконтролю учням можна використати інтерактивний ігровий ресурс *Bamboozle*, до якого учні можуть також звертатися, аби повторити матеріал, що вивчався, наприклад:

Щоб створити тестові завдання в онлайнному форматі, можна скористатися можливостями «OnlineTestPad», де також є і готові тестові завдання.

Учні можуть і самостійно розробляти тести в онлайнному форматі, хоча, звісно, цьому має передувати підготовча робота, що передбачає: ґрунтовне опрацювання теоретичного матеріалу (повторення), за змістом якого мають бути розроблені тестові завдання; визначення кількості завдань з урахуванням їхньої складності; подання ключів-відповідей; вибір онлайнної платформи (ознайомлення з принципами її роботи, функціональними можливостями цього ресурсу) для розміщення й поширення цих завдань; визначити час на виконання; передбачити можливості збою системи під час виконання та передбачити запасний варіант (Набокова, с.).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, наявний онлайнвий інструментарій оцінювання досягнень здобувачів освіти

надає низку можливостей не тільки для створення тестових завдань, але й редагування їх у режимі реального часу. Автоматичне перевіряння виконаних завдань, систематизація відповідей та збереження результатів, щоб визначити помилки, проаналізувати та, якщо треба, унести певні корективи в освітній процес, значно оптимізують процес здійснення контролю знань, умінь і навичок здобувачів середньої освіти.

Література

1. Голокоз Н. В. Використання тестових технологій на уроках української мови для підвищення якості навчальних досягнень учнів. Таврійський вісник освіти. 2013. № 2. С. 38–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2013_2_10 (дата звернення: 14.11.2024).

2. Копусь О. А., Кучерява О. А., Прокопенко Л. І. Інструменти інтерактивного тестування в контексті assessment for learning. URL: http://obrii.org.ua/usec/storage/article/Kopus_2023_88.pdf (дата звернення: 11.02.2025).

3. Космідайло І., Набок-Бабенко Ю., Резнік Т. Методичні орієнтири формування й оцінювання компетентності з української мови учнів ліцею засобами інтерактивних онлайн-ігор. *Перспективи та інновації науки*, 2023. №11 (29), С. 223–237. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-11\(29\)-223-236](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-11(29)-223-236) (дата звернення: 15.02.2025).

4. Крупко С. Електронні освітні ресурси: реалії сучасного освітнього середовища. *Проблеми освіти*. 2022. № 2 (97). С. 226–238.

5. Набок-Бабенко Ю. Використання текстів у тестовому оцінюванні компетентності з української мови учнів ліцею. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2023. Вип. 65, Т. 2. С. 324–329. https://www.apfn-journal.in.ua/archive/65_2023/part_2/46.pdf (дата звернення: 28.01.2025).

ІНФОГРАФІКА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД ВИВЧЕННЯ ІМЕННИКА

Крістіна Максимишена

Наук. керівник – Валентина Богатько,

кандидат філологічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського

Анотація. У статті описано методику використання сучасних інноваційних методів навчання української мови. Зокрема, звернено увагу на інфографіку як ефективний засіб для вивчення морфології української мови. Доведено, що інфографіка дозволяє узагальнити складні граматичні поняття в зрозумілій формат. Визначено переваги застосування інфографіки при вивченні морфології: зрозумілість та наочність, легкість запам'ятовування, універсальність використання, візуалізація складних понять, доступність для здобувачів різних вікових категорій.

Ключові слова: морфологія, інноваційні методи навчання, інфографіка, здобувач загальної середньої освіти, візуалізація.

Abstract. The article describes the methodology for using modern innovative methods of teaching the Ukrainian language. Attention is paid to infographics as an effective tool for studying the morphology of the Ukrainian language. It is proven that infographics allow you to generalize complex grammatical concepts in an understandable format. The advantages of using infographics in studying morphology are determined: clarity and clarity, ease of memorization, versatility of use, visualization of complex concepts, accessibility for students of different age categories.

Keywords: morphology, innovative teaching methods, infographics, student of general secondary education, visualization.

Постановка проблеми. Основна мета сучасної освіти – відповідати актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства й держави, підготувати різнобічно розвиненого громадянина своєї країни, здатного до соціальної адаптації в суспільстві, самоосвіти й самовдосконалення. Саме тому наразі «зріс попит на кваліфікованих спеціалістів, які мислять творчо і в умовах сучасного мінливого світу вміють не лише прогнозувати результати власної діяльності, а й моделювати її для досягнення поставлених цілей» (Богатко, 2018, с. 29).

Упровадження інноваційних засобів в освітньо-виховний процес «підвищує якість навчання, зацікавленість учнів і вчителів, розвиток компетенцій і є важливою стадією

процесу реформування традиційної системи освіти в контексті глобалізації» (Богатько, 2023, с. 296–297).

У сучасній освіті інноваційні методи використовують для підвищення зацікавленості та ефективності навчання. розвиток системи освіти на сьогодні здійснюється за рахунок впровадження інформаційних технологій, злиття традиційної освіти та інноваційних його форм, таких, як інтернет-технології, інтерактивні технології, медіа-освіта, в рамках цієї модернізації посилюється також значимість різних засобів перетворення навчальної інформації, одним із найбільш перспективних напрямів якого є візуалізація (Микитів, 2019, с. 172). Серед поширених засобів візуальної комунікації в інтернет-просторі значна роль відводиться інфографіці.

Варто зазначити, що інфографіка – це надзвичайно актуальна, відносно «молода», малодосліджена галузь дизайну. Як окрему галузь її почали розглядати лише на початку ХХІ століття, і науковці ще не розробили достатньо теоретичного матеріалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні наукові дослідження щодо інформаційної графіки недостатньо розкриті. Різні тлумачення щодо використання інфографіки розкривали у своїх наукових працях такі вітчизняні вчені: Г. Н. Волинець (інформаційна графіка: до питання термінології) (Волинець, 2013, с. 67–72); І. С. Сакун (інформаційна графіка: до питання термінології) (Сакун, 2012, с. 113–119); О. В. Швед (інфографіка як засіб візуальної комунікації в сучасній журналістиці) (Швед, 2014, с. 305–313.) та ін.

У цьому контексті вивчення морфології мови з використанням інфографіки має великий потенціал у освітньому середовищі.

Метою статті є методика створення та запровадження в освітній процес інфографіки, як засобу візуальної комунікації, під час вивчення іменника.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інфографіка або інформаційна графіка – візуальна презентація інформації, що дозволяє піднести її максимально доступно (для певної аудиторії) і швидко. Існує безліч різних схем візуалізації, але об'єднує їх єдина мета – графічне впорядкування інформації.

Інфографіка – наймогутніший засіб в презентації результатів досліджень, вона застосовується при вирішенні різних завдань і найбільш ефективна у випадках, коли необхідно показати пристрій або алгоритм роботи чогось, співвідношення об'єктів у часі і просторі, продемонструвати тенденцію, організувати великі обсяги однорідної інформації, відобразити технологічний або комерційний процес тощо. Інформаційна графіка не менш корисна й для виділення найбільш важливих даних, наприклад, при обміні діловою інформацією з метою кращого засвоєння комплексних ідей, процесів і систем (Романова, 2017).

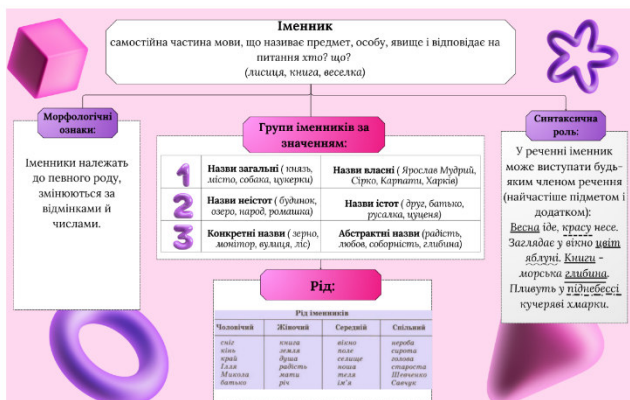
Основна мета інфографіки – інформування.

Вивчення морфології є важливою частиною граматики, адже вона дає змогу зрозуміти, як функціонують слова у мові. Традиційні методи пояснення часто спираються на текстовий матеріал та вправи, але сучасні підходи до навчання, зокрема використання інфографіки, відкривають нові горизонти у викладанні та засвоєнні матеріалу.

Пропонуємо інфографіку, яка допоможе краще засвоїти граматичні категорії іменника. Вона розбита на кілька структурних блоків, що надають вичерпну інформацію про іменник. Ми працювали на платформі Canva

(https://www.canva.com/design/DAGcz7mzAaE/dnoG2vy8oTR4iKflofzCsw/edit?utm_content=DAGcz7mzAaE&utm_campaign=designshare&utm_medium=link2&utm_source=sharebutton).

Отож, наведемо приклади.

Така інфографіка дозволяє комплексно зрозуміти іменник, його граматичні категорії та функції в реченні. Її можна використовувати на уроках української мови, для самостійного вивчення чи пояснення теми в інтерактивній формі. Для того, щоб краще засвоїти рід незмінюваних іменників іншомовного походження, ми створили таку інфографіку для систематизації знань і легкого запам'ятовування правил, базуючись на таких категоріях (https://www.canva.com/design/DAGb4OHZ9E/mES4kK44zvBzhTfnSV9ciQ/edit?utm_content=DAGb4OHZ9E&utm_campaign=designshare&utm_medium=link2&utm_source=sharebutton):

Ця інфографіка є зручним способом вивчення особливостей роду незмінюваних іменників іншомовного походження. Вона дає змогу не тільки систематизувати знання, але й зрозуміти логіку граматичних правил через приклади. Іменник є однією з ключових частин мови, його вивчення вимагає розуміння багатьох аспектів, зокрема роду та числа. Для зручного та ефективного засвоєння матеріалу ми пропонуємо інфографіку, яка систематизує правила визначення роду складноскорочених слів і числа

(https://www.canva.com/design/DAGb4CRcPA0/WFDILnnSHyQC316z6mGAYg/edit?utm_content=DAGb4CRcPA0&utm_campaign=designshare&utm_medium=link2&utm_source=sharebutton).

Рід складноскорочених слів

	Неіменовані складноскорочені слова – рід визначається за головним словом	
	Змінювані складноскорочені слова – рід визначаємо граматично за типом відмінювання (дебільшого як іменники чоловічого роду)	

ГЕС - жін.р., бо електростанція,
ООН - жін.р., бо організація.

ВАК, ЗВО, деп

Число іменників

		
Іменники, що мають форму і одинини і множини	Іменники, що мають лише форму одинини (назви речовин, почуттів, власні назви)	Іменники, що мають лише форму множини (назви парних предметів, речовин, сукупностей предметів, почуттів, географічн назви тощо)
місто - міста, золос - золоси, висновок - висновки	молоко, олія, врівність, страх	окуляри, консерви, парфуми, меблі, шахи, Карпати

Зуважте! Іменники, що називають сукупність однакових чи подібних істот або предмети, які сприймаються як одне ціле, називаються збірними (студентство, дітя, насіння, молодь). Вони мають форму лише одинини.

Така інфографіка дозволяє швидко опанувати граматичні правила, підкріплюючи їх яскравими прикладами. Вона стане незамінним інструментом як для здобувачів, так і для вчителів, дозволяючи структуровано пояснювати матеріал та залучати візуальний контент для кращого запам'ятовування.

Цей підхід до вивчення мови поєднує теоретичний матеріал із практичним застосуванням, що допомагає зробити освітній процес ефективнішим і цікавим для здобувачів.

Українська мова багата на форми слів, що дозволяє точно передавати зміст і відтінки значень. Одним із важливих граматичних явищ є система відмінків та відмін іменників. Система відмінків і відмін іменників в українській мові є логічною та послідовною. Вона забезпечує гнучкість та точність мовлення. Розуміння цих

граматичних категорій є основою для правильного використання іменників у реченні, що дозволяє досягти багатства і виразності української мови.

Для швидкого запам'ятовування, ми пропонуємо інфографіку, яка допоможе зрозуміти систему відмінків та відмін іменників в українській (https://www.canva.com/design/DAGb4NAKjBo/HuZJwpUUzWZxdGvTU6AJUw/edit?utm_content=DAGb4NAKjBo&utm_campaign=designshare&utm_medium=link2&utm_source=sharebutton).

Відмінки іменників

Називний відмінок
однини –
початкова форма
іменника

Н. в. – Хто? Що?
Р. в. – Кого? Чого?
Д. в. – Кому? Чому?
Зн. в. – Кого? Що?
Ор. в. – Ким? Чим?
М. в. – На кому? На чому?
Кл. в. – звертання

Називний відмінок є
прямим, решта –
непрямі

Відміни іменників

I відміна	II відміна	III відміна	IV відміна
чоловічий, жіночий, спільний рід, закінчення -а (-я) мрія, робота, суддя, рідля	чоловічий рід, закінчення нульове або -о Петро, сад середній рід, закінчення -о, -е, -а (-я) море, весло, весілля	жіночий рід, нульове закінчення, а також іменник мати радість, любов, подорожжя	середній рід, закінчення -а (-я), за відмінювання з'являються суфікси -ат- (-ят-), -ен курча, теля, цуцена, іа'я

Зуважте! До відмін не належать:

- множинні іменники (санці, ворота);
- іменники прикметникового походження (майбутнє);
- незмінювані іменники іншомовного походження (алюба, поре);
- жіночі прізвища на приголосний та -о (Козак Ольга, Чуйко Софія).

Такі прізвища за відмінювання не змінюються (Козак Ольга, Чуйко Софія).
Жіночі імена по батькові є іменниками I відміни (Іванівна, Іванівни,
Іванівні...), чоловічі імена по батькові – іменниками II відміни
(Петрович, Петровича, Петровичу...).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, інфографіка – це сучасний та ефективний спосіб підвищення якості викладання морфології. Вона сприяє кращому розумінню матеріалу, мотивації до навчання та запам'ятовуванню складних правил. Використання цього інноваційного методу допомагає зробити навчання більш доступним для різних категорій здобувачів. Уважаємо, що в майбутньому візуалізація інформації може стати невід'ємною частиною

освітнього процесу, забезпечуючи нові можливості для викладачів та здобувачів середньої освіти.

Література

1. Богатько В. В., Бевз М. О. Удосконалення мовної та мовленнєвої компетентностей на уроках української мови за допомогою інтерактивної платформи classcraft. *The 2nd International scientific and practical conference «Current challenges of science and education»* (October 16–18, 2023) MDPC Publishing, Berlin, Germany. 2023. С. 294–300.

2. Богатько В. В., Завальнюк І. Я. Специфіка вдосконалення мовної та мовленнєвої компетентностей на заняттях із дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)»: практичний аспект. *European vector of psychology, pedagogy and social sciences: the experience of Ukraine and the Republic of Poland: Collective monograph. Volume 2.* Sandomierz: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. Р. 29–48.

3. Волинець Г. Н. Інформаційна графіка: до питання термінології. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації.* 2013. С. 67–72.

4. Микитів О. М., Безкоровайна Л. В. Міжнародний досвід застосування інфографіки як засобу візуальної комунікації в ході підготовки фахівців із видавничої справи та редагування. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика.* 6(93), 2019. С. 167–176.

5. Романова А. О. Сучасні тенденції та перспективи розвитку ринку реклами в Україні. *Технічні науки.* 2017. № 3. С. 110–114.

6. Сакун І. С. Інформаційна графіка: до питання термінології. *Теорія та практика дизайну*. 2012. Вип. 2. С. 113–119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tprd_2012_2_23
7. Швед О. В. Інфографіка як засіб візуальної комунікації в сучасній журналістиці. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2014. Вип. 30. С. 305–313.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ БУДОВИ СЛОВА ЗДОБУВАЧАМИ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Юлія Подолян

Наук. керівник – Валентина Богатько,
кандидат філологічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського

Анотація. У статті досліджено практичні аспекти застосування інноваційної методики при вивченні «Будови слова» здобувачами загальної середньої освіти з особливими освітніми потребами. Обґрунтовано ефективність використання мультимедійних технологій та візуалізації освітнього матеріалу. Звернено увагу на методику застосування інфографіки, як одного з інноваційних методів навчання. Запропоновано інноваційні платформи для застосування в освітньому процесі.

Ключові слова: будова слова, інноваційні методи, інфографіка, освіта, педагог, здобувачами загальної середньої освіти з особливими освітніми потребами.

Abstract. The article explores practical aspects of implementing innovative methodology in studying "Word Structure" by students with special educational needs in general secondary education. The effectiveness of using multimedia technologies and visualization of educational materials has been substantiated. Attention is drawn to the methodology of using infographics as one of the innovative teaching methods. Innovative platforms for application in the educational process have been proposed.

Keywords: word structure, innovative methods, infographics, education, teacher, students with special educational needs in general secondary education.

Постановка проблеми. Освітня галузь перебуває в постійному русі та трансформації, адаптуючись до викликів сьогодення. Сучасність ставить перед освітянами нові завдання, які спонукають до впровадження інноваційних освітніх підходів та методів. На сьогодні, як зауважує Богатько В. В., «зріс попит на кваліфікованих спеціалістів, які мислять творчо і в умовах сучасного мінливого світу вміють не лише прогнозувати результати власної діяльності, а й моделювати її для досягнення поставлених цілей» (Богатько, 2018, с. 29). Педагог нового покоління має відповідати вимогам часу. Ключовими завданнями сучасного вчителя є створення творчого освітнього середовища та розвиток життєвих компетентностей здобувачів освіти.

«Одне з основних завдань учителя – навчити школяра знаходити потрібну інформацію, аналізувати, узагальнювати» (Богатько, 2023, с. 392). Людина, яка вільно орієнтується в мережі Інтернет, має суттєву перевагу над інформаційно ізольованими особами. Наразі традиційні методи навчання вчителі вміло доповнюють інноваційними, які покращують взаємодію між учителем та здобувачем, дозволяють застосовувати індивідуальний підхід до кожної дитини.

Інноваційні технології дозволяють адаптувати матеріали, темп навчання та форми подачі, що сприяє ефективнішому засвоєнню знань і розвитку навичок, а також покращує доступність освіти для всіх.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагоме місце серед наукових розвідок в українському науковому просторі займають дослідження інноваційних процесів в освіті. Упровадження інноваційних підходів у закладі вищої освіти досліджували такі науковці як О. Антонова, О. Дубасенюк, О. Волошина та С. Вітвицька. Питання впровадження інновацій у процес підготовки педагогічних кадрів досліджують А. Боярська-Хоменко та Ю. Бойчук. Проблематику інформатизації освітніх закладів активно розробляють І. Новіцька та І. Вербовський.

Мета статті – з’ясувати можливості використання інноваційних платформ в освітньому просторі, а також створити завдання для вивчення «Будови слова» дітьми з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційність – динамічний процес трансформації та впровадження нестандартних рішень для подолання

актуальних викликів, «здатність до оновлення, відкритість новому» (Дубасенюк, 2014, с. 12).

У сучасному освітньому просторі особливої актуальності набуває питання забезпечення якісної освіти для дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Вивчення будови слова є одним з основних аспектів опанування українською мовою, що вимагає особливого підходу при роботі з такими здобувачами. Інноваційні методи навчання дозволяють здійснити цей процес більш ефективно та адаптувати до індивідуальних потреб кожного здобувача освіти.

Діти з особливими освітніми потребами мають специфічні особливості сприйняття та засвоєння навчального матеріалу. При вивченні будови слова важливо враховувати різний темп засвоєння інформації, особливості розвитку пам'яті та уваги, специфіку моторного розвитку та індивідуальні когнітивні можливості. Традиційна програма передбачає вивчення таких елементів як корінь слова, префікс, суфікс, закінчення та основа слова.

Використання мультисенсорного підходу дозволяє задіяти різні канали сприйняття інформації. Візуальний компонент охоплює кольорове маркування частин слова, використання схем та діаграм, застосування піктограм та символів. Аудіальний компонент передбачає ритмічне промовляння частин слова, музичний супровід при вивченні нового матеріалу та використання аудіозаписів з прикладами. Кінестетичний компонент реалізується через моделювання будови слова за допомогою пластиліну, складання слів з магнітних літер та використання тактильних карток з різними текстурами для різних частин слова.

Сучасні технології відкривають нові можливості для навчання через використання інтерактивних онлайн-вправ, навчальних мобільних додатків, комп'ютерних ігор з вивчення будови слова та віртуальних карток і тренажерів, які стимулюють інтерес здобувачів освіти до процесу навчання. Наприклад, під час вивчення будови слова можна використовувати вправи, де здобувачі складають слова з морфем або розбирають їх на складові частини в інтерактивних програмах. Для прикладу, інтерактивна платформа LearningApps.org. Цей ресурс ідеально підходить для вивчення будови слова, оскільки тут можна створювати такі види вправ:

✓ вправа на визначення частин слова: у цій вправі учням пропонуємо слово, а вони мають визначити та позначити його морфемний склад – корінь, префікс, суфікс, закінчення. Це допомагає закріпити знання про будову слова. (<https://learningapps.org/watch?v=pu0j3quutt25>).

✓ вправа на знаходження спільнокорених слів: здобувачі отримують набір слів, серед яких вони мають знайти ті, що мають спільний корінь. Це сприяє розвитку

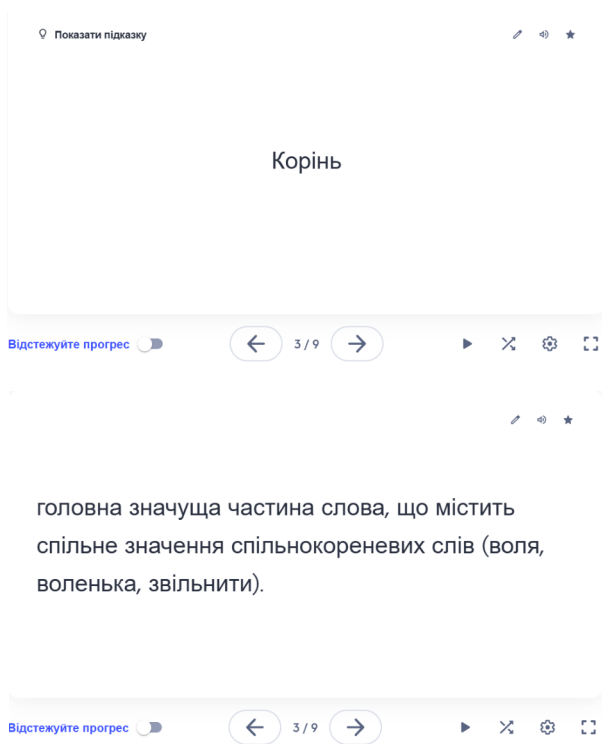
(<https://learningapps.org/watch?v=pck4fzv6225>)

Білка, білок, білизна, відбілити, білуватий.
Колоти, кілочок, **довкілля**, колючий, колька.
Водяник, підводник, **водій**, водний, водичка.
Грабувати, грабіжник, грабіж, **граб**, грабування.
Друг, другий, дружба, подруга, дружити.
Рада, радник, порадник, розрадити, радіо.
Диво, дивувати, дивитися, дивина, дивний.

Ще одна не менш цікава платформа Quizlet.com. Ця платформа для створення інтерактивних навчальних матеріалів, зручна для вправ на вивчення морфемного складу слів. Тут можна підготувати такі види завдань:

✓ флеш-картки з морфемами: на флеш-картках можна розмістити корені, префікси, суфікси, а учні мають їх запам'ятати. Це дозволяє вивчити морфемний інвентар мови (<https://quizlet.com/ua/994545706/%D0%91%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0-flash-cards/?i=51wctf&x=1jqt>) :

✓ вікторина на знання будови слова: за допомогою вікторини можна перевірити, наскільки здобувачі засвоїли знання про морфемний склад слів та вміють застосовувати ці знання (<https://quizlet.com/ua/994545706/%D0%91%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0-flash-cards/?i=51wctf&x=1jqt>)

-ар (-яр), -ич, -ець, -ин, -чшн, -иц(я), -ниц(я), -ець, -тель, -к(а), -ист, -іст

Виберіть відповідний термін

Суфікси за допомогою яких утворюємо пестливі слова

Суфікси, які слугують для творення прикметників

Суфікси за допомогою яких творимо слова зі значенням згрублості

Суфікси, які є засобами творення іменників, що позначають осіб за родом їхньої діяльності, фахом

[Не впевнені?](#)

Використовуючи такі платформи, для кожного здобувача освіти можна підібрати різний темп, рівень складності та форму подачі матеріалу. Для тих здобувачів, яким важко сприймати інформацію на слух, можна використовувати візуальні підказки та анімації, що показують, як будується слово, де знаходиться корінь, префікс чи суфікс

https://www.canva.com/design/DAGUrACleY0/dnXPdB6xLbAxmfXQuz47qw/edit?utm_content=DAGUrACleY0&utm_campaign=designshare&utm_medium=link2&utm_source=sharebutton).

Ті, хто краще сприймає інформацію через дотик, можуть скористатися сенсорними екранами чи навіть тактильними картками з буквами і частинами слова.

Візуальні засоби вивчення навчального матеріалу та впровадження новітніх методик викладання є ключовими елементами сучасного освітнього середовища. Одним із таких методів є інфографіка, яка дозволяє не лише спростити сприйняття складної інформації, а й зробити освітній процес більш інтерактивним та цікавим (Богатько, 2018, с. 53).

Для кращого розуміння морфемної структури слова та її складових компонентів пропонуємо розглянути метафоричну візуалізацію через архітектурний образ будинку, де кожен елемент споруди має своє лінгвістичне значення. Візуальна модель будинку в інфографіці демонструє структуру слова через архітектурні елементи. Фундамент будівлі представлений коренем слова, який несе основне лексичне значення. Двері будинку символізують префікс, що модифікує значення основи, як-от «пере-», «за-», «під-». Вікна відображають суфікси («чик», «ень», «ик», «к»), які додають додаткові відтінки значення до слова. Дах будинку уособлює закінчення, що вказує на граматичні характеристики слова – рід, число, відмінок. Уся конструкція будинку без даху це основа слова (https://www.canva.com/design/DAGdPnOy7t8/x8vpb7YLXTLmn0Llks0Gbw/edit?utm_content=DAGdPnOy7t8&utm_cam

paign=designshare&utm_medium=link2&utm_source=sharebutton).

Інфографіка на тему «Будова слова» не лише допомагає візуалізувати інформацію, але й робить її доступнішою та зрозумілішою для здобувачів загальної середньої освіти з особливими освітніми потребами. Вона стимулює їхню цікавість і бажання вчитися, сприяючи розвитку навичок критичного мислення та аналізу. Застосування інфографіки в освітньому процесі – це не просто сучасний тренд, а необхідний інструмент для формування глибоких знань у сфері мовознавства, що відкриває нові можливості для здобувачів середньої освіти в їхньому навчанні та розвитку.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, модернізація освітнього процесу через впровадження інноваційних технологій та методик є

невід'ємною складовою сучасної педагогічної практики. Особливого значення набуває застосування мультисенсорного підходу та візуалізації навчального матеріалу при роботі зі здобувачами освіти, які мають особливі освітні потреби. Інтеграція цифрових освітніх ресурсів, інтерактивних платформ та інфографіки у процес вивчення будови слова створює сприятливі умови для формування мовних компетентностей здобувачів та розвитку їхнього критичного мислення.

Література

1. Богатько В. В. Технологія вебквесту як інноваційний метод вивчення української мови в закладі середньої освіти. *Матеріали III Міжнародної славістичної конференції, присвяченої пам'яті святих Кирила і Мефодія: «Національні наукові традиції в слов'янському світі»* / за заг. ред. О. О. Маленко. Харків – Шумен : ХНПУ; ХІФТ, 2023. С. 392–398.

2. Богатько В. В., Завальнюк І. Я. Специфіка вдосконалення мовної та мовленнєвої компетентностей на заняттях із дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)»: практичний аспект. *European vector of psychology, pedagogy and social sciences: the experience of Ukraine and the Republic of Poland: Collective monograph. Volume 2.* Sandomierz: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. P. 29–48.

3. Дубасенюк О. А. Інновації в сучасній освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць.* 2014. С. 12–28.

4. Овчарук О. Цифрова компетентність учителя: міжнародні тенденції та рамки. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 4 (100). С. 52–55.

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИКИ ВИВЧЕННЯ ІМЕННИХ ЧАСТИН МОВИ

Вікторія Гуменюк

Наук. керівник – Вікторія Сахацька,

кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний

університет імені Михайла Коцюбинського

Анотація. У статті розглядаються сучасні технології та методики вивчення іменних частин української мови. Зокрема, аналізується їхня роль у мовній системі, основні труднощі засвоєння та шляхи їх подолання. Особлива увага приділена використанню мультимедійних ресурсів, мобільних додатків, штучного інтелекту та інтерактивних технологій у навчальному процесі. Також досліджено інноваційної методики викладання, зокрема змішане навчання, проблемно-орієнтований підхід і методику критичного мислення. Зроблено висновок про важливість поєднання традиційних і новітніх підходів для підвищення ефективності навчання іменних частин мови.

Ключові слова: іменні частини мови, сучасні технології, мультимедійні ресурси, гейміфікація, інноваційні методики, критичне мислення.

Abstract. The article examines modern technologies and methodologies for studying nominal parts of speech in the Ukrainian language. It analyzes their role in the linguistic system, the main challenges of acquisition, and ways to overcome them. Special attention is given to the use of multimedia resources, mobile applications, artificial intelligence, and interactive technologies in the learning process. Additionally, innovative teaching methodologies such as blended learning, problem-based learning, and critical thinking approaches are explored. The study concludes that combining traditional and modern approaches is essential for enhancing the effectiveness of learning nominal parts of speech.

Keywords: nominal parts of speech, modern technologies, multimedia resources, gamification, innovative methodologies, critical thinking.

Постановка проблеми. Сучасні підходи до викладання української мови вимагають оновлення методичних засобів, особливо у вивченні граматичних категорій, зокрема іменних частин мови (іменник, прикметник, займенник, числівник). Традиційні методи, засновані переважно на механічному запам'ятовуванні правил та виконанні стандартних вправ, часто виявляються недостатньо ефективними для формування глибокого розуміння мовних явищ і їхнього практичного застосування.

В умовах цифровізації освіти з'являються нові можливості для покращення процесу навчання, зокрема через використання мультимедійних технологій, мобільних додатків, інтерактивних платформ та методів гейміфікації. Однак постає питання: наскільки ефективними є ці

технології у засвоєнні іменних частин мови, які методики сприяють кращому розумінню та як саме слід інтегрувати їх у навчальний процес.

Отже, актуальність проблеми полягає у необхідності розроблення та впровадження сучасних технологій і методик, які підвищать ефективність вивчення іменних частин української мови, сприятимуть активному залученню учнів і формуванню у них сталих мовних навичок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Темою особливостей вивчення іменних частин мови займалися як вітчизняні, так і зарубіжні лінгвісти. Значний внесок у дослідження морфологічної структури української мови зробили І. К. Білодід, Л. А. Булаховський, В. М. Русанівський, які розглядали іменні частини мови в контексті їхньої граматичної та семантичної ролі. Зокрема, у працях О. С. Мельничука та М. В. Плющ детально проаналізовано функціональні особливості іменників, прикметників, займенників і числівників, їхні граматичні категорії та особливості використання в різних стилях мовлення.

Сучасні дослідження (Л. І. Мацько, М. Я. Плющ, Н. Ф. Клименко) зосереджуються на проблемах формування граматичної компетентності учнів, а також на пошуку ефективних методик викладання. Особлива увага приділяється питанням когнітивного підходу до вивчення іменних частин мови, що передбачає усвідомлене засвоєння мовних категорій і їхніх функцій.

Актуальними є також роботи, присвячені використанню цифрових технологій у навчанні (Ю. О. Карпенко, О. В. Хорошковська). Досліджується

вплив мультимедійних засобів, мобільних додатків та штучного інтелекту на засвоєння морфологічних структур української мови. Таким чином, питання особливостей вивчення іменних частин мови залишається важливим напрямом мовознавчих і методичних досліджень, що постійно оновлюється відповідно до сучасних освітніх потреб (Богатько, 2023).

Виклад основного матеріалу дослідження. Іменні частини мови (іменник, прикметник, займенник, числівник) відіграють фундаментальну роль у структурі української мови. Вони є основними носіями лексичного значення, що дозволяє передавати інформацію про предмети, їхні ознаки, кількість і співвідношення між ними. Саме завдяки цим частинам мови забезпечується точність і змістовність висловлювань, формуються мовні конструкції, що відображають об'єктивну реальність.

Іменник є ключовим елементом мовної системи, оскільки саме він виконує номінативну функцію, позначаючи предмети, явища, живі істоти й абстрактні поняття. Він становить основу більшості синтаксичних конструкцій, слугує головним компонентом речення та визначає його змістове наповнення. Без іменника неможливе формування осмислених висловлювань, що підкреслює його значущість у мовленні.

Прикметник доповнює значення іменника, уточнюючи його характеристики, такі як колір, розмір, стан, якість, належність чи відношення до предмета. Завдяки прикметникам мовлення набуває виразності й точності, що особливо важливо для художнього, наукового та публіцистичного стилів. Використання прикметників

сприяє розширенню семантичного простору тексту, робить його більш зрозумілим і деталізованим.

Займенники виконують важливу функцію зв'язності мовлення, допомагаючи уникати надмірного повторення іменників та інших частин мови. Вони забезпечують логічну послідовність висловлювань, спрощують сприйняття тексту та сприяють економії мовних засобів. Крім того, займенники відіграють значну роль у комунікативному аспекті мовлення, дозволяючи узагальнювати або конкретизувати певні мовні одиниці.

Числівники є невід'ємною частиною мовної системи, оскільки вони слугують засобом вираження кількісних характеристик об'єктів та їхнього порядкового розташування. Вони широко застосовуються в офіційно-діловому, науковому та математичному дискурсах, що робить їх надзвичайно важливими для точного формулювання думок.

Таким чином, іменні частини мови виконують низку важливих функцій, забезпечуючи номінативність, характеристичність, узагальнення та кількісне означення в мовній системі. Вони є основою синтаксичних структур, сприяють точності, логічності та зв'язності висловлювань, що робить їх вивчення ключовим аспектом лінгвістичної освіти.

Засвоєння іменних частин мови є важливим етапом у формуванні мовної компетентності, проте цей процес супроводжується низкою труднощів, що зумовлені як особливостями самої мовної системи, так і когнітивними чинниками. Однією з головних проблем є варіативність граматичних форм іменників. Українська мова має складну систему відмінювання, що включає сім відмінків і численні

винятки. Це ускладнює правильне вживання відмінкових форм, особливо у дітей і тих, хто вивчає українську як другу мову. Також труднощі викликає узгодження іменників із прикметниками та іншими частинами мови за родом, числом і відмінком. Прикметники створюють труднощі через розмаїття значень і відмінкових форм. Особливо складними є відмінювання прикметників у короткій і повній формах, а також розрізнення якісних, відносних та присвійних прикметників. Помилки часто виникають при узгодженні прикметника з іменником у складних мовних конструкціях (Ільчук, 2018). Займенники є однією з найскладніших частин мови для засвоєння, оскільки вони можуть змінюватися за відмінками, особами, родами і числами. Особливу проблему становить вибір правильної форми займенника у складних синтаксичних конструкціях, а також уникнення зайвого повторення чи неправильного узгодження із суб'єктом речення. Числівники також викликають значні труднощі, особливо їх узгодження з іменниками. Уживання числівників у різних відмінках нерідко супроводжується помилками, зокрема при відмінюванні складних і дробових числівників. Синтаксична роль числівників також ускладнює їх використання в мовленні, адже вони можуть виступати підметами, означеннями чи обставинами.

Крім граматичних труднощів, проблеми можуть виникати і на семантичному рівні. Вибір правильної форми слова, його стилістична доречність і значення в певному контексті потребують розвиненої мовної інтуїції та практичного досвіду.

Таким чином, засвоєння іменних частин мови вимагає комплексного підходу, що поєднує вивчення граматичних

правил, розвиток мовного чуття і активну практику. Використання сучасних методик навчання, таких як інтерактивні завдання, цифрові технології та комунікативні вправи, може значно полегшити цей процес і сприяти глибшому розумінню іменних частин мови (Богатько, 2023; Заєць, 2013). Інтеграція цифрових технологій у процес навчання значно підвищує ефективність засвоєння мовного матеріалу, зокрема іменних частин мови. Використання мультимедійних ресурсів, мобільних додатків, гейміфікації та штучного інтелекту сприяє залученню учнів до активного навчання, роблячи його динамічним і більш персоналізованим.

Одним із ключових напрямів є застосування мультимедійних ресурсів, таких як електронні підручники, інтерактивні дошки та онлайн-курси. Електронні підручники містять візуалізації, анімації та інтерактивні завдання, які допомагають краще зрозуміти граматичні особливості іменних частин мови. Використання інтерактивних дощок дозволяє викладачам наочно демонструвати граматичні явища, аналізувати речення в реальному часі, створювати спільні проекти та залучати учнів до активної роботи. Онлайн-курси забезпечують доступ до якісних навчальних матеріалів незалежно від місця перебування, що робить їх особливо корисними для дистанційного навчання.

Мобільні додатки та елементи гейміфікації також відіграють важливу роль у вивченні іменних частин мови. Багато сучасних застосунків, як-от «MOVA», «Duolingo», «Lengo» тощо, містять вправи, що допомагають закріпити знання про іменники, прикметники, займенники та числівники. Гейміфікація навчального процесу за

допомогою вікторин, квестів, нагород і змагальних елементів мотивує учнів до активного повторення матеріалу та збільшує рівень залученості.

Сучасні цифрові платформи відіграють ключову роль у вдосконаленні освітнього процесу, забезпечуючи інтерактивність та гнучкість навчання. Однією з таких платформ є AR Book, яка пропонує комплексну систему для викладання та вивчення навчальних дисциплін із використанням сучасних технологій.

Однією з головних функцій платформи є конструктор уроків, що дозволяє педагогам створювати інтерактивні заняття, комбінуючи різні типи навчальних матеріалів. Це сприяє підвищенню залученості учнів та адаптації матеріалу до їхніх індивідуальних потреб. Крім того, платформа містить базу готових уроків AR Book+, що відповідають освітнім стандартам і можуть бути використані для доповнення або вдосконалення навчальних програм.

Для підтримки організації навчального процесу передбачені інструменти проведення уроків, які забезпечують інтерактивність та активну взаємодію між учнями та вчителем. Навчальні плани допомагають структурувати матеріал відповідно до освітніх вимог, а аналітика і рефлексія надають можливість оцінювати ефективність занять та вносити необхідні корективи.

Додатково платформа містить бібліотеку навчальних матеріалів, що спрощує доступ до необхідної інформації, а також маркет контенту, де можна обмінюватися розробленими уроками, тестами та іншими навчальними ресурсами. Важливим елементом є гейміфікація, яка сприяє

підвищенню мотивації учнів через використання ігрових елементів у навчальному процесі.

Штучний інтелект і чат-боти відкривають нові можливості для персоналізованого навчання. Завдяки алгоритмам машинного навчання такі системи можуть аналізувати рівень знань учня та підбирати відповідні вправи. Чат-боти, інтегровані в месенджери або освітні платформи, дозволяють тренуватися у використанні іменних частин мови через діалогічну взаємодію, отримуючи миттєвий зворотний зв'язок і пояснення помилок. Застосування цих технологій робить вивчення української мови більш ефективним, доступним і цікавим, сприяючи як поглибленню знань, так і розвитку навичок комунікації.

Інноваційні методики викладання іменних частин мови значно розширюють можливості засвоєння матеріалу, роблячи навчальний процес динамічнішим та ефективнішим. Одним із сучасних підходів є методика змішаного навчання (*blended learning*), яка передбачає поєднання традиційних очних занять із використанням цифрових технологій. Це дозволяє учням опрацьовувати теоретичний матеріал у зручному для них темпі, використовуючи електронні підручники, відеолекції, інтерактивні вправи та онлайн-тестування. Завдяки цьому вчитель може зосередитися на практичній роботі в класі, коригуючи індивідуальні труднощі та спрямовуючи учнів на глибше розуміння мовних явищ (Галаєвська, 2019).

Ще одним перспективним підходом є проблемно-орієнтоване навчання, яке базується на дослідницькій діяльності учнів. Вони отримують мовні завдання, що потребують аналізу, критичного осмислення та пошуку

оптимальних рішень. Наприклад, під час вивчення іменних частин мови можна запропонувати учням дослідити функціональні відмінності прикметників і займенників у різних текстах або сформулювати власні правила вживання числівників у мовленні. Такий підхід стимулює не лише засвоєння теоретичних знань, а й розвиток аналітичних навичок.

Окрему роль у сучасному мовознавчому навчанні відіграє методика критичного мислення, що орієнтована на формування в учнів умінь оцінювати, інтерпретувати та застосовувати інформацію в різних контекстах. Робота з текстами, порівняльний аналіз мовних конструкцій, дискусії та аргументоване доведення власної думки сприяють розвитку комунікативної компетентності та більш усвідомленому використанню іменних частин мови.

У сучасному мовознавчому просторі іменні частини мови відіграють важливу роль як фундаментальні елементи мовної системи, що забезпечують номінацію, характеристику, узагальнення та кількісну характеристику об'єктів реальності. Проте засвоєння цих мовних категорій може викликати труднощі через складну систему граматичних категорій, полісемію, омонімію та синтаксичні особливості їхнього функціонування.

Розвиток інформаційних технологій і новітніх педагогічних підходів сприяв появі ефективних методів викладання, які дозволяють оптимізувати процес навчання. Використання мультимедійних ресурсів, інтерактивних платформ, мобільних додатків та елементів гейміфікації сприяє підвищенню мотивації учнів і дозволяє зробити навчальний процес більш доступним та інтерактивним. Застосування штучного інтелекту та чат-ботів відкриває

нові можливості для персоналізованого навчання, адаптації матеріалу до індивідуальних потреб учнів (Гольчак, 2019).

Інноваційні методики викладання, зокрема змішане навчання, проблемно-орієнтований підхід та розвиток критичного мислення, дозволяють зробити засвоєння іменних частин мови більш ефективним. Вони не лише покращують розуміння граматичних явищ, а й сприяють розвитку комунікативних навичок, аналітичного мислення та вміння застосовувати мовні знання в реальних ситуаціях.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, поєднання традиційних методів навчання із сучасними технологіями та інноваційними підходами є ключем до ефективного вивчення іменних частин мови. Впровадження таких стратегій у навчальний процес сприятиме не лише глибшому засвоєнню мовних категорій, а й формуванню компетентного мовця, здатного творчо та усвідомлено використовувати мовні ресурси.

Література

1. Богатько В. Веб-квест технологія як інноваційний метод вивчення української мови в закладі загальної середньої освіти. *Матеріали III Міжнародної славістичної конференції, присвяченої пам'яті святих Кирила і Мефодія: «Національні наукові традиції в слов'янському світі»/ за заг. Ред. О. О. Маленко. : матеріали Наук. Конф., м. Харків, 23 трав. 2023 р.* Харків, 2023. С. 392–398.
2. Богатько В. В., Віннічук А.П., Завальнюк І.Я. Сучасні інтерактивні підходи до викладання лекційних

- дисциплін у системі дистанційної освіти вищої школи (філологічний напрям). *Education for achieving sustainable development. Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts, Katowice School of Technology. Monograph 35. Katowice: Publishing House of Katowice School of Technology, 2020. P. 134–143.*
3. Богатько, В.В., Червінська Л. О. Методика застосування інтерактивних технологій навчання на уроках розвитку зв'язного мовлення. *The 11 th International scientific and practical conference “Innovations and prospects in modern science” (October 23-25, 2023) SSPG Publish, Stockholm, Sweden. 2023. 411 p. 2023.*
 4. Богатько, В. В., Бевз М. О. Удосконалення мовної та мовленнєвої компетентностей школярів на уроках української мови за допомогою інтерактивної платформи classcraft. *The 2 nd International scientific and practical conference “Current challenges of science and education” (October 16-18, 2023) MDPC Publishing, Berlin, Germany. 2023. 375 p.. 2023.*
 5. Борисовець Г. М. Особливості вивчення іменника на уроках української мови в Новій українській школі. *Інноваційні процеси в початковій освіті: теорія, практика, перспективи : зб. тез виступів учасн. Регіонал. наук.-практ. семінару здобувачів ст. магістра поч. освіти (м. Рівне, 2-3 трав. 2023 р.). Рівне : МEGУ, 2023. С. 18-21.*
 6. Галаєвська Л. В. Роль інтерактивного навчання в розвитку комунікативної компетентності учнів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. 2019. №3 (326) травень. С. 126–134*

7. Заєць В. Опрацювання числівника учнями основної школи : [українська мова] / *Студентський науковий вісник Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2013. Вип. 32. С.3-4.
8. Ісакова Т.О. Використання інтерактивних методів навчання на заняттях української мови під час вивчення теми «Іменник»/
URL:<https://naurok.com.ua/vikoristannya-interaktivnih-metodiv-navchannya-na-zanyattiah-ukra-nsko-movi-pid-chas-vivchennya-temi-imennik-90031.html>
9. Ільчук В. В. Використання можливостей ІКТ для організації навчального процесу та самоосвіти *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень: Зб. наук. пр.* 2018. Вип. Т. 4. №. 7. С. 396-400.
10. Ільчук В. В. Лінгводидактичні засади формування комунікативної компетентності в процесі вивчення української мови професійного спілкуванняє. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/100/2527/54>. 2012. С. 39-1.
11. Кольчак М.М. Кишинівська А.О. Меркульєва Л.М. Методи навчання та їх класифікація. Кривий Ріг. 2019. 230 с.
12. Сахацька В. Сучасні тенденції в методиці викладання лінгвістичних основ професійної комунікації . *Наукові інновації та передові технології*. 2023. №. 7 . С.20-21.
13. Сахацька В., Богатько В., Завальнюк І. Традиційні та інноваційні методи і прийоми формування лексичної компетенції школярів на уроках вивчення української мови. *Причорноморські філологічні студії: науковий журнал Одеського національного морського університету*. 2023. № 3. С. 5–13.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Софія Тарасова – здобувачка СВО магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Наукові інтереси: українська ономастика.

Юрій Прокопенко – здобувач СВО бакалавра Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Наукові інтереси: функціональна стилістика, прикладна лінгвістика

Олександр Ватага – здобувач СВО магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність Філологія. Українська мова і література).

Наукові інтереси: вербальні засоби експресивності, стилістика, лексично-сміслові наповнення мультсеріалів.

Вікторія Царенко – здобувачка СВО бакалавра Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Наукові інтереси: стилістично маркована лексика.

Лілія Гоменюк – здобувачка СВО бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (предметної

спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) додаткової предметної спеціальності 014.021 Середня освіта (Мова і література (англійська)). Освітньо-професійна програма Середня освіта. Українська мова і література, англійська мова).

Наукові інтереси: граматика сучасної української літературної мови або естетика мови твору художньої літератури.

Наталія Горбенко – здобувачка СВО бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність Середня освіта. Українська мова і література, англійська мова).

Наукові інтереси: дослідження в площині фразеології та діалектології.

Поліна Дузенко – здобувачка СВО бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (предметної спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) додаткової предметної спеціальності 014.021 Середня освіта (Мова і література (англійська)). Освітньо-професійна програма Середня освіта. Українська мова і література, англійська мова).

Наукові інтереси: етнолінгвістика, лінгвокультурологія.

Марія Козлянська – здобувачка СВО бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність Українська мова і література).

Наукові інтереси: український ономастикон.

Анастасія Наумова – здобувачка СВО магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність 014.01. Українська мова і література).

Наукові інтереси: літературна ономастика.

Ксенія Кушнір - здобувачка СВО магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність 014.01 Середня освіта. Українська мова і література,).

Наукові інтереси: українська ономастика, антропоніміка.

Олена Борщевська – здобувачка СВО магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність Філологія. Українська мова і література).

Наукові інтереси: українська історична проза.

Ольга Бабин– здобувачка СВО магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність 035.01 Філологія. Українська мова і література).

Наукові інтереси: історія української літератури кінця XIX — початку XX століття.

Альона Підпалюк – здобувачка СВО магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність 014.01. Середня освіта. (Українська мова і література).

Наукові інтереси: літературознавчі рецепції художньої творчості Михайла Коцюбинського.

Ольга Свищ – здобувачка СВО магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського предметної спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) додаткової предметної спеціальності 014.021 Середня освіта (Мова і література (англійська)). Освітньо-професійна програма Середня освіта. Українська мова і література, англійська мова.

Наукові інтереси: лінгводидактика, формування мовної особистості.

Крістіна Максимішена – здобувачка СВО магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність Філологія. Українська мова і література).

Наукові інтереси: інноваційна лінгводидактика.

Юлія Подолян – здобувачка СВО бакалавра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)).

Наукові інтереси: інноваційні технології в методиці української мови

Вікторія Гуменюк – здобувачка СВО магістра факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (спеціальність Філологія. Українська мова і література).

Наукові інтереси: сучасні технології та методики навчання української мови або літератури.

Науково-навчальне видання

ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Випуск 23

Збірник наукових праць студентів і магістрантів
факультету філології й журналістики
імені Михайла Стельмаха

Головний редактор – Ольга Павлушенко

Підписано до друку 08.05.2025

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк цифровий.

Гарнітура Times new roman. Умовних друкованих аркушів 10,01.

Наклад 100 прим. Зам. № 705.

Видавець ФОП Кушнір Ю.В.

Реєстраційне свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців серія ДК №5909 від 18.09.2017 р.

docuprint.co.ua, тел. 067 390 20 88

Віддруковано з оригіналу макету замовника

в ЦОП «Документ Принт»

м. Вінниця, вул. Академіка Янгеля, 4, 21004.